

A ONDA JE BOŽO KRENUO ISPOČETKA

MARINA VUJČIĆ

SADRŽAJ

1.	6
2.	8
3.	10
4.	13
5.	15
6.	17
7.	21
8.	24
9.	26
10.	28
11.	32
12.	38
13.	41
14.	44
15.	47
16.	52
17.	55
18.	57
19.	59
20.	61
21.	65

22.	68
23.	71
24.	74
25.	76
26.	79
27.	83
28.	90
29.	93
30.	98
31.	100
32.	106
33.	109
34.	113
35.	116
36.	119
37.	121
38.	124
39.	126
40.	129
41.	132
42.	134
43.	137
44.	139

O autorici	141
Impresum	142

Jedna je od karakteristika naše vrste da naš mozak misli
da mora uvijek biti zaposlen, čak i onda
kad ne služi ničemu: ta žalosna tehnička smetnja
izvor je svih ljudskih nevolja.

Amélie Nothomb, Higijena ubojice

1.

Kroz prljavo staklo prozora promatrao je kako promiču krajolici. Vlak je kloparao gotovo isto kao nekad, prije dvadeset i šest godina, kad je prvi put iste kilometre ostavljao za sobom. Tad je odlazio na studij, s onim teškim kožnim koferom u koji je jedva nagurao sve što bi ponio netko tko odlazi uvjeren da se više nikad neće vratiti – sve što nije mogao ostaviti u tuđoj nemilosti, uključujući i tristo šezdeset i pet pisama koja mu je Tihana tijekom odsluženja vojnog roka poslala u Makedoniju.

Kofer je bio star i neugledan, ali je imao priču. Baka Slava držala je taj kofer pod krevetom gotovo pedeset godina, i nitko ga nije smio pipnuti a kamoli otvoriti. Iz prigušenih razgovora odraslih sastavljao je djeliće priče o kobnoj svađi nakon koje joj je drugi muž izjurio iz kuće prijeteci, kao i obično, da se više neće vratiti. Ponosna Slava, koja je prema obiteljskim predajama tada povikala za njim da se, ako Boga ima, i neće vratiti, spakirala je njegove stvari u taj kofer ostavivši mu ga pred vratima. Tamo je proveo godinu dana jer je Fabijan – kako je tvrdila – prvi put u životu ispunio neko obećanje. Nikad se više nije vratio.

Baka Slava umrla je nekoliko mjeseci prije njegova odlaska na studij. Volio bi da može reći da je naslijedio djedov kofer, ali nije. Kao prvo, Fabijan i nije bio njegov pravi djed nego tek drugi kratkotrajni muž njegove bake. Drugo, nitko u obitelji nije naslućivao vezu koju je on sam s tim koferom tijekom djetinjstva stvorio, i nitko nije mislio da bi trebao pripasti baš njemu. Dogodilo se na posve banalan način, onako kako se događaju nevažne stvari. Majka se kofera sjetila u nastojanju da smanji troškove njegova odlaska u Zagreb, pripremivši cijeli arsenal argumenata za slučaj da on odbije spakirati svoju mizernu mladenačku imovinu u taj muzejski primjerak prtljage koji bi u glavnom gradu mogao izazvati podsmijeh. Nije se pobunio, ne samo zato što je već znao da je uzaludno boriti se s majčinom štedljivošću i potrebom da se, na ovaj ili onaj način, riješi svekrvinih stvari, nego i stoga što je u tom vlasništvu bilo poželjne simbolike – kofer koji je pripadao čovjeku koji se nikad nije vratio sad će pripasti njemu, pa mu se svidjelo protumačiti to kao znak da je karta uistinu jednosmjerna. Ipak, nije bila.

Na ovo putovanje nije ponio ni taj ni neki drugi kofer. Nije ponio ništa. Ovo, uostalom, i nije *putovanje*. Ovo je odlazak.

Dvadeset i šest godina ranije, sjeća se, odlazio je s gvaljom nelagode u prsima. Sve je bilo

dobro dok nisu došli na kolodvor. Do tada se osjećao kao da je na početku nečeg novog, o čemu će sam odlučivati. Uzbudjen slutnjom života po vlastitoj mjeri, stajao je na peronu nestrpljivo iščekujući trenutak kad će se ukrcati i kad će se odvajanje od roditelja, koje se u njegovoj glavi dogodilo s prvim naznakama mišljenja, napokon dogoditi i fizički. Majka mu je bespotrebno poravnavala rever laganog jesenskog kaputa govoreći kako je baš dobro da je u Primi ljetos nabasala na to sniženje. „Stvari za zimu treba kupovati ljeti“, rekla je, birajući ton kojim je inače izgovarala životne lekcije tipa *Skromnost je najveća vrlina*, ili *Ne štedi se brašno na dnu vreće*. Bio se pripremio otpjeti njezine posljednje odgojne doskočice. Još malo, još desetak minuta, i one će postati tek uspomena, a onda će, mislio je, kako to s uspomenama obično i biva, poprimiti nježnu patinu perfekta koji dobiva drugi smisao kad se više ne mora proživljavati. Pospremit će ih u pretince nostalgije, one koji su zjapili prazni jer dotad ništa nije zauvijek ostavljao.

Otac se, nenaviknut na stajanje i čekanje, osvrtao s nelagodom. Tu i tamo premjestio bi kofer malo u stranu, tek toliko da svom čekanju da neki praktični smisao. Kad nije znao što bi drugo činio, posezao je za novom Opatijom čije je pripaljivanje, budući da je to radio žigicama, zbog vjetra zahtijevalo koju minutu predanosti. Negdje kod treće očeve cigarete, majka je izgovorila onu rečenicu koje se godinama poslije nije mogao osloboditi. „Ma ne vjerujem ja, sine, da ćeš ti to završiti.“ To predviđanje prigodno je upakirala u planove o proširenju očeve svjećarske radionice, dajući mu tako do znanja da će za njega, kad se kao propali student vrati, biti posla. Otac je šutio. Nije puno govorio ni prije, a otkad mu je sin rekao da će studirati filozofiju počeo je još ustrajnije zazirati od riječi, držeći se prema njemu kao prema nekoj genetskoj grešci. Taj njegov sin, to podmetnuto jaje u obiteljskom gnijezdu, izazivao mu je nelagodu, i negdje duboko, gdje njegove misli nisu ni zadirale, jedva je čekao da ga isprati na vlak pa da u miru može biti priprost i živjeti svoj običan, provjeren život bez te filozofije koja prijeteći vreba iz glave rođenog mu sina.

2.

Zaboravio je kako iz vlaka krajolici sporo promiču. Prizor se mijenja polako – između dva bi se dalo i zaspati. Kad mu mozak ne bi tako užurbano radio, kad ne bi bilo te groznice novoga, mogao bi sklopiti oči i dopustiti da ga jednolično kloparanje uspava. U noćima dok je, ležeći pored usnule Klare, zamišljao svoj odlazak, uvijek je to bilo za volanom njegova auta. Vidio je pred sobom bezimenu cestu, i nigdje nije bilo nikoga, čak ni u retrovizoru. Opijao ga je osjećaj samoće, ta sloboda u kojoj nije bilo drugih, samovolja koju može vježbati već na cesti, neplaniranim skretanjima u nepoznato. Tek jutros, dok je glumio da je to sasvim uobičajeni doručak u radni dan i da će, kao i svakog jutra, poći na posao, shvatio je da, misli li doista ostaviti sve, mora ostaviti i auto.

Izašao je u petnaest do sedam, kao i obično. Prvo je Klaru odvezao na posao, a onda se, umjesto do zgrade općine u kojoj je radio posljednjih osamnaest godina, odvezao do željezničkog kolodvora u Splitu. Ostavio je ključ automobila ispod suvozačkog sjedala i uputio se ravno do šaltera kupiti kartu za vlak. Bez kofera. Bez ičega, osim osobne karte i novca raspoređenog po unutrašnjim džepovima kaputa.

Vlak za Zagreb polazio je u 8:50. Već tamo, na kolodvoru, dok je u otužnom putničkom bifeu ispijao vodenastu kavu čekajući polazak, osjetio je ugodno odsustvo drugih. Bife je bio krcat ljudima, ali nitko ga se nije ticao. Nije ga se ticalo ništa. Mogao je što god želi, osim predomisliti se i vratiti se kući. Mogao je i ne ukrcati se na taj vlak, ili se ukrcati na neki drugi, mogao je potražiti prenoćište u Splitu, ponašati se kao turist u vlastitom životu u kojem, zaklinjao se sebi stalno ispočetka, više ništa neće biti kao prije.

Ukrcao se pet minuta prije polaska. Računao je da će se dotad rijetki putnici već smjestiti i da će s lakoćom pronaći prazan kupe. Želio je biti sam, iako, po novim mjerilima koja su počela vrijediti toga jutra, drugi više nisu predstavljali opasnost. Sad je točno znao kako s njima treba.

Čim je ušao u prazan kupe, sjetio se Fabijanovog kofera. Nije odagnao te misli, namjerno. Osjećao je da mu ništa iz prošlog života više ne može nanijeti zlo. Pustio je slike da mu dolaze – bezopasne slike koje ga više nisu određivale. Očeve velike crne cipele nakapane parafinom, majčina do grla zakopčana bluza s uštirkanim ovratnikom, tablica množenja u pohabanom plastificiranom omotu, kofer u kojem su Tihanina pisma bila pritisnuta

Hegelovom „Fenomenologijom duha“, kolačići od kokosa za koje Klari nikad nije imao petlje reći da ih ne voli, netaknuta čaša vode uz njezino uzglavlje svakoga jutra, naslage riješenih skandinavki ispod stolića u dnevnoj sobi, sive papuče koje je jutrima nepogrešivo pogađao, pjesma o mornaru što ju je baka Slava pjevala razgrćući s prozora rublje na tiramoli koja je natkriljavala dvor – cijeli jedan život u fragmentima. Život kojega će se odreći tek tako, kao da nikad nije ni postojao. Mogao bi, bude li ga to zabavljalo, izmisliti cijeli jedan paralelni prošli život. Život koji se nije dogodio, ali neće biti podložan sumnji jer ga ni s kim neće dijeliti.

Prislonio je glavu na plišani naslon sjedala i pustio da ga ritam vožnje uljulja. Bio je siguran da bi mu, kad bi sad zaspao, prva misao nakon buđenja bila novi život – prazna ploča koja tek čeka da bude ispisana. Uzbudivala ga je pomisao na to buđenje. Osjetio je u grudima val rastućeg oduševljenja, ali je odlučio da mu neće dopustiti da se razvije. Radije bi još malo bio neosjetljiv, neuključen. Samo želi uživati u osjećaju da ne mora ništa, pa čak ni biti oduševljen svojim novim životom.

Baš kad je malo zadrijemao, u kupe je ušla neka žena. Vlak je bio nakratko zaustavljen u Perkoviću. Bila je bučna, i uopće nije pozdravila ni pitala je li slobodno. Doduše, i da je pitala ne bi joj mogao reći da nije, ali taj transparentni dokaz nekulture bio je sasvim dovoljan da okrene glavu prema prozoru i ignorira njezin pokušaj da u njemu izazove nagon da joj pomogne oko kofera. Dosta je on u životu vodio računa o tuđim stanjima. Neće više biti obziran ni prema kome, a ponajmanje prema ženi koja mu je tako nametljivo promijenila trenutak buđenja, zamišljen posve drukčije.

Sjela je, bez riječi i, iako je nije ni pogledao, osjećao je kako je njezina mrzovolja učas ispunila maleni prostor kupea. On više nema razloga trpjeti okolnosti koje mu nameću drugi. Više ne. Nikad i ničije.

Ustao je i napustio kupe. Kako je to bilo jednostavno! Poštedjeti sebe mrzovolje neke neotesane babe koja mu je, da joj je samo dopustio, mogla pokvariti cijeli put do Zagreba. Još jučer, nepotrební obziri natjerali bi ga ne samo da ostane, nego i da održava pristojnu konverzaciju s nekim poput nje. Koliko je, u zadnjih četrdesetak godina, uzaludnih trenutaka nakupio odustajući od sebe!

3.

Onako bez prtljage, bez tereta koji bi ga ograničavao, uputio se do vagon-restorana. Ne mora odmah naći novi kupe. Da ima kofer, sad bi se morao negdje smjestiti. Možda bi samo zbog kofera ostao u onom kupeu i trpio mrzovolju nepoznate žene. Znalo mu je proći kroz glavu, prije, da osim smrti ništa nije neizbježno, ali nikad nije imao hrabrosti to dokazivati. Sad može sve što poželi – a trenutno želi jaku kavu s mlijekom.

Klara je prije sedam godina izbacila mlijeko iz upotrebe. Vratila se kući s posla, uznemirena člankom iz medicinskog časopisa koji je toga dana u knjižnici katalogizirala, i cijeli mu sat objašnjavala kako je shvatila da je mlijeko, i cijela mliječna industrija, zapravo jedna velika civilizacijska prijevarena. „Evo, pomisli samo“, objašnjavala mu je prolijevajući s gađenjem u sudoper preostalu zalihu mlijeka, koje su do jučer redovito trošili, „u prirodi nema ni jednog jedinog sisavca osim čovjeka koji nakon što se odbije od majčine sise pije mlijeko.“ Ponašala se kao da ih je netko grdno prevario i godinama obmanjivao, ali ona je sad uzela stvar u svoje ruke i drži njihovo zdravlje pod kontrolom. Neće njih više nitko trovati i mučiti njihove želuce laktozom! Kad je u ostavi pronašla još četiri tetrapaka, likovala je kao da je upravo otkrila podmetnuto kemijsko oružje i nadmudrila neprijatelja – uzela je velike kuhinjske škare, odrezala kut na svakom tetrapaku i ritualno izlijevala mlijeko u sudoper ispirući tragove pod snažnim mlazom vode iz slavine. „Što misliš, zašto je u kineskoj pokrajini Guandong tristo pedeset ljudi baš 2003. oboljelo od SARS-a?“ upitala ga je nakon što je sadržaj prvog tetrapaka uništen. Slegnuo je ramenima, još ne shvaćajući da će, bude li ikad više pio mlijeko, to raditi samo izvan kuće, a i onda u tajnosti. „E pa vidiš, tamo je godinu dana ranije otvorena prva mliječna prerađivačka industrija u tom kraju. Kinezi iz Guandongu do tada nisu trošili mliječne proizvode.“

„Atipična pneumonija *nepoznata* uzroka – možeš mislit“, likovala je nad prolivenim mlijekom ne skrivajući ponos što je na vrijeme shvatila veliku zavjeru mljekarskih i farmaceutskih moćnika koji su se, dakako, pobrinuli da se uzrok toj bolesti, kao ni mnogim drugima, ne sazna. Sjeća se da je, kad se počela rješavati preostalog mlijeka, pomislio kako bi tih nekoliko tetrapaka dobro došlo susjedi Katici čiji je muž lani preminuo od rijetke bolesti koju Katica nije znala ni imenovati. No bila je to kratkotrajna misao, raspršena pretpostavkom da bi Klara i pokojnog susjeda proglasila žrtvom mliječne industrije. Neće valjda i njegovu djecu izlagati pogibelji darujući im otrov koji im je, po svoj prilici, ubio oca?

Ništa joj nije rekao. Gledao je u mliječni mlaz koji je curio iz podignutog tetrapaka i razmišljao o metafori prolivenog mlijeka koja mu se, tu pred nosom, događala u svojoj fizičkoj dimenziji. Ne ukazuju se metafore u doslovnom smislu svaki dan. Vidio je u tom sudoperu sve hektolitre prolivenog mlijeka vlastite prošlosti, sve trenutke polovičnog postojanja koji su bili toliko beznačajni da za njima nije ni mogao žaliti. Osjećao ih je kao nešto sivo, bezobličnu masu propuštenih trenutaka koji su bili predviđeni za život, a nikad nisu uspjeli zaživjeti. Možda je zametak ideje o odlasku nastao baš u tom trenutku, u kojem je proliveno mlijeko grgljalo u odvodnim cijevima podsjećajući ga na sve što je propustio.

Vagon-restoran bio je gotovo prazan. Za jednim od stolova sjedio je čovjek s porcijom kajgane pred sobom. Izgledao je kao da je pošao na put samo radi tog obroka, da bi u njemu uživao s obožavanjem. Nije ni podignuo glavu da vidi tko je ušao, samo je nastavio vilicom polako oblikovati polumjesece od kajgane ne odvajajući pogled od njih dok ih je prinosio ustima.

Tako bi trebalo jesti, pomislio je, a ne kao on – samo da preživi. To bi mu mogao biti prvi zadatak u novom životu. Naučiti uživati u hrani. Mogao bi napraviti popis restorana u kojima će, dan za danom, privikavati svoja osjetila na nove okuse. Aromatični punjeni cannelloni, zapečeni složenci s rumenom koricom od vrhnja, hrskava pečenja, njoki preliveni jezercima pašticide, mesne rolade prošarane povrtnim nijansama, plodovi mora u brdašcima rižota... sva ta jela koja su ga dosad mamila samo na jezičnoj razini mogla bi ga uvesti u prvi stadij prepuštanja osjetilnosti. Mogla bi ga naučiti uživati u životu.

Na trenutak je osjetio sablazan pred mogućnošću užitka. Da nije tu gdje jest, sad bi ga vjerojatno ražalostio osjećaj da se ne može prisjetiti je li samo zaboravio na užitak ili ga se jednostavno odrekao. No to više nije važno. Važno je da od danas više neće poricati nove mogućnosti jer to, taj potencijalni užitak, sada zvuči kao nešto na što ima pravo.

Prišao je šanku i od brkatog proćelavog konobara naručio duplu kavu s mlijekom.

- Za ovdje ili za van? - pitao je Brko.

Osvrnuo se prema ljubitelju kajgane, procjenjujući može li sjesti nasuprot njemu. Čovjek bi mogao davati lekcije iz gurmanstva.

- Za ovdje - rekao je.

Brko je dohvatio porculansku šalicu.

- Tursku ili espresso?

- Imate tursku? - začudio se.

- To nam je zaštitni znak - nasmijao se Brko.

Nije uzvratio osmijeh. Pomislio je kako se nevjerojatno brzo prilagodio. Još jučer bi se nasmijao, po inerciji. Ali, svaki osmijeh na neki je način obveza - sad više neće raditi iste pogreške. Kolegica Marija imala je na zidu iznad svog radnog stola selotejpom zalijepljen požutjeli papir s parolom *Osmijeh ne košta ništa*. Vraga ne košta! Prvi put kad se nekome nasmiješ, obvezuješ se na ljubaznost i dobro raspoloženje. Svaki sljedeći put kad se *ne* nasmiješ, plaćaš dug na koji si se prvim osmijehom nesvjesno obvezao.

Najbolje je držati se tako da nitko od tebe ništa ne očekuje.

4.

Kad mu je Brko skuhaio kavu, smjestio se nekoliko stolova dalje od čovjeka s kajganom. Malo je nakrenuo glavu prema prozoru, da ovaj ne primijeti kako ga promatra dok jede. Čovjek nije odvajao pogled od sadržaja tanjura, kao da između dva zalogaja, dok žvače jedan, razvija strategiju drugog. Pitanje na kojem će dijelu porcije vilicom odvojiti sljedeći zalogaj bilo je za njega pitanje od velike važnosti.

Nastavio ga je promatrati. Ta ga je slika, a dijelom i topla šalica koju je obujmio dlanovima, odvrćala od prenadraženih misli koje su bezobzirno navirale. Plašio se te prijeteće navale i htio ju je još malo odgoditi. Istina, veselio se trenutku kad će otvoriti svoje mentalne kanale, kad će se prepustiti najdubljim dijelovima sebe koji su, naviknuti na gušenje, nanjušili prostor slobode. Ali, treba mu još mala odgoda. Novi život je tako djevičanski ustreptao da ga ne smije odjednom poklopiti svom težinom sebe. Može ga još malo izdaleka promatrati, mjerhati njegove neslućene mogućnosti iz zaklona, iz pozicije strpljenja uvježbavanog godinama.

Hrpica kajgane smanjivala se polako, ali neizbježno. Zabavljao se zamišljanjem što će čovjek učiniti kad pojede i zadnji zalogaj. Sigurno će ubrusom obrisati usta, odmaknuti tanjur i onda podignuti pogled. Ugledat će njega nasuprot, i vjerojatno se pitati je li ga promatrao za vrijeme jela. On će se praviti da gleda kroz prozor, a možda će i stvarno to činiti. Sad bi već trebali biti blizu Gračaca, pa bi se mogao zabaviti masivom Velebita, kućama načičkanim u dolini ili tragovima srednjovjekovnog grada na Gradini. Znao je da je sve to tamo negdje, uokvireno prozorom, ali nije mogao odvojiti pogled od čovjeka koji jede. Njegovo uživanje u hrani bilo je poput zamršene zagonetke koju pokušava odgonetnuti.

Zadnji zalogaj neumitno se približavao iako je čovjek jeo sve sporije, kao da želi odgoditi kraj svome užitku. Kad je tanjur ostao prazan, odlomio je komadić kruha i njime pomazao masnoću prije nego ga je stavio usta. Nije obrisao usta, odmaknuo tanjur niti podignuo pogled. Samo je ustao i otišao, poput kauboja u vesternima koji odlaze s poprišta ne osvrćući se. Kajgana je postala prošlost.

Po Borgesu, vrijeme se odmah pretvara u prošlost. Sjetio se kako su on i Roko nakon predavanja iz Teorije spoznaje raspravljali o tome. I inače im je bio običaj, još od prvog predavanja na prvoj godini, prokomentirati tezu dana na putu od fakulteta do Studentskog

centra, ali oko ovoga su se ozbiljno porječkali. Roko je tvrdio da prošlost postoji samo donekle, u materijalnom smislu, i da sve što smo proživjeli sudjeluje u svakom našem sadašnjem trenutku. Prema tome, prave prošlosti nema. Iskustvo se gomila i nikad ga zapravo ne ostavljamo za sobom. Prošlost postaje prošlost u pravom smislu te riječi tek u smrti, a ni onda baš u potpunosti jer ako je čovjek išta ostavio za sobom, potomke ili djela, njegova se prošlost opet produžuje na sadašnjost.

Optužio je Roka tada za duhovnu naivnost. Optužio ga je da je upisao filozofiju samo radi jezika, da bi mogao slobodnije baratati riječima i razbacivati se njima zaštićen akademskim zaleđem. Nije mu ni na trenutak želio povjerovati, čak niti pomnije razmotriti njegovu tezu o trajnom životu prošlosti koje se nemoguće osloboditi. Ostavio je za sobom skućeno djetinjstvo, obitelj u kojoj se osjećao kao da je u nju zalutao, i jedino što je želio bilo je vjerovati da je to prošlost koja ga više neće određivati. Fosilizirani perfekt kojemu je umaknuo. Uhvatio se za Borgesovu rečenicu kao pijan plota, odbacujući svaku daljnju raspravu, i da nije bilo zavičajne veze s Rokom, onog došljakog koda koji ih je samo u zajedništvu činio jačima pred kolegama koji su rođeni negdje u susjedstvu Sveučilišne knjižnice, jedan od njih dvojice tada bi sigurno prema Studentskom centru krenuo drugim putem i kasnije, u studentskoj menzi, pravio bi se da ne poznaje onog drugog. Pitanje je bilo samo koji će od njih dvojice prvi izgovoriti onu spasonosnu uzrečicu koju je Roko formulirao kad je na prvom predavanju, vođen bliskim naglaskom, sjeo do njega, i koja je odmah zadobila status lozinke svih njihovih budućih mirenja: „Evo nas, dva Dalmatinca na privremenom filozofiranju u Zagrebu.“ Roko ju je i tada, nakon spora oko prošlosti, izgovorio prvi.

Vlak se zaustavio na peronu u Gračacu. Ovako preuređen, peron je bio živi dokaz da se vrijeme ipak pretvara u prošlost. U toj prošlosti, on nije bio popločan sivim betonskim kvadrima, niti su njegovi rubovi bili popločani crveno.

5.

Osjetio je umor, i odlučio potražiti prazan kupe. Kad se vlak trznuo za ponovni odlazak, platio je kavu, a već nekoliko minuta poslije iza zatvorenih očiju tonuo je u prizore koje, iako ih je zamišljao godinama, nikad nikome nije priznao. Prizore s Jelenom. Kako bi ikad ikome mogao povjeriti da ima i on svoju ženu koje nema?

Volio je zamišljati kako šeće s njom uz obalu. Izula bi sandale, i njezina bosa stopala gazila bi oblutke još tople od popodnevnog sunca. Sandale bi nosila u desnoj ruci, a lijevu bi provukla uz njegov lakat, prigodno savijen tako da joj pomaže održati ravnotežu. Osjećao bi želju da se vrati i pokupi te oblutke koji su ostavljali njemu nevidljive otiske na njezinim stopalima. Baš te oblutke, koji su bili u dodiru s njezinom bosom kožom tek jedan dragocjen trenutak. Zamišljao je svoje otežale džepove prekrpane tim dragim kamenjem koje je s njom imalo neko drugo, različito iskustvo, i tiho uživao u lakoći kojom ih je nosio.

Prizor je mogao potrajati koliko god je želio. Plaža je u njegovoj mašti bila beskrajna, i nije bilo stijene, rta, završetka uvale koji bi zaustavio ili preusmjerio njihov hod. Ni oni se nisu umarali. Hodali su, zastajali da se pogledaju ili pokažu jedno drugome neki gotovo neprimjetan detalj u pejzažu koji je taj trenutak razlikovao od ostalih: pjenu na kresti vala, pluteni čep šampanjca potamnjen solju, jedro u daljini. Ona bi uvijek bila razdragana kao djevojčica, u stanju nedužnog oduševljenja koje je nastojao ne narušiti. Govorila je gotovo bez prestanka, opuštena u želji da mu se približi, a on je šutio. Šteta je bilo prekidati je. Činilo mu se da će, ako progovori, iz bijelog oblačka njezinih riječi, iz tog pamuka koji se nad njima nedužno nadvijao, grunuti neka njegova kiša koja bi sve pokvarila.

Puno se smijala. U njezin bi se smijeh tu i tamo umiješali zrikavci, galebovi, iznenadni valovi koji su u nepravilnim razmacima stizali s pučine. Pristajali su joj ti zvukovi. Kad se u njegovoj maštariji i nisu spontano događali, potrudio bi se prizvati ih. Koristio je nenametljive zvukove okruženja da joj se približi, da dotakne njezinu ruku ovješenu o njegov lakat, da je zagrljajem zaštiti od prskanja mora što im se katkad približavalo.

Zamišljao je kako mu govori posve jednostavne, lepršave rečenice. Recimo: *Kad sam bila mala, bojala sam se mraka*. Ili: *Kad kuham, nikad ne znam koliko soli treba staviti u jelo*. Njegove guste misli tim su se rečenicama razrjeđivale. Vidio je sebe kako se smije. Čudno je bilo tako gledati sebe u prizoru koji se nikad neće dogoditi, izmaštanom kao da hoće. U

nelagodi od nasmijanog sebe skretao je pogled prema njoj, otkrivajući uvijek nove detalje koje prije nije primijetio. Ovaj put učinilo mu se da u šarenici njezina oka vidi sitan madež koji gotovo dodiruje zjenicu. Zagledao se u njega.

Kad je ušao kondukter, osjećao se kao da je ulovljen u nečemu nedozvoljenom. Gotovo isto onako kao kad bi Klara prekinula njegov popodnevni drijemež dolazeći mu u spavaću sobu objaviti da je skuhalo čaj. Svaki dan privilegao bi poslije ručka sat-dva. Nije to bilo pravo spavanje, bilo je više izbjegavanje života. Bilo je, ustvari, vrijeme za Jelenu.

Kao da je osjećala prisutnost druge žene u njegovim mislima, Klara bi svakog popodnevna nasilno prekinula njegovo sanjarenje. Više puta pokušao joj je reći da mu nije do popodnevnog čaja, da je besmislen taj njezin ritual s kolačićima tijekom kojeg njih dvoje najčešće šute ili listaju časopise koje je ona donijela iz knjižnice – ali ona je ustrajala, pozivajući se na svoje pravo na vlastiti ritual. To joj je važno, onoliko koliko je njemu važno da svaki dan poslije ručka odspava, pa ako ona od toga ne pravi problem, ako ona *tolerira* njegovo odmaranje, može i on valjda s njom popiti šalicu čaja i pojesti kolačić.

Jelenu je izmislio još kao srednjoškolac, samo što nije imala ime dok nije pročitao Andrićevu pripovijetku. Kad je na drugoj godini studija kod Nietzschea naišao na preporuku kako moramo vjerovati u ono za čim žudimo i onda kad to nemamo, a možda nikad nećemo ni imati, potpuno se opustio s Jelenom. Ponekad mu se čini da je više vremena proveo s njom nego sa stvarnim ženama. No ako je u toj računici i pogriješio, u jedno je siguran – ni jedna je nije zasjenila.

Kondukter je samo provjeravao je li u Gospiću ušao netko novi. Shvatio je da je oba stajanja, i u Lovincu i u Gospiću, prespavao. Osjećao se pomalo zgužvano i prljavo, i to ga je navelo da počne razmišljati o praktičnim stvarima. Nije imao nikakav plan. Za tri sata iskrcat će se na zagrebačkom kolodvoru, a nema pojma kamo će onda. Trebao bi nabaviti nešto odjeće, pronaći smještaj, nešto pojesti, obaviti sav taj nužni napor nakon kojega će se moći opustiti i prepustiti svom unutrašnjem životu, životu ispočetka – koji je toliko dugo odgađao.

6.

Nikad nije znao planirati. Kad malo bolje razmisli, cijeli su život za njega planirali drugi, a ne može se baš reći da se tome protivio. Praktične stvari jednostavno mu nisu išle od ruke. No sada, s novom energijom koju naslućuje, čak bi mu i takve stvari mogle predstavljati užitak. Ne misli da postoji mogućnost da bi mogao početi uživati u praktičnoj strani života, ali činjenica da posve sam izlazi s njom na kraj mogla bi ga ispuniti zadovoljstvom. Recimo, odjeća. Žene koje su ga odijevale – prvo majka a poslije Klara – obilazile su sniženja kako bi preduhitrile i veći trošak i njegov prijezir prema kupovanju, stvarajući tako zalihe odjeće zbog kojih nije sam morao u kupovinu. Doduše, Klara je u povremenim fazama brige za njihov izvanjski imidž kupovala i skuplje stvari, poput crnoga kaputa u kojemu je krenuo na put, ili onog sivog odijela koje mu je kupila kad je bila kuma kolegici iz knjižnice, i koje, koliko se sjeća, nikad poslije tog vjenčanja nije obukao. Sad bi, recimo, mogao sam odabrati nešto udobno, neutralno, nešto u čemu će se osjećati kao u vlastitoj koži. Mogao bi kupiti bijelu košulju širokoga kroja, čije bi manšete stalno držao raskopčanima. I udobne hlače, s džepovima na nogavicama, tako da najnužnije stvari može uvijek nositi sa sobom i da bez puno kompliciranja može krenuti dalje kad god poželi.

U džepovima tih hlača imat će i cigarete. Sinulo mu je – čim se u Zagrebu iskrca na kolodvoru, kupit će cigarete. Zapravo mu nije bilo jasno kako se toga nije sjetio ranije, još u Splitu. Evo koliko ga je bivši život otupio! Zaboravio je na taj minimum sebe, kojega se, kao i toliko drugih stvari, *Klari za ljubav* odrekao. „Meni za ljubav“, govorila je uvijek kad bi ga htjela odgovoriti od nečega ili na nešto nagovoriti, a riječ *ljubav* u toj je kombinaciji imala, najblaže rečeno, neko drugo značenje.

Pa što ako je odluka pogrešna i neodgovorna? Njegova je, on će snositi posljedice. Zaželio se sebe – ako se to uopće može tako reći, jer jedva da može dozvati u sjećanje neko razdoblje svog života u kojem je bio do kraja svoj. Ali zato se vrlo dobro sjeća kako je uživao u cigaretama, kako se rado obavijao dimom kao omotačem koji je bio u skladu s nečim iznutra, što nije mogao definirati.

U mislima mu je moćno zaživio taj prizor – vidio je svoju lijevu ruku, s gorućom cigaretom nehajno smještenom između srednjaka i kažiprsta, kako polako prinosi cigaretu ustima. Kad je filter bio između usana, povukao je dim, polako i strasno, i osjetio kako ga preplavljuje blaženstvo koje je odmah nesmiljeno poželio. Učinilo mu se kako ne može odgađati taj užitak

još tri sata, koliko ima do Zagreba.

Vrata kupea nenadano su se otvorila.

- Slobodno? - pitao je muškarac.

Kimnuo je. Bilo mu je svejedno. Misli koje su ga zaokupljale podignule su oko njega zid koji neće biti lako preskočiti.

Dok se muškarac smještao na suprotnoj strani, razmišljao je o tome koje će cigarete kupiti kad doputuje. Mogućnost izbora izazivala je u njemu neku vrstu euforije. Na prvoj godini filozofije zabavljao se mislju da je Platon možda izmislio Sokrata kako bi se rasteretio odgovornosti za teze koje bi mogao platiti životom - a sad bi i sam mogao izmisliti nekog novog sebe, koji će bez odgovornosti zaživjeti kao da je oduvijek postojao. Može biti čovjek koji putuje vlakom, kojega nitko ne čeka na dolaznom peronu, koji nosi bijele košulje širokoga kroja, koji puši crveni Marlboro i koji, možda, uspije li naučiti uživati u hrani, voli rižoto s plodovima mora. I, više od svega, čovjek koji uvijek ima mogućnost izbora.

- Putujem kćeri u Zagreb - rekao je muškarac.

Nije mu se razgovaralo, pa mu nije odgovorio.

- Diplomirala je - dodao je muškarac. - Na medicini.

Ta medicina na kraju rečenice, ta potreba nepoznatog da se nekome koga prvi put u životu vidi pohvali svojim životom - to mu je dalo ideju. Čovjek se ionako ne mora imati čime hvaliti da bi se hvalio. Može se hvaliti i posve neutemeljeno, jer sve dok drugi nemaju uvid u istinu, laž može, u ušima onoga tko je sluša, opstati kao istina. Nije li taj Sokrat, u čije postojanje i nakon toliko godina pritajeno sumnja, tvrdio da je sve što na ovom svijetu poznajemo puka imitacija ideja? Ustvari, ovdje bi mogao posegnuti za Platonovom mislju da su ideje ono jedino zbiljsko, stvarno, a da je ono što se običava nazivati stvarnošću tek pojava te iste ideje, nikad s njom istovjetna. Modificira li malo Platonovu tezu za potrebe trenutka, on sad tome čovjeku može reći što god želi, može mu servirati ideju o životu koji se nikad nije dogodio, i ta će ideja zaživjeti u kupeu brzog vlaka Split-Zagreb kao nešto stvarno u što će slučajni suputnik povjerovati, i sigurno kasnije ispričati svojoj kćeri liječnici kao živu istinu koja nikad neće imati priliku biti opovrgnuta.

- Čestitam - rekao je čovjeku čija je kći diplomirala medicinu.

- Hvala - nasmiješio se on, ne skrivajući očinski ponos.

- Ja putujem sinu - rekao je. O tom sinu nije još znao ništa, ali ako se prepusti ideji, nepostojeći sin uskoro će imati svoj životopis i čekat će ponosnog oca na zagrebačkom kolodvoru.

Pažljivije je promotrio neznanca. Procjenjivao je na kojem bi području ljudskog djelovanja mogao neometano lagati o postignućima nepostojećeg sina. Neznancu je imao pomalo ruralan izgled. Bilo je jasno da mu odjeća u kojoj je krenuo na put nije svakodnevna. Ispod tamnog odijela koje je, sudeći po tome kako mu je visjelo na ramenima, posudio za ovu priliku, imao je posve novu košulju - po vodoravnoj crti iznad trbuha i dvjema okomitima na prsima bilo je vidljivo da je još do jutros bila presavijena na konfekcijskom kartonu. Cipele su ga najviše odavale. Bilo je na njima prašine neasfaltirane seoske ceste, a i ruke su mu bile težačke, s noktima koji su poprimili patinu zemlje.

- Ima koncert večeras - dodao je, sad već sasvim siguran da neznancu nikad nije čuo za Chopina.

- Neka. Nek' mali svira.

To je zvučalo kao da mali tambura uvijek ista tri akorda na raštimanoj gitari ili kao da nevješto gađa rupice na blok-flauti po uputama profesorice glazbenog. A on je vidio mladića, pomalo mršavog ali pristalog, u crnom smokingu i bijeloj košulji, kako se klanja publici s pozornice u Hrvatskom glazbenom zavodu. Ili, još bolje... s pozornice u Lisinskom. Pljesak nije prestajao, a mladić se osmehivao s dostojanstvom, s držanjem mlade glazbene zvijezde koju uspjeh nije uspio zavesti. Imao je plave oči, i u šarenici lijevog oka sitan madež... na istom onom mjestu.

- Solistički koncert. U Lisinskom. A tek mu je devetnaest - rekao je neznancu, koji očito nije shvatio koliko je zapravo veliko postignuće njegova sina. Medicinu može završiti svatko tko ima smisao za prirodne znanosti i disciplinu, a za solistički koncert u Lisinskom u devetnaestoj godini treba imati rijedak dar.

- O, pa čestitam! - uzvratio je neznancu.

- Violina. Svirat će Schubertovu Sonatu u D-duru. I Bachov koncert za violinu i orkestar. To je u a-molu.

Pretjerao je. Neznancu se u nelagodi samo smješkao i kimao glavom, a onda se zagledao

kroz prozor, izgubivši svaku želju za nastavkom razgovora.

I on se zagledao. Ne vani, u krajolik, nego u prizor u kojem njegov nesuđeni sin svira violinu. Jasno je čuo Schubertovu sonatu u D-duru, ali nije ga toliko očarala melodija koliko mladićeve ruke, koje su u dvorani prepunoj ljudi dominirale i plijenile pažnju. Dugi koščati prsti, nježni a moćni – ruke njegova sina koje bi, da ga je imao, izgledale baš tako i svirale kao da je Schubert sonatu u D-duru napisao baš za njih.

Gotovo je osjetio žaljenje što nema djecu. Do tog trenutka dijete je za njega bilo nešto apstraktno zbog čega nije osjećao prazninu. Sad je taj potencijalni čovjek stajao pred njim kao živi dokaz da ne postoji i da nikad i neće postojati izvan te kratkotrajne vizije. Iznenadio ga je osjećaj praznine koji ga je preplavio zbog nepostojanja zamišljenog sina.

Schopenhauerova filozofija uvijek mu je bila temelj za tumačenje izostanka potomstva. Kad priroda nije zadovoljna osobom koju smo izabrali za drugog roditelja svoga djeteta, ona jednostavno uvodi zabranu razmnožavanja. Po njemu, nedostatak ljubavi između muškarca i žene najavljuje da bi njih dvoje mogli izroditi samo loše ustrojeno, nesretno biće koje bi samo po sebi bilo neskladno. Nema logičnijeg objašnjenja zašto s Klarom nije imao djecu. Ovome sinu, izmišljenom u kupeu brzog vlaka Split-Zagreb, majka bi morala biti neka druga žena.

7.

Zbilja ne može reći da je želio djecu. Na početku braka s Klarom mislio je kako je to nešto neizbježno, oko čega ne treba dramtizirati. Onaj spontani pobačaj na početku veze, zbog kojeg su i završili pred oltarom, činio se samo kao neuspjeli prvi pokušaj nakon kojega će uslijediti *prava* trudnoća, koja će ih učiniti roditeljima. No za razliku od Klare, kojoj je imati dijete bila najvažnija životna misija, on je negdje duboko u sebi osjećao da će ga djeca još više zbuniti i da sasvim sigurno nije došao na ovaj svijet kako bi bio nečiji otac. Njegovi su roditelji, činilo mu se, sve radili pogrešno, i ako je istina da se obrazac roditeljstva preslikava s roditelja na djecu, onda je bolje da on taj obrazac ne nastavlja. Naravno, nije to rekao Klari. Nije joj imao namjeru uskratiti majčinstvo, samo se nadao da će se to dogoditi što kasnije i da ona neće od njega previše očekivati kad se dogodi – da će ga praktične strane očinstva, kao i toliko drugih stvari, samilosno poštedjeti.

Njegov zazor od očinstva prilično je utjecao na njihov seksualni život. Ne bi to nikad nikome priznao, ali imao je već uhodan sustav praćenja Klarinog ciklusa. Od dana kad bi se ulošci iz visećeg ormarića u kupaonici spustili na perilicu rublja, računao je osam do deset dana opuštenosti – a budući da se Klari za vrijeme menstruacije nije smio približiti, u prvom dijelu ciklusa imao je četiri do pet dana kad nije morao brinuti o začecu. Onda bi desetog dana postao umoran, neraspoložen, bezvoljan, ponekad i virozan, s misterioznim glavoboljama koje danima nisu prolazile. Prošle bi šesnaestog, sedamnaestog dana ciklusa – kad je već bilo jasno da se još jedna Klarina ovulacija odigrala uzalud. Naravno, morao je paziti da obrazac njegovog seksualnog ponašanja ne postane previše očit, a to nije bilo nimalo lako budući da se Klara podavala bez otpora jedino u dane kad je postojala šansa za začecje. Nakon što bi dvije ili tri ovulacije uspješno izbjegao, u sljedećoj je morao pokleknuti ako nije želio da ona shvati o čemu je riječ. U jednoj od takvih situacija, dok je Klara pod njim prigušeno stenjući iščekivala porciju potencijalnog potomstva, dosjetio se spasonosnog rješenja! Učinio je i tada, i još niz puta kasnije, ono što su stoljećima prije njega radile žene – odglumio je orgazam – i onda pohitao dovršiti posao u kupaonici.

Bilo bi tužno sve ono što bi isplivalo kad bi nekome morao objasniti kako je uopće moguće da muškarac odglumi orgazam – ali u njihovu slučaju bilo je toliko jednostavno da ga je bez teškoća mogao odglumiti svaki put. Kao prvo, zbog Klarine paranoje da će je vlastiti muž vidjeti голу uvijek su vodili ljubav u potpunome mraku. Uglavnom je ostajala u spavaćici koju bi zadignula samo koliko je nužno da se sve to obavi. Drugo, njezina ju je

konzervativnost do te mjere sputavala da ga nikad nije dirala. Kad bi htio biti posve precizan, trebao bi reći da ona zapravo, u svim zajedničkim godinama, nikad nije *vidjela* njegovu erekciju niti mu dotaknula spolovilo. Treće, on je zbog bijega od intimnosti odmah nakon obavljenog posla hitao u kupaonicu, gdje bi ostajao pod tušem dovoljno dugo da bude siguran da je Klara zaspala, ili da se barem počela praviti da spava. Našao bi je kako leži na boku, čvrsto stisnutih nogu kako potencijalna djeca ne bi iscurila na plahte – time što nije ustajala davala im je priliku da nađu put do jajašca. Kad se zbroje sve tužne činjenice njegove intimnosti s Klarom, i najvećem skeptiku postaje jasno da je Božo Belamarić mogao mirno otapkatati po mraku u kupaonicu s erekcijom a da to njegova žena ne primijeti.

Kad se Klara nakon godinu dana bračnoga života i više-manje urednih pokušaja začeca zabrinula da nešto možda nije u redu, pomislio je kako bi se ipak trebao pomiriti s mogućnošću djeteta kao s prirodnim slijedom životnih nužnosti. Prije nego je dospio išta reći, objavila je kako će krenuti na detaljne pretrage, a ako se pokaže da je s njom sve u redu, onda bi se i on trebao podvrgnuti ispitivanjima. Oblio ga je hladan znoj i shvatio je da je jedini način da izbjegne mučno i ponižavajuće dokazivanje svoje plodnosti taj da prestane rasipati sjeme pod tušem. Možda to dijete i nije tako strašna mogućnost. Možda čak smanji osjećaj praznine kojega se ne može osloboditi. Možda će baš dijete biti ono nešto što mu je nedostajalo i što bezuspješno pokušava imenovati.

Kad se ta slabašna nada udružila s gnušanjem od ponižavajućih pretraga koje su ga čekale nakon što liječnici Klari potvrde da je zdrava i plodna žena čija jajašca preklinju da budu oplođena, bacio se na posao. Klarin menstrualni kalendar više mu nije služio za izbjegavanje, nego za vrebavanje ovulacije. Umiljavao joj se više nego na početku veze, kad je tek svladavao njezin kršćanski otpor i urođenu nezainteresiranost za seksualni užitak. Onoga dana kad se od ginekologa vratila plačući, i kad mu je između jecaja priopćila da zbog neprohodnih jajovoda više nikad neće moći zanijeti, prvi je put u životu pomislio da možda ipak ima sreće. Tješio ju je tada s osobitim žarom i predanošću, toliko da joj je u jednom času čak poželio reći da nije važno jer da on dijete ionako nikad nije želio – ali nije joj to rekao, ni tada niti ikad poslije, svih tih godina u kojima je optuživala sebe i svoje neprohodne jajovode što su im uskratili obiteljsku sreću. Jedina nevolja koja je u cijelom tom slučaju pogodila izravno njega, bila je ta što je Klara – što zbog osjećaja krivnje a što zbog podsvjesnog stava da seks ima smisla samo radi reprodukcije – gotovo potpuno zanemarila bračne dužnosti.

Kao da je čitala Hegela, a nije. Kao da je osnovni priručnik za odgoj Dalmatinki Klarine generacije bila njegova „Enciklopedija filozofskih znanosti“, odnosno barem onaj njezin dio u

kojem Herr Proffesor navodi da je jedini smisao spolnog čina u širenju obitelji. Da je Klara kojim slučajem to pokupila od Hegela a ne u vlastitoj obitelji, rekao bi joj da je taj isti mudrijaš imao nekoliko vanbračne djece i da je jednoj od majki svoje djece koja mu je u pismu napisala da je njezina ljubav prema njemu nešto sveto i veličanstveno odgovorio da ljubav nije ni njezina ni njegova nego *svoja*. No oni nisu razgovarali ni o Hegelu ni o ljubavi. Istina je da su povremeno razgovarali, ali teško da bi se sad uopće mogao sjetiti o čemu.

8.

Kad bi mogao upravljati vremenom, pobrinuo bi se da ovo putovanje traje beskonačno. Osjećaj da je na putu prema samom sebi posve mu je dovoljan. Sveo bi se na taj jedan trenutak koji, za razliku od većine drugih trenutaka njegova života, ima smisla jer je napustio prošlost a još ne ovisi o budućnosti. U međuprostoru tih dvaju tereta, onog kojeg se oslobodio i onog koji ga tek čeka, samo je ugodno *ništa* koje ne poziva na djelovanje. Nije Kant uzalud vrijeme nazivao samo oblikom unutrašnjeg opažanja. Kad bi se mogla izbjeći mjerljivost vremena, sadašnjost ne bi uvijek klizila u prošlost, a budućnost ne bi stalno bila na vidiku.

Sad se osjećao kao da se zaustavio u onom malenom prostoru između gornjeg i donjeg dijela pješčanog sata. Prostor se privremeno zaštopao, pijesak ne curi, vrijeme možda i postoji ali njemu se ne događa. Tu bi sada mogao ostati cijelu vječnost, zaglavljen između dvije kategorije vremena u kojima ne mora sudjelovati – jedno je od njih već završilo, a drugo se još nije počelo događati. Svaki bi čovjek katkad morao dobiti priliku za ovakvu ugodnu pauzu od života u kojoj nema ni imperativa ni očekivanja, u kojoj nema drugih, u kojoj se ništa, baš ništa, ne mora događati.

U toj pauzi od življenja događa mu se, ako se uopće može tako reći, tek pokoja uspomena. Bezopasne sličice vremena koje je sahranio. Neke od njih nije sam doživio, nego ih je u mislima uprizorio na temelju priča uz koje je odrastao, poput priče o koferu s kojim je putovao na studij. Navodno je baka Slava tu prvu noć nakon muževljeva odlaska provela uz kuhinjski prozor iščekujući trenutak pobjedničke naslade koju će osjetiti kad Fabijan uđe u dvor i kad se pred ulaznim vratima na balaturi suoči s koferom – glomaznim dokazom njezine nepopustljivosti koji će ga, mislila je, napokon dozvati pameti. Poslije se klela da te noći nije zadrijemala ni na trenutak i da ne postoji mogućnost da je njegovo suočavanje s tim koferom pod limenom nadstrešnicom razlog što je zauvijek otišao. U toj prvoj godini, koliko je kofer stajao u dvoru, provela je pored kuhinjskog prozora, s pogledom na ulazna vrata, najveći dio vremena koje je boravila u kući. Djeca su joj se motala oko nogu, a ona ih je podizala u naručje naizmjenično, proklinjući dan kad je popustila Fabijanovim udvaranjima i kao mlada udovica prvoborca pristala biti njegovom ženom da ne bi morala u teškom poslijeratnom vremenu sama podizati dijete. Sad ih je imala troje koje će morati sama podizati, samo što tada, u toj prvoj godini u kojoj je kofer čekao da se muž vrati, još nije znala da će sva njezina djeca – i trogodišnji Frane, jedini plod ljubavi s pokojnim mužem, i

Fabijanovi jednogodišnji blizanci – odrasti ne sjećajući se oca.

Nakon godinu dana unijela je kofer u kuću. U prijelaznoj fazi, prije nego je zguran pod bračni krevet u kojem je do kraja života spavala sama, još je neko vrijeme stajao u hodniku, gdje su se djeca pentrala po njemu da bi ga zajahala kao konja koji će ih u djetinjim maštarijama odvesti ravno u zagrljaj odbjeglome ocu. Jedino što je Slava sebi istinski zamjerala – a tu je pretpostavku temeljio na krunici pronađenoj ispod jastuka nakon njezine smrti – bilo je što je u kobnoj noći neoprezno spomenula Boga, u kojeg navodno nije vjerovala. Volio je misliti da ju je u najskrovitijim mislima, koje ne bi priznala ni na najgorim mukama, ona neoprezna rečenica koju je mužu na odlasku izgovorila stalno podsjećala da možda ipak postoji neka nadnaravna sila koja joj se osvećuje zato što je nevjernica, no nikad nije dopustila da ta sumnja pokoleba ateizam koji je živjela u javnosti. Do kraja života ustrajala je na imidžu prave partizanke, jedne od najgorljivijih drugarica u zaleđu antifašističke narodnooslobodilačke borbe u svome malom mjestu. To joj je pomoglo da preživi poraće – pomoć je, kao dokaz da je bila na pravoj strani, stizala od drugova koji su iz rata izašli kao pobjednici. Kofer je, kao nijemi svjedok Božje prisutnosti i Fabijanova odbjegništva, ostao pod krevetom sve do njezine smrti, obavijen urotničkom šutnjom koja ga je učinila najegzotičnijim predmetom njegova djetinjstva.

Još i danas se sjeća kako je u vlaku na istoj ovoj relaciji, dvadeset šest godina ranije, vjerovao u simboliku tog kofera naslijeđenog od nesuđenog zamjenskog djeda s kojim ga nije vezivalo krvno srodstvo. A posve neutemeljena misao da je Fabijan zapravo njegov pravi djed nije mu strana ni danas, kad bez kofera napušta grad koji je ovaj, također bez kofera, napustio jedan život ranije.

9.

Neznanac je već spavao. Bio je potpuno zaboravio na njega dok nije začuo hrkanje. Dok je taj nemili zvuk ispunjavao maleni prostor kupea, osjetio se kontaminiranim. Kontaminiranim tuđim upotrijebljenim dahom, tuđim zvukovima, tuđim posuđenim odijelom, tuđom djecom i tuđim životom. Danas je već napustio jedan kupe, i sad mu samo treba ista vrsta odlučnosti da ne omogući čovjeku čija je kći diplomirala medicinu da mu pokvari ostatak puta. Ali, ne može se pomaknuti. Ne da mu se ustati, potražiti novi kupe, ako uopće i ima još koji prazan. Ne zna je li čovjek ušao u njegov zato što više nije bilo praznih, ili zato što je želio društvo. Možda je ušao k njemu jer mu se jednostavno nije dalo tražiti dalje.

Već se vidio kako uzalud ustaje, pomiče klizna vrata na kupeima, vidio je glave koje se okreću prema njemu kad ih otvori – ružne, neugledne strance koje je ulovio s pilećim batakom u ustima, ili s ljuskama tvrdo kuhanog jajeta na aluminijskoj foliji u krilu. Unaprijed je osjetio i nelagodu pred kondukterom koji zna da se jednom već preselio i koji će ga ispitivački promatrati, a možda čak i prijaviti dežurnom policajcu kao tipa sumnjivog ponašanja. Ostao je.

Ostao je, ali je bio ljut na sebe. To zbog čega je ostao – lijenost, nelagoda, strahovi, nesigurnost, pesimistična nagađanja – baš to je ono od čega je planirao pobjeći. Ta njegova trajna neodlučnost, nesposobnost da riskira, da pokuša, da se odvaži – baš to ga je pratilo sve one godine koje je tavorio u životu koji nikad ne bi živio da se znao suprotstaviti bujici stvari koja ga je ponijela bez trunke njegova otpora. I evo ga sad u tom kupeu, s čovjekom koji hrče sve prodornije, a opet se ne može pokrenuti. Razočara li sam sebe već u prvim satima novog života, može se odmah na zagrebačkom kolodvoru ukrcati na povratni vlak pa se onda ostatak života uvjeravati da bi bilo bolje da nije ni pokušavao otići i da je taj jednodnevni izlet bio samo rezultat trenutne nepromišljenosti koju će okajavati do posljednjeg daha.

Kao da je osjetio paniku u njegovim mislima, čovjek je prestao hrkati. Vlak se zaustavio u Ogulinu i lagani trzaj kompozicije učinio je da neznatno promijeni položaj, što je, čini se, utjecalo na njegovo disanje. No ipak, to nije poništilo njegovu prisutnost. Ta labava tišina koja se dogodila sasvim slučajno ne može ga osloboditi odgovornosti za vlastiti mir. Tako je bilo oduvijek – stalno je nasjedao na prividan red koji se događao bez njegovog angažmana. Kratkotrajni privid sklada bio bi mu dovoljan da pomisli kako ne mora poduzimati ništa,

kako se samo treba prepustiti stihiji ravnoteže koja će se, prije ili kasnije, uspostaviti sama od sebe. No sad zna da je to samo varka, da više ništa ne smije prepustiti slučajnosti.

Sjetio se sedmogodišnjeg sebe. Sjetio se sebe kad je imao devet, jedanaest, četrnaest godina. Sad mu se čini da je cijelo njegovo djetinjstvo komprimirano u jednu jedinu želju koju nikako nije uspijevaostvariti. Silno je želio biti sam, bar malo sam, ali kao da se cijeli svijet urotio protiv te jedne stvari koju se usudio poželjeti.

Sjeća se kako je učio za velikim kuhinjskim stolom, pod stalnim majčinim nadzorom. Pisao bi zadaću, a majka bi mu se približila s kuhačom ili velikim nožem kojim je maloprije na kuhinjskom elementu meso za gulaš narezivala na kockice. Prišla bi mu iza leđa zavičući u sastavak o obitelji i zahtijevala da istragne stranicu i napiše sve ponovno. „Pa nećeš valjda napisati da svaki dan pomažeš ocu u radionici!? Što bi učiteljica mislila? Napiši da tata izrađuje svijeće i da mu ih vikendom ponekad pomažeš slagati na police u dućanu.“

Istrgnuo je stranicu i počeo ispočetka. Kad je došao do rečenice sa svijećama, napisao je: „Moj tata izrađuje svijeće. Ponekad vikendom, kad uspijem uvjeriti tatu da sam naučio sve za školu, on mi dopusti da mu pomažem slagati svijeće na police u dućanu.“

Majka je bila zadovoljna.

Bile su to prve lekcije krivotvorenja sebe. U toj je disciplini vrlo brzo sam sebi postao nenadmašan protivnik. Često mu se činilo da je zapakiran u krivu ambalažu, da je on netko drugi, postavljen u pogrešno tijelo, pogrešnu obitelj, pogrešnu sredinu, a nikad nije poduzeo ništa da pronađe svoje pravo mjesto. Nikad do sad.

10.

Njihova kuća bila je jedna od onih visokih uskih kamenih kuća s unutrašnjim drvenim stubištem koje na svakoj etaži imaju samo jednu veću ili dvije manje prostorije. U prizemlju je bila očeva radionica i mali dućan sa svijećama, na katu velika kuhinja koja je služila i kao dnevna soba, a na gornjoj etaži dvije spavaće sobe i kupaonica. Neveliku sobu dijelio je sa sestrom koja je dobivala histerične napadaje na najmanji privid neurednosti. Vječito je pospremala stvari u njegovom dijelu sobe, bacala mu papire s bilješkama, preslagivala udžbenike po debljini, boji i veličini, šljila mu olovke i slagala gramofonske ploče po abecednom redu. U tom redu koji se nikako nije slagao s neredom u njegovoj glavi, osjećao se kao uljez. Da je išta imao, sve bi to dao za komadićak vlastitog prostora, za neko svoje malo duhovno stanište bez drugih.

Iznad zadnje etaže postojao je i tavan, koji je služio za odlaganje nepotrebnih stvari. Puno je puta vidio oca kako prislanja ljestve uz otvor na stropu kupaonice i kako mu majka kasnije, kad bi se već uspentrao na pola ljestava, dodaje kutije ili vreće koje treba odložiti na tavan. Otac bi se onda popeo gore i odozgo bi se čuli samo koraci i zvuci premještanja stvari, a onda bi se opet spustio po ljestvama, odmaknuo ih, i štapom koji je uvijek stajao u kutu kupaonice spustio vratašca na stropu. Tamo gore, iza tih vratašaca, bilo je obećanje samoće.

Imao je deset godina kad je prvi put vidio tavan. Majke nije bilo kod kuće, a otac je odlučio odnijeti gore prazne tegle od zimmice koje su se nagomilale na kredencu u kuhinji. Kad je bio na pola ljestava, i kad mu je glava već bila u otvoru na stropu, pozvao ga je da mu doda kutije s teglama. Čim je otac nestao u otvoru, i on se uspentrao po ljestvama, a tavan mu se ukazao u svojoj prašnjavoj, zagonetnoj ljepoti. Prvi put se osjećao kao da negdje doista pripada. Stajao je tako na vrhu ljestava, opčinjen prostranstvom koje je oduvijek tražio, a cijelo vrijeme mu je bilo nad glavom. Kroz crjepove je ponegdje prodiralo malo sunca koje je u kombinaciji s prašinom stvaralo začudne dijagonale svjetlosti, otkrivajući starinske kovčege s lokotima, drvene sanduke, kartonske kutije i vreće, stupove prašnjavih časopisa i knjiga – sve to zagonetno blago koje je čekalo da ga on otkrije i istraži.

Kad ga je otac ugledao, dreknuo je neka odmah siđe. Sišao je, ali s osjećajem da je njegov život dobio smisao. Slika tavana prošaranog prašnjavim tracima svjetlosti postala je prizor koji dočarava neko novo, izdvojeno stanište, mjesto na kojem se više neće morati pretvarati da razumije druge niti se s mukom boriti za njihovo razumijevanje.

Sljedećih nekoliko mjeseci stalno je vrebao priliku kad bi se mogao gore neopaženo ušuljati. Nije bilo jednostavno, toliko se toga trebalo poklopiti. Morao je biti sam kod kuće, što se gotovo nikad nije događalo. Ako bi roditelji nekamo nakratko i otišli, sestra je bila tu, a ako nije bilo sestre, pozvali bi baku Slavu da ga pričuva. Trebalo je sve pomno isplanirati.

Kad je jedne subote najavljeno da se ide na selo majčinim roditeljima, on je pola sata prije polaska odglumio temperaturu. Napravio je to već jednom ranije, kad je zbog nenapisane zadaće iz matematike želio izbjeći školu. Zagrijao je živu u toplomjeru na plinskom štednjaku, a kad je dosegнула alarmantnih četrdeset stupnjeva, treskanjem toplomjera spustio ju je na prihvatljivih trideset i osam. Tanka je granica između ostajanja kod kuće i odlaska liječniku. Znao je da je prekasno da se ide po baku, a sestrin ostanak kod kuće prevenirao je davši joj posljednjih dvadeset dinara uštede. Kad je majka predložila da sestra ostane s njim, ona se, kako i priliči honoraru od dvadeset dinara, za koje su se u ono vrijeme mogla kupiti tri stripa i kutija žvaka dizajniranih kao cigarete, suznih očiju pobunila govoreći kako se baš veselila da će vidjeti baku i djeda. Ključnu je ulogu odigrao otac, koji je uvjerio majku da se ništa loše ne može dogoditi jer će *mali* ionako cijelo vrijeme biti u krevetu. „Pa nije mala beba, bogati!“ obrecnuo se na majku, koja je znala da muževljeva riječ mora biti posljednja, u obitelji u kojoj se spakirani koferi čuvaju pod krevetom pedeset godina.

Kad se uvjerio da su doista otišli i kad se zvuk dotrajalog auspuha na očevom austinu izgubio u daljini, prvo se spustio u kuhinju po baterijsku svjetiljku, a onda otrčao natrag na gornju etažu. Namučio se s ljestvama, ali znao je da je vrijedno truda. Najviše muke zadalo mu je otvaranje vratašaca na otvoru. Kad je napokon uspio podignuti poklopac, morao je malo predahnuti prije nego se popne.

Nikad neće zaboraviti svoj prvi boravak na tavanu. Ima toliko toga što želi zaboraviti, toliko stvari zbog kojih je dobro imati zaborav pri ruci. Ali tavan...

Trebalo mu je vremena da se privikne na polutamu i da izađe na kraj sa strahom od tarantela, miševa i paukova kojih je, s obzirom na čipke paučine među gredama, moralo biti naokolo. Daske su mu škripale pod nogama, a krovište je proizvodilo pomalo sablasan zvuk nalik na zagrobni šapat. Ipak, magija tavana sve je to nadjačala.

Prvo je otvorio najveću škrinju. Bila je puna manjih kutija koje je, jednu po jednu, vadio podižući poklopce s mješavinom straha i uzbuđenja kakvo nikad prije, a zapravo ni poslije, nije osjetio. Osjećao se kao da je napokon pronašao svoju religiju – religiju samoće – i sa

sigurnošću shvatio da su crkveni sakramenti na kojima je njegova majka inzistirala promašeno ulaganje u pogrešnu vrstu duhovnosti. Na tom se tavanu potajno odrekao Boga, s kojim ga je majka jednako potajno pokušavala povezati – jer su i baka partizanka i učiteljica u školi glasno negodovala na spomen crkve, popova, svetaca i svega ostalog a što se kosilo s tekovinama narodnooslobodilačke borbe.

Zastao je malo u toj slici dječakoga sebe, koje se cijelu vječnost nije prisjetio. Bilo je teško priznati da je zgurao svoje prave, intimne uspomene, one koje su ga trebale oblikovati, negdje u dno bića, gdje ih godinama nije tražio. Kao da je i sam bio zatvoren i ostavljen na nekom prašnjavom tavanu gdje je, prekriven paučinom i zaboravom, čekao da bude pronađen i izbačen.

Bolno ga je prožela misao da to što je dosad živio nije bio život u pravom smislu te riječi, nego više odvikavanje od života. Bila je to samo hibernacija od koje je sada osjećao nelagodu i stid. Vrijeme se doista odmah pretvara u prošlost, nepovratno, i kad bi sad mogao nekako posegnuti u to vrijeme unatrag, sigurno bi sve napravio drukčije.

To *drukčije* podsjetilo ga je zašto se ukrcao na vlak. Sad, u novom životu, sve će raditi drukčije. Ne zna hoće li to biti samo eksperimentalni život, ili je sve ono dotad bio neuspješan eksperiment, ali zna da ništa više neće raditi kao prije. Počet će ispočetka. Možda s velikim zakašnjenjem, ali ispočetka.

Ustao je, odlučan da ostavi neznanca prije nego počne ponovno hrcati, ili prije nego se – još gore – probudi pa poželi razgovarati. Nema više prepuštanja okolnostima. Ako je odlučio uzeti život u svoje ruke, onda više ne smije ostati u tom kupeu u kojem mu mir ovisi o tuđim spavalачkim hirovima. Kad je povukao klizna vrata, čovjek se promeškoltio, ali njega se to više nije ticalo.

Proveo je neko vrijeme na hodniku prije nego se ponovno uputio u vagon-restoran. U glavi mu je bila kajgana. Ne samo sjećanje na kajganu koju je onaj čovjek slasno jeo, nego i kajgana od vlastitih misli koje će, ako ih uskoro ne obuzda i ne svede na nešto upotrebljivo, postati samo mućak labavih iluzija o novome životu. Mora se sabrati. Sabrati i napraviti plan. Uskoro će biti u Zagrebu, i ne može si ni na trenutak dopustiti osjećaj izgubljenosti, promašenosti i neodlučnosti. Baš to – odlučnost – mora postati njegov način života.

Sjeo je, naručio kajganu i pojeo je nastojeći proživjeti svaki zalogaj. Nije gledao oko sebe, nije se pitao gleda li ga tko niti ima li uopće još koga u vagon-restoranu. Mislio je na sebe, o

sebi, zbog sebe. Pronašao je moto tom trenutku u rečenici Bèle Hamvasa da se nitko ne usuđuje živjeti sam i da ljudi izmišljaju fantastične složene trikove kako bi imali neke međusobne veze. Sjetio se i Nietzschea koji kaže da se ljudi udružuju ili iz nevolje ili iz dosade. Ljudi nemaju petlje priznati da zajedništvo nije ništa drugo doli izmišljotina u koju su svi greškom povjerovali, da je to nelogično udruživanje za cijeli život samo pogrešan obrazac koji se nitko ne usuđuje osuditi. Pa eto, on se usuđuje. Izmislio je trik da ostane sam, i nikakve mu međusobne veze više nisu potrebne. Jede svoju kajganu, žvače, putuje, misli – jednostavno postoji bez obveze. Tako će biti i sutra, i preksutra, i koliko god bude želio. U svojoj osobnoj zavjetrini postojanja činit će samo ono što mu se hoće.

11.

Malo prije tri sata poslijepodne iskrcao se na zagrebačkom Glavnom kolodvoru. Pokušao je dozvati u sjećanje svoje iskrčavanje iz vlaka od prije dvadeset i šest godina, onaj bivši osjećaj novog života za koji zna da ga je i tada pratio. Evo, Zagreb po drugi put postaje njegovo utočište slobode. Prvi put je, čini se, bio premlad da bi tom slobodom znao baratati pa je povratkom kući uprskao svoju veliku priliku za život u jednini. Ovaj novi, pomalo zakašnjeli osjećaj slobode navodi ga na nježnost prema gradu koji mu daje drugu priliku. Čak i taj kolodvor, otužno i prljavo mjesto na kojem se čini da svi – od beskućnika do umornih putnika – nose tugu u očima, sad mu izgleda kao Eldorado buduće sreće, mjesto gdje počinje zlatna nit novog života, koju ovaj put neće izgubiti.

Udahnuo je vonj grada punim plućima, a onda se uputio u kolodvorsku zgradu i kupio crveni Marlboro i upaljač. Krenuo je zatim prema Trgu pješice, preplavljen ljubavlju prema gradu koji mu nudi sigurnost nevidljivosti.

Usput je promatrao ljude. Zabavljao se odgonetanjem njihova cilja. Evo, žena koja mu ide ususret u velikoj je žurbi. Iz plastične vrećice viri joj poriluk – sigurno je bila na Dolcu i nije imala strpljenja čekati tramvaj pa je krenula prema Pothodniku pješice, na jedan od onih autobusa koji voze prema Novom Zagrebu. Djeluje umorno i zabrinuto, i sigurno joj ide na živce to što će njezini ukućani uskoro gladni banuti na vrata očekujući ručak koji će ona opet skuhati preko volje. Mladić na suprotnoj strani ulice sigurno je student. Zastao je ispred antikvarijata s naramkom knjiga pod rukom – vjerojatno oklijeva ući i ponuditi knjige na prodaju. Po svoj prilici nema za ručak ili za stanarinu. Možda mu gazdarica već danima prijeti da će mu otkazati stan ako ne plati zaostale najamnine.

Mladić ga je podsjetio na studentsko doba, na tulumе koje je Roko nizio u zatišjima između ispitnih rokova ležernošću koja je brisala granice između završetka jednog tulumа i početka drugog. Ponekad je od tog neprestanog protoka ljudi bježao u svoju domsku sobu na Savi, više frustriran lakoćom kojom je Roko doslovno obarao djevojke s nogu nego zbog želje da se osami. Kad bi ostao, ipak bi se, nakon druge ili treće čaše vina što ga je Rokov otac zajedno s pršutima slao vjerujući da završavaju u profesorskim smočnicama, odvažio prići prijateljici njegove trenutne cure, ili nekoj stidljivoj brucošici, nesigurnoj koliko je i sam bio. Ta magličasta ljubavna iskustva, u rasponu od traljavih ljubakanja do brzinskog seksa u jedinoj spavaćoj sobi u Rokovom unajmljenom stanu – sobi koja je rijetko bila nezaključana

iznutra – sad mu se čine tako dalekima kao da ih je proživio netko drugi. Sjeća se Maje, studentice povijesti umjetnosti, koja je plakala kad je doživljavala orgazam. I Tatjane, jugoslavistice, s kojom je dva mjeseca održavao labavu vezu jer ni jedno ni drugo nisu znali kako prekinuti. I asimetričnih grudi jedne crvenokose djevojke čijeg se imena ne može sjetiti. I toga kako je bezbroj puta budio Roka iz dubokog mamurluka vukući ga na predavanje ili seminar, da bi ovaj na tom seminaru baratao riječima kao da je cijelu noć proveo s Hegelom i Aristotelom osobno, a ne s gomilom studenata puštenih s lanca roditeljskog nadzora.

Mladić ispred antikvarijata očito se nije tako provodio. Ako je i proveo besanu noć, bilo je to zbog brige kako će platiti režije, ili skucati novac za skroman ručak. Mogao je zamisliti neuglednu studentsku sobu u kojoj živi, nevješto oprano rublje koje se suši na konopcu rastegnutom iznad kade i rešo na kutu radnog stola na kojem već neko vrijeme nije skuhao kavu jer je nije imao.

Zamišljanje tuđih života trenutno mu ide bolje od planiranja vlastitog.

Da netko tako promatra njega, sigurno bi pomislio da se žuri s nekim ciljem. Zapravo ga je i imao, ako se nešto tako banalno može nazvati ciljem – što prije sjesti na terasu nekog kafića kako bi uz kavu zapalio svoju prvu cigaretu nakon petnaest godina apstinencije. Taj će trenutak biti njegova mala intimna svečanost koja nikome okolo neće biti vidljiva. Za svakog prolaznika on će biti tek čovjek koji puši jednu od svojih cigareta, i nitko osim njega neće biti svjestan pravog značenja tog rituala, milijunima puta ponovljenog i potrošenog u tuđim iskustvima. Za njega, bit će to simboličan povratak samome sebi. Nepovratan povratak.

Na Cvjetnom trgu bilo je živo. Uživao je u osjećaju da ga se tuđi svjetovi ne tiču, da se nikoga ne tiče njegov život. Prolaznici su bili bez imena, nije bilo nikoga koga mora pozdraviti, nikoga tko će pozdraviti njega. Na stolu su bile novine koje može listati kad mu bezimeni prolaznici dosade. Kutija Marlboro već je otvorena, srebrna folija izvađena ispod poklopca zgužvana je u pepeljari, i čim stigne naručena kava – svetkovina može početi.

Prvi dim nije bio ni sjena ugođe prvog dima redovnog pušača. No pripremio se na to. Početni gorak okus dima od kojeg su se okusni pupoljci odvikli ne može ga obeshrabriti. Koliko zna, taj problem nestaje nakon nekoliko cigareta, a ako netko na svijetu u ovom trenutku ima vremena i strpljenja, onda je to on.

Kod druge cigarete sustigla ga je misao o mladiću ispred antikvarijata. Mogao mu je pomoći,

i nije mu bilo jasno kako se toga nije sjetio tada, dok je sa suprotne strane ulice nagađao o njegovu životu. Trebao je samo prijeći tu ulicu, iz jednog od džepova izvaditi novčanicu-dvije i dati je mladiću. Mogao je to učiniti bez riječi objašnjenja i produžiti dalje svojim putem, s osjećajem da je učinio dobro djelo – a palo mu je na pamet tek sada. Te njegove misli, koje cijeli život kaskaju za životom! Prave misli u krivo vrijeme – to je njegova bilanca mišljenja koja dobru misao pretvara u promašaj. Iako... zašto bi uopće mislio na druge? Možda taj mladić i ne zaslužuje pomoć. Možda je zapio novac koji su mu roditelji poslali za taj mjesec, i možda bi jednako tako uludo potrošio i njegov.

Vrijeme je da očisti svoje misli od svih drugih – i onih koje je napustio, i onih koje će tek sresti.

Na predzadnjoj stranici novina uočio je oglas za Hotel Dol. Jezerska ulica. Naziv ulice djelovao je tako umirujuće, odmah mu se svidjela pomisao da bi ondje mogao stanovati.

„Stanujem u Jezerskoj ulici“, već se čuo kako govori nekome u budućnosti. Ili, još bolje: „Živim u Jezerskoj ulici.“ Naravno, neće u hotelu živjeti do vijeka, ali za početak – pogotovo za novi početak – zvuči odlično. Zvuči kao kućica na jezeru, okružena ljekovitom tišinom šume.

Na njegovoj osobnoj karti navedena je ulica čije ime nikada nije volio. Kad bi se sad upustio u propitivanje usuda kojim ime ulice u kojoj čovjek živi utječe na njegov život, mogao bi iz svojih dosadašnjih adresa lako izvući niz uzročno-posljedičnih veza koje bi ga dovele do svojevrsnog uličnog praznovjerja. Te godine koje je proveo u Ulici hrvatskih mučenika, na primjer – one su najbolji dokaz da treba pažljivije birati adresu svoga prebivališta. Za razliku od Klare, kojoj je domoljublje alat za aktivan socijalni život u zajednici, on je tu adresu uvijek izgovarao s nelagodom. Još se sjeća užasa koji ga je obuzeo kad je ulici nakon Domovinskog rata promijenjeno ime. Osjetio se uhvaćenim u klopku, zaglavljenim na adresi koju mu je netko natovarao kao težak križ kojega se nikad neće osloboditi.

Kućna adresa koju je napustio podsjetila ga je na ručak na kojem ga Klara sada očekuje. Sigurno je posuđe već na stolu, a juha na pravoj temperaturi. U ovo vrijeme on obično ulazi u kuću, a ona ga obično, čim čuje da je ušao, upozori da što prije sjedne za stol inače će se juha ohladiti. Juha će se danas sigurno ohladiti. Mora je nazvati ako ne želi da do večeri njegov nestanak prijavi policiji.

Otišao je u malu poštu na uglu Gundulićeve i Varšavske. Slušao je kako telefon – crni

starinski telefon s okruglim brojčanicom na koji je Klara izuzetno ponosna – zvoni u predsoblju.

- Halo? – javila se.

Na trenutak je bio zatečen, iako je znao da je kod kuće i da će se sigurno javiti.

- Halo? – ponovila je.

- Ja sam – rekao je.

- Božo? Ti si?

- Da.

- Pa gdje si? Ručak je na stolu.

- Otišao sam – rekao je, mirno.

- Kako misliš otišao?

- Otišao. Neću se vratiti.

- Božo, gdje si?

- Nije bitno. Nisam više tu. Nemoj me tražiti.

- Božo, slušaj...

- Auto je u Splitu, na željezničkom kolodvoru. Ključ je ispod tvog sjedala.

- Božo?

Spustio je slušalicu.

S Klarom nije nikad znao biti radikaln. Ona je jednostavno navodila na pristojnost. Blagost je bilo oruđe kojim ga je nesvjesno poražavala, i koje su tek ovi kilometri onesposobili. Sigurno sad stoji tamo, u njihovom do jučer zajedničkom predsoblju, još uvijek sa slušalicom u ruci, suočena s preokretom koji ne može pojmiti jer ga nije isplanirala. Iako zna da se on nikad ne bi šalio na tako okrutan način, privremeno će uvjeriti sebe da je taj poziv samo nelogična šala koja će se tijekom popodneva već nekako razjasniti i neutralizirati. Evo, sigurno će on sada banuti na vrata, i uskoro će se pokazati da je jedina šteta koju je njegovo

ponašanje izazvalo ta što je juhu trebalo podgrijati. Obavit će s njim jedan poduži smiren razgovor – neće ga napadati ni optuživati, nego mu lijepo razložno objasniti kako mu takvo djetinjasto ponašanje ne pristaje. Neće mu čak ni pokazati da se bila uznemirila, jer se nije zapravo ni dospjela uznemiriti budući da se sve tako brzo razjasnilo.

Ne može reći da ga nije stisnulo oko srca pri pomisli na Klaru koja tamo u njihovom predsoblju stoji pored telefona. Njegovom zaslugom danas će se srušiti njezin svijet, ali taj obzir više ga ne smije ograničavati. Uostalom, njoj će biti daleko lakše nego njemu. On se, u godinama u kojima je mir kolotečine prirodan, mora izboriti za novi život, mora sve ispočetka, a ona će sigurno, pored svih svojih praktičnih vještina i sposobnosti, dobiti još i potporu sredine.

Znao je da će joj upravo to najteže pasti. Kad bi njegov odlazak mogao proći neopaženo, kad bi sve moglo ostati unutar njihova četiri zida, ona bi s tim već nekako izašla na kraj. No sigurno će je već sutra, nakon neprospavane noći u kojoj će bezuspješno sebi pokušavati objasniti što se dogodilo, nazvati netko iz ureda da se raspita zašto ga već drugi dan nema na poslu, a onda će *slučaj* postati javna stvar i u roku od nekoliko sati cijelo će mjesto secirati njihov život nagađajući što se dogodilo. U sljedećih tjedan dana posudba knjiga u Gradskoj knjižnici naglo će porasti. Dolazit će i oni koji godinama nisu čitali, i koji će morati obnoviti članstvo da bi dobili priliku izbliza promotriti nesretnicu čiji je muž bez objašnjenja otišao nakon devetnaest godina braka, a da nitko ne zna ni kamo ni zašto. U čitaonicu više neće dolaziti samo redovni rijetki umirovljenici koji tako popunjavaju dio dana i izbjegavaju trošak kupovanja novina. Dolazit će i dripci koji novine već odavno čitaju na internetu. Raširit će novine i praviti se da čitaju, a zapravo će proučavati njezino ponašanje i tražiti tragove patnje na njezinom licu. Bit će i dušobrižnika koji će joj, ne bi li izvukli kakvu informaciju, sućutno prilaziti napominjući kako je njima oduvijek bilo jasno da *s njim nešto nije u redu*, i kako je za nju bolje da se riješila bolesnika koji bi je, da je ostao, možda jednoga dana i golim rukama zadavio. Prišit će mu ljubavnice, opijate, alkoholizam, rastrošnost i kocku, emocionalno zlostavljanje, traume iz djetinjstva, kriminalnu prošlost i tko zna kakav sve još materijal zgražanja koji bi kod Klare trebao izazvati gnušanje nad činjenicom da je s njim uopće provela tolike godine. Ipak, daleko više od takvih, Klara će se bojati onih koji će njemu držati stranu i koji će se baviti pitanjima kakva je ona žena, ljubavnica, kuharica i domaćica. Jer da je valjala, ne bi čovjek glavom bez obzira pobjegao. A budući da je Klara nadaleko poznata po svojim kolačima, čija je kvaliteta provjerena na brojnim mjesnim svadbama i domjencima, sigurno njezina kuhinja ni vođenje domaćinstva nisu bili razlog za bijeg. Dakle, ne treba biti ne znam kako pametan da se shvati zbog čega

Boži nije preostalo drugo nego pobjeći. Sigurno mu je stalno zvocala, maltretirala ga kojekakvim kućnim pravilima, a dovoljno je malo promotriti njezino užtogljeno držanje i stroge malograđanske manire pa da se zaključi da je u krevetu aktivna koliko i komad drveta. Pretpostavio je da će jadna Klara ubuduće, kad god bude morala proći pored komentatora i kritičara koji dežuraju na terasi centralnog kafića na pjaci, osjećati kako joj njihovi pogledi i prešućeni komentari razdiru utrobu, kako je seciraju do zadnjeg orgazma nagađajući o njezinim seksualnim inhibicijama.

Baš ta i takva sredina, malena sredina u kojoj svatko svakoga poznaje, bila je jedan od glavnih razloga njegova gotovo kompulzivnog odustajanja. Kao i prije dvadeset šest godina, kad je napustio tu sredinu zbog fakulteta, i ovaj je odlazak osjetio kao pomilovanje. U godinama prije studija, kad se njegov mladenački svijet nastojao oblikovati u nešto samo njegovo, osjećao je bez prestanka neizbježnu izloženost od koje je bilo nemoguće pobjeći. Kad bi, na primjer, prošao preko pjace ili rivom, on nije mogao biti tek mladić koji prolazi pjacom ili rivom – bio je „mali Božo Belamarić, onog Frane Belamarića šta ima butigu sa svićama“. Taj konkretni mladić bio je unuk one Slave koju je muž ostavio s troje djece i koja je kofer s njegovim stvarima godinu dana držala pred vratima, bio je sin šnajderice Tonke Tomaševe iz Zagore koja ima tri sestre od kojih se dvije nisu udale, i bio je brat male Ivke koja ide u osmi razred, pjeva u zboru i trenira rukomet. Gotovo svatko koga bi sreo znao je kakve su mu ocjene u školi, koju je knjigu posudio u knjižnici, koliko njegova majka naplaćuje za haljinu a koliko za kaput i što se toga dana kod njih jelo – jer ako ih nije odavao miris jela koji se širio barem do nekoliko susjednih prozora u tijesnoj uličici, netko je sasvim sigurno znao što su toga dana kupili u mesnici ili ribarnici.

Stalno se osjećao kao da je gol, u svakom pogledu raskrinkan.

I zato sada, na zagrebačkim ulicama kojima mile rijeke ljudi koji o njemu ne znaju ama baš ništa, osjeća golemo olakšanje potpune anonimnosti. Tu, gdje nema koga sresti, osjećaj slobode dobiva svoj puni smisao. To je ono što je godinama želio – biti čovjek bez igdje ikoga.

12.

Nije znao gdje je Jezerska ulica pa je do Hotela Dol uzeo taksi. Razveselilo ga je da je hotel u blizini Voltinog naselja – dovoljno udaljen od centra s kojim ga ipak povezuje tek nekoliko autobusnih postaja. Kad se iskrcao pred hotelom, na trenutak se osjetio kao da je zalutao u neku socijalističku televizijsku dramu u kojoj glavni junak, onaj s tajnom, za svoj skriveni život pronalazi mjesto na kojem ga nikome ne bi palo na pamet tražiti.

Hotel je bio malo zabačen, a zgrada tako neobičnog oblika kao da se arhitekt tijekom gradnje nekoliko puta predomišljao. Jedino što je na toj zgradi dosljedno bila je nedosljednost i asimetrija. Na pročelju na kojem je doslovce zaboravljeno da prozori kao takvi postoje, bila su troja balkonska vrata – na svakom katu po jedna – a sva tri balkona bila su različite veličine, iako za to nije bilo logičnog razloga. Dovoljan je bio jedan pogled na zgradu da pomisli kako je taj hotel, pomalo izgubljen u prostoru i vremenu, idealna scenografija za njegov novi početak koji, ruku na srce, i nije ništa drugo nego bijeg od prostora i vremena.

Hotel je i iznutra djelovao pomalo socijalistički. U predvorju su dominirale skromne plave fotelje s dva niska stolića od iverice preko kojih su bili prebačeni tamnocrveni stolnjaci. Ta mala nelogičnost sa stolnjacima u predvorju odmah je, što se njega tiče, hotelu dala dodatni šarm. Svoju sklonost nelogičnostima već godinama nije uvježbavao.

Ni recepcija nije izgledala kao prava. Djelovala je više kao neko privremeno rješenje. Razmisli li malo bolje, sve je u tom hotelu izgledalo prilično neodlučno, kao da se, u slučaju nužde, učas može prenamijeniti. Pored recepcijskog pulta, koji je slobodno mogao biti i pult agencije nekretninama ili pult u prijavnom uredu javnog bilježnika, stajao je običan uredski radni stol koji je, čini se, trebao nadoknaditi onaj dio dužine pulta koji je jednostavno nedostajao.

Čovjek na recepciji nasmiješio mu se osmijehom iz opisa radnog mjesta.

- Dobar dan. Kako vam mogu pomoći?

- Uzeo bih sobu.

- Jednokrevetnu?

- Da.

- Ostajete samo jednu noć, ili...?

- Ostajem duže, ali... ne znam još koliko.

Tek tad je pomislio da je mogao malo razmisliti o tome kako će odgovoriti na ovakva pitanja. Nije da nije imao vremena, i nije da ih nije mogao očekivati. Dojam nesigurnosti samo će izazvati nepotrebna nagađanja, a to da se netko, itko, bavi njime, zadnje je što bi sada želio. Želi samo pronaći neki oblik mimikrije koji će mu omogućiti da ostane neprimijećen.

- Ovisi o poslu. Ako sve bude u redu, ostat ću duže – dodao je da malo popravi prvotni dojam.

Recepcionar je lupao prstima po tipkovnici, malo presnažno za njegov ukus. Na metalnoj pločici pričvršćenoj za rever uniforme imao je ugravirano ime Josip.

- Molim vas osobnu – rekao je Josip.

To nije problem. Od svih stvari na svijetu, traži se baš jedina koju ima.

Pružio ju je gotovo radosno.

- Prtljaga vam je u autu? – pitao je Josip.

- Ne brinite, to ću kasnije – snašao se. Prtljagu će prvo morati nabaviti.

- Imate kakve posebne želje?

Šutio je. Nije bio posve siguran na što točno čovjek misli.

- Vezano za sobu – dodao je Josip kad je shvatio u čemu je problem. – Pogled, kat, televizor... takve stvari.

- Može televizor.

- Imamo veliki izbor programa. Kablovsku.

- Odlično – rekao je.

- Izvolite – pružio mu je ključ. – 206, na drugom katu. Jest ćete u našem restoranu?

- Jestli? – upitao je, kao da je prvi put čuo da čovjek treba jesti.
- Doručak je od 8 do 10, ručak od 14 do 16, večera od 19 do 21 – odrecitirao je Josip.
- Ne vjerujem – rekao je, jedva prikrivajući gađenje pri pomisli na hotelsku hranu. Na hranu bilo koje vrste, zapravo.
- Doručak vam je ionako uključen u cijenu sobe – rekao je Josip malo tiše, kao u povjerenju, s izrazom lica koji je odavao da on takvu priliku da se najede nikad ne bi propustio.
- Hvala vam, Josipe.
- Zovite me Joža – nasmiješio se gotovo zavjerenički, i pokazao mu gdje je stubište.

Kad mu je okrenuo leđa, osjećao je na potiljku Jožin pronicljiv pogled. Sigurno mu je sumnjiv. Netko tko uzima sobu moguće na duže vrijeme, a dolazi bez prtljage i tako nenajavljeno, bez rezervacije, mora biti sumnjiv. Joža se sigurno već svega nagledao. I preljubnika, i kriminalaca, i protjeranih muževa koji, dok ne riješe stvari sa ženom, moraju negdje spavati. Možda je on baš jedan od takvih. U viziji recepcionara Jože mogao se naći u ulozi bakinog muža Fabijana, bjegunca bez kofera. To mu je prvo palo na pamet, iako Joža možda razmišlja sasvim drukčije. Možda misli da se čovjek bez prtljage u njegov hotel došao ubiti, i možda se upravo nada da neće biti pronađen – u kadi punoj krvi ili obješen – u njegovoj smjeni.

13.

Soba je bila krajnje jednostavna. Veliki krevet prekriven plavim pokrivačem, sa svake strane jedan noćni ormarić od svijetle iverice s noćnim lampicama, maleni radni stol na koji je zguran i televizor, balkonska vrata s gustim, neprozirnim plavim zavjesama i pored njega ista onakva fotelja kao u predvorju. U kupaonici tuš-kada, a ispred mali ormar s nekoliko plastičnih vješalica.

Ovo ionako nije dom – pomislio je prije nego se u odjeći izvalio na krevet. Riječ *dom* izazivala je u njemu jezu – upravo je to ono od čega je pobjegao. Ne treba njemu dom, treba mu samo sklonište. Treba mu mjesto bez odgovornosti, koje u svakom trenutku može napustiti s lakoćom, ne napuštajući sebe.

Sklopio je oči i pustio Jelenu u sobu. Čuo je šuštanje nečega što je mogla biti njezina haljina ili lagani ogrtač, i meke korake njezinih bosih nogu na hotelskom tepihu. Prvi put ju je smjestio u neki zatvoreni prostor. Na trenutak je pomislio da ona zaslužuje bolje od bezlične hotelske sobe u predgrađu, ali već su kilometre propješačili beskonačnim obalama i zelenim livadama na kojima se Jelena oduševljavala zumbulima i ivančicama. Možda je i ona umorna. Ako i nije, siguran je da će razumjeti. Svih onih godina kad je njegov svijet bio sužen, kad se najvećim dijelom odvijao na potezu od Ulice hrvatskih mučenika do zgrade Općine, trebala mu je širina otvorenog prostora, sva ona mjesta na koja je s Jelenom bježao od četiri zida, od milijun zidova podignutih između njega i života kakav je želio. Sad, kad se sve proširilo, kad su se granice prostora u kojem se može neometano kretati izbrisale u njegovu korist – sad se želi s njom zavući u neki sobičak u kojem će se sve ono što su godinama, bez obzira na druge, dijelili u svom nedodirljivom prostranstvu – sabrati, koncentrirati u novu kategoriju bliskosti u kojoj će biti istinski sami. Sve je bilo ljekovito jasno i ništa nije trebalo reći. Jelena je šutjela, šutio je i on – kao da bi bilo kakav pokušaj definiranja vrijedao to što prešućuju.

Onda su se prizori koje je dozvao pomiješali s onima na koje više nije mogao utjecati – na labavoj granici prije snova, i onda kasnije, u snu, Jelena je bila gola. Zasljepljivala ga je njezina bijela put, njezin stid i crvenilo usana koje je u cijelom dojmu nedužnosti stršalo kao opomena, kao najava nečega ružnog što će se dogoditi ako je dotakne. Stajala je pred njim drhtureći i od golotinje i od želje, a on se nije usuđivao dodirnuti je. Kad više nije mogao izdržati njezin preklinjući pogled, dodirnuo je vrhovima prstiju njezino lice, a ona se u tom trenu pretvorila u Klaru. Odjednom je to bilo Klarino tijelo, ono kojim se godinama bezvoljno

služio, a oči koje preklinju isto su bile njezine.

Probudio se u mraku. Kroz guste plave zavjese nije dopiralo svjetlo izvana pa nije mogao procijeniti koliko je spavao. Pomislio je kako je trebao skinuti odjeću, jedinu koju trenutno ima, prije nego se ispružio. Morat će početi voditi računa o takvim stvarima. Ovo sad, to je život u kojem želi sudjelovati. Način na koji ga je Klara odvikavala od sudjelovanja u starom životu bio je gotovo perfidan. Sve se jednostavno događalo bez njegova angažmana i stvaralo pred njim baš kad je trebalo. Otišao bi se tuširati, a kad bi izlazeći iz kade odmaknuo zavjesu, na ormariću u kupaonici bilo je čisto i ispeglano donje rublje i čiste čarape zarolane u lopticu. Iz kupaonice bi krenuo u spavaću sobu, a tamo je na vratima ormara već bila košulja i hlače uredno složene preko ruba kreveta. Cipele u hodniku uvijek su bile ulaštene, a zimske su bile zamijenjene ljetnima a da nikad nije morao misliti gdje su ljetne dotad stajale ni gdje će zimske provesti ljeto. Klara je, kao dobra vila kućnog života, stvari dovodila u red gotovo neprimjetno, i nikad od toga nije pravila pitanje. Red je uvijek bio njezin najveći saveznik, a provodila ga je u tišini, dosljednošću i pritajenim žarom koji bi joj bilo bogohulno zamjeriti.

Bila mu je dobra žena. Ni pred jednim sudom, ni pred kime, ne bi se usudio reći niti jednu jedinu lošu riječ o njoj. Ne bi na to imao pravo. Njegove potrebe bile su joj na prvom mjestu – barem one za koje je vjerovala da su njegove stvarne potrebe. Ne može čak ni inzistirati na tome da je bio neshvaćen – kad nikad nije ni pokušao biti shvaćen. Ne može ona snositi krivnju za njegovo prešućivanje pravog sebe, za to što joj nikad nije dao do znanja da ga red izbezumljuje, da se u besprijeckorno ispeglanoj košulji osjeća neprirodno, da mu se živo fućka za kolačiće od kokosa i boju posteljine, da potpuno drukčije zamišlja i prostor u kojemu bi najradije živio, i stvari koje bi ga okruživale, i ženu s kojom bi dijelio postelju. Ne zna je li gore to što ju je poštudio pravog sebe ili to što ju je, nakon svih tih godina prešućivanja sebe, ostavio. Što je najgore, ona bi se, da joj je samo dao priliku, na njega vjerojatno bila priviknula. Možda bi i njoj više odgovaralo da je on odlučno razbucuo red koji im je ona nametnula samo zato što je netko u toj kući morao uzeti stvar u svoje ruke – a on nije.

Ležao je tako u tami svoje slučajne sobe, slobodan da bude što želi i da ide kamo hoće, slobodan da ne jede kolačiće i da nosi izgužvanu odjeću, da preskoči večeru i doručak i spavanje i red bilo koje vrste – a jedino što je u tom času osjećao bila je krivnja. Nije mogao ne misliti na to da Klara sada, tamo, na broju dvadeset i sedam u Ulici hrvatskih mučenika, plače ne shvaćajući što se dogodilo, ne shvaćajući što je učinila krivo kad se uvijek tako trudila da sve bude u najboljem redu. Nikad na njega nije povisila glas, nikad mu nije rekla

ružnu riječ, nikad ga nije opterećivala dosadnim praktičnim stvarima koje druge žene svojim muževima nameću bez imalo milosti. Kad je trebalo promijeniti žarulju, učinila bi to sama, kad je trebalo u nabavku, obavila bi je sama, kad bi se nešto u kući pokvarilo, pozvala bi majstora. Nije ga tjerala niti da s njom posjećuje njezinu majku i oca, a i posjete njegovima znala je sama odraditi. On zapravo ni ne zna što je ona sve radila da ga zaštiti od gnjavaže svakodnevnih stvari. Što on, recimo, zna o tome koji tip vrećica ide u njihov usisavač, ili kako treba namjestiti programator za pranje šarenog rublja? Ništa od svega toga on, zahvaljujući Klari, nije morao znati. Ne zna ni vlastiti konfekcijski broj, a kamoli sve te druge stvari koje opslužuju stvarni život većine ljudi. Te naizgled nevažne, banalne sitnice koje životu omogućuju da se nesmetano odvija – sve ih je u njihovom zajedničkom životu viteški preuzela Klara ostavljajući mu potpunu slobodu da se bavi onim od čega je najdublje zazirao – samim sobom.

Kad su on i Roko na četvrtoj godini hodočastili na seminar o Sartreu kod profesora Bošnjaka, vjerovao je kako se njegovo bavljenje samim sobom priprema za svoj puni zamah, kako će mu sva ta teorijska znanja biti savršen alat za promišljanje sebe u budućem životu. Od Sartrea je trebao naučiti vrlo važnu lekciju – da se naše *ja* nalazi u našim odnosima s drugima. I činilo mu se da ju je naučio, da će ga već sama svijest o tome da nas drugi određuju, odnosno da nas mogu odrediti dopustimo li im to, čuvati od promašaja. Zbog načina na koji je Roko zagovarao neizbježnost drugih, nije mu se usudio priznati svoju romantičnu nadu o onom esencijalnom, temeljnom *ja*, neovisnom o iskustvu s drugima, u koje su mnogi filozofi prije Sartrea vjerovali. Mislio je kako je to nešto što mu nitko ne može uzeti, čega se, sve i da hoće, ne bi mogao osloboditi – a ispalo je da se baš toga sam, svojom voljom, oslobodio.

Ne može kriviti Klaru. Ne može kriviti ni sredinu u kojoj je živio, ni posao koji je radio, ni ljude koji su ga okruživali. Sve je učinio – odnosno, ništa nije učinio – sam.

Nije mogao izbaciti iz glave sliku Klare koja plače na njihovom bračnom krevetu. U potrazi za krivcem, analizirat će svoje ponašanje, njegovo ponašanje, povijest njihovih obitelji, ostavinske rasprave, jela koja mu je kuhala, razgovore uz čaj i način na koji su vodili ljubav. U nedostatku drugih zaključaka, vjerojatno će pomisliti kako se radi o tome da je shvatio da će, ne ode li sada, zauvijek ostati bez potomstva. Spopala ga je jeza pri pomisli da će Klara vjerovati da ga je od nje otjerala jedina stvar na kojoj joj je bio istinski zahvalan, a onda se naljutio na sebe zato što uopće razmišlja o njoj, o bilo čemu iz života koji je napustio.

14.

Trebat će mu vremena da se isprazni, da očisti svoj misaoni inventar od prošlosti. Čini se da će biti teže nego je mislio, ali uz malo koncentracije i upornosti novi dojmovi, nova iskustva i nove misli mogle bi uskoro izgurati stare mentalne navike. Trebao bi se prisjetiti svih onih začetih misli koje je godinama odgađao za kasnije. Ili jednostavno malo pauzirati s mislima i posvetiti se stvarnosti. Evo, sad će ustati, pomokriti se, a onda će izaći na zrak i malo prošetati. To je već neki konkretan plan. Kratkoročan, doduše, ali plan.

U svojoj novoj kupaonici, dok je mlaz mokraće klokotao u umjetnoj hotelskoj tišini, već je birao neke nove misli kojima će pobijediti neželjene. Izvukao je iz zalihe neiskorištenih ideja jednu kojoj je davno bio namijenio sudbinu teme za esej koji nikad nije napisao. Tu ideju vuče još od treće godine studija, kad ga je oduševila Montaigneova filozofija oprečnosti duha i tijela, po kojoj je um talac tjelesnih hirova i ritmova, a tijelo vrijeda dostojanstvo i inteligenciju duha. Sad je tema prigodno uskrsnula, i odmah ju je prigrlio kao spas: Kako se čovjek, bilo koji čovjek, može zanositi idejom uzvišenosti uza sve te neizbježne a poražavajuće prirodne nagone? I najveći mislioci i stvaratelji u povijesti civilizacije, bez obzira koliko posebni, nadareni, napredni ili genijalni bili – svi su oni svakoga dana prije ili kasnije morali obrisati guzicu, isprazniti mjehur, ispustiti vjetar, podrignuti se. Nikoga od njih uzvišenost nikad nije poštjednala čučanja nad vlastitim izmetom, niti oslobodila poražavajuće tjelesne jednakosti s najbeskorisnijim pojedincima čiji izostanak svijet ne bi ni primijetio.

Davno prije, kad ga je još plašio osjećaj odgovornosti da postane *netko*, da svom trajanju da neki značajan smisao djelima za koja će se znati ili nekim društvenim angažmanom koji će ostaviti trag, znao se braniti zamišljanjem velikih mislilaca u ponižavajućim situacijama podlijevanja nagonima. U tim obrambenim vizijama gubili su dostojanstvo i Kant i Spinoza, i Hegel i Schopenhauer, a osobito Berkeley čiju je tezu da postojati znači biti zamijećen shvatio vrlo osobno. Njega je znao zamišljati, onako tustog i nezgrapnog, kako čuča negdje u žbunju irskog pejzaža s podignutom haljom i drugim slojevima donje odjeće, s rokoko gaćama spuštenima ispod koljena, i briše se lišćem koje je otrgnuo s neke grane kad ga je stisnulo. Posebno ga je nadahnjivala činjenica da su se sjedeći toaleti kakve danas poznajemo pojavili tek stotinjak godina nakon njegove smrti. Zašto se ne bi moglo bivati nezamijećen? Osvećivao se Berkeleyju za definiciju postojanja tako što bi se pobrinuo da u njegovim vizijama on bude zamijećen baš dok, recimo, pokušava nezamijećeno kenjati. Bilo

je u tom vježbanju frustracije neke naslade koju, naravno, nikad nikome nije priznao, poput toliko drugih svojih ilegalnih mentalnih običaja.

Pored recepcije, dakako, nije mogao proći nezamijećen. Joža je pogledavao na sat iščekujući kraj smjene i može se reći da mu se gotovo razveselio. Eto, ako se taj čudni posjetitelj bez prtljage i namjerava ubiti u njihovu hotelu, zahvalan mu je što nije to učinio u njegovoj smjeni. Samo bi mu još trebalo da na kraju radnog dana ima posla s policijom, a i s gazdom koji bi mu vjerojatno prigovorio zašto sumnjivca nije prijavio na vrijeme, dok se još moglo spriječiti da ime hotela završi u crnoj kronici.

- Stigli ste taman na večeru – obavijestio ga je veselo.

Joža je, za razliku od njega, raspolagao informacijom koliko je sati. Čim se jutros ukrcao u vlak, njegova se ravnodušnost prema vremenu još dublje ukorijenila. Na spomen večere malo mu je zakruljilo u trbuhu. Sve što je toga dana pojeo bila je kajgana u vlaku.

- Znate li vi tko je George Berkeley, Joža? – upitao ga je.

- Ne znam, gospodine – zabrinuo se Joža, po svoj prilici misleći da je to neznanje neki profesionalni propust zbog kojega bi mogao odgovarati. – Gospodin će isto odsjesti kod nas? – nagađao je.

- Ne, neće – nasmijao se Božo. – Ma nije nitko važan, samo netko koga sam se sjetio.

Nije taj Berkeley baš *toliko* zamijećen, mislio je. A recepcionar Joža sigurno nije usamljen primjer. Kladio bi se, da se sad upusti u anketiranje ljudi po ulicama, sigurno ne bi sreo nikoga tko je *zamijetio* Georgea Berkeleyja, odnosno nikoga tko misli da je to netko važan za njegovo postojanje. Što se svih tih ljudi tiče, George Berkley nije ni postojao, što ga izjednačava i s Božom Belamarićem i s recepcionarom Jožom, i sa svim drugim nezamijećenim ljudima kojima je zajedničko samo to što su neko određeno vrijeme proveli na ovom svijetu, i što su cijelo to vrijeme vršili nuždu.

- Za večeru su ćufte s pire-krumpirom – prekinuo je Joža njegov unutrašnji solilokvij za koji mu je i samome bilo jasno da baš ne drži vodu.

Možda bi stvarno mogao večerati u hotelu. Tijelo mu se, zahvaljujući urednom ritmu hranjenja kojemu ga je Klara godinama podvrgavala, pobunilo. Tražilo je večeru, iako je on zapravo nije želio. I taj hranidbeni raspored je nešto čega se mora što prije osloboditi, ali i to će morati raditi postupno.

- Fino je. Naša Barica je stvarno kuharica kakve nema - nagovarao ga je Joža, a tijelu se sviđalo to što Joža govori.

- Baš bih i mogao - rekao je, i dopustio Joži da mu pokaže gdje je restoran.

15.

Sat vremena kasnije, kad se pješice uputio prema centru grada da kupi barem četkicu za zube, podrigivalo mu se od ćufti.

Da je kojim slučajem mačak, bio bi ovo njegov deveti život. Konačnost mu je bila jasnija nego ikad prije. Više nije mogao umaknuti osjećaju da je sve vrijeme koje slijedi, od trenutka kad se ukrcao u vlak – njegova zadnja prilika. Samo, zadnja prilika za što? Što uopće želi učiniti sa sobom i svojim životom? Nedostaju mu snovi, ciljevi, težnje. Do jučer je savršeno dobro znao što želi. Sanjao je o tome godinama, i evo ga – hoda ulicama grada u kojem ga nitko ne poznaje, ugodno sam i među drugima. Nema nikoga kome se večeras mora vratiti, nikoga kome mora polagati račune, nikoga tko će mu postavljati pitanja, nikoga tko će uzalud govoriti. Jedini zvuk koji dopire do njega, bez obzira na žamor ulice, jest zvuk njegovih gustih misli na koje se mora ispočetka priviknuti. Cilj je postignut, i to je ugodno, ali neugodno je to što cilja više nema. Čovjek bez cilja nije ništa drugo doli mješina nakrcana uzaludnim mislima. Uzaludna hrpa mesa koja podriguje.

Kad je bio dječak, stidio se svojih misli. Bile su mu teret. Bile su to misli koje izvanjskome sebi nikad ne bi pripisao. Zašto su mu dodijeljene? Zašto su se baš u njega uselile? Pitao se skrivaju li i drugi neki košmar u svojoj glavi koji, poput njega, vješto prikrivaju kako bi se mogli praviti da je sve jednostavno. Pola djetinjstva proveo je u dojmu da ima nešto što drugi nemaju, a da mu nedostaje ono što imaju svi. Nije se otad, zapravo, bogzna što ni promijenilo, osim što je u međuvremenu, ni sam ne zna kako ni kad, stekao povjerenje u neizrečeno što mu se, otkad zna za sebe, mota po glavi. Više nije ni pokušavao zamisliti nemišljenje. Mogao je zamisliti prazninu svake vrste, ali onu u glavi nikako. No, iako je stekao povjerenje u svoje misli, nikad nije stekao povjerenje u okolinu kojoj bi ih trebalo pokazati pa ih je, za svaki slučaj, zadržavao za sebe. Ono malo rečenica što ih je dijelio s drugima naučio je prilagoditi tuđim očekivanjima i odustao je pitati se što čovjek zapravo ima od misli koje dosljedno prešućuje. Pritajio se i živio – ako se to nesudjelovanje uopće može nazvati životom – praveći se da ne misli ništa više od onoga što govori pa nije ni čudo da su svi oko njega bili nemalo zatečeni kad je poslije odsluženja vojnog roka izjavio da želi studirati filozofiju.

Prije toga, imao je osjećaj da su svi zatečeni što se uopće pojavio. Kao da im je tih dvanaest mjeseci koliko je proveo u Makedoniji dalo priliku da ga do kraja izostave. Sjeća se kako se

tada, kad je nakon godinu dana izbjivanja prešao preko praga obiteljske kuće i susreo se s majčinim zbunjenim pogledom iz kojeg je radost izostala i očevim *što-ćemo-sad-s-njim* držanjem, poigravao mišlju kako izreka da nitko nije nezamjenjiv drži vodu u slučajevima kad imaš koga zamijeniti. Suvišni se ne zamjenjuju. Nepostojeći pogotovo. Dojam nepostojanja sustizao ga je i prije, ali na dan kad se vratio iz vojske definitivno je shvatio da to nije samo njegova izmišljotina, da u tom nepostojanju drugi, pa i njegovi najbliži, eto, sudjeluju do mjere koja sablažnjava.

Iste te večeri, kad se našao s Tihanom, dojam se samo još više produbio.

S Tihanom se spetljao nekoliko tjedana prije odlaska u vojsku. Njegova lajava sestra, s kojom je Tihana išla na zbor, očito joj se požalila na njegovu opsjednutost knjigama i sklonost poeziji ne znajući da će ga baš to, ta *greška*, u Tihaninim očima učiniti zanimljivim. U početku nije shvatio da ona u njihovu kuću dolazi radi njega, i da je on taj zbog kojega forsira labavo prijateljstvo s njegovom sestrom. Ne bi, zapravo, nikad ni shvatio, da mu sama nije rekla. Kad ni nakon nekoliko tura razmijenjenih knjiga i ploča nije shvatio da joj je zanimljiv, pozvala ga je u kino. Ne može reći da mu se sviđala, ali i te kako mu se sviđao njezin interes za njega. U toj dobi znalo mu se dogoditi da nakratko razmišlja o svom izgledu, o vanjskoj dimenziji sebe, ali tek toliko da zaključi kako se nitko ne može zanimati za njegov izduženi mršavi lik i bubuljičavo lice na kojem je potajno, očevim brijačem, s mukom svladavao vještinu brijanja. Uostalom, prezirao je sport, a cure su se zaljubljuivale na tribinama mjesnog nogometnog igrališta, ili uz koševе u koje su momci iz njegove ulice nepogrešivo zabijali trice. One koje nisu padale na znoj, uzdisale su za dugokosim sljedbenicima Jima Morrisona koji su navečer na klupama u parku svirali gitaru, a u pauzama svirke iz džepova izbljedjelih traperica vadili smotuljke aluminijske folije s travom koju su bili spremni podijeliti s curama koje su napamet znale sve stihove pjesme *The End*. Nije ni čudo da je podlegao Tihaninom umiljavanju i da mu je njezino *Kako si ti pametan!* nadoknađivalo sav onaj društveni život koji mu se nije događao.

Te večeri, poslije kina u kojem se držao kao da je tamo dospio nekom greškom jer su prikazivali *Flashdance* a on nije uočavao nikakvu vezu između svog zbrčkanog svijeta i cure koja pokušava ostvariti svoje plesne snove – a jednako tako ni vezu između sebe i buduće studentice književnosti koja pored njega sjedi – pošli su u šetnju tijekom koje ga je ona bez najave uzela za ruku i nastavila tako hodati, kao da su to već puno puta ranije radili. Osjećao je nelagodu – Tihana je bila debeljuškasta, previše je govorila i smijala se nekom iritirajućom frekvencijom – ali i to s njom bilo je bolje od samotnih večeri uz knjigu koje su bile njegova

jedina alternativa.

Kad je otišao u Makedoniju, povijest njihove veze uključivala je nekoliko nedužnih večernjih ljubakanja u parku i jednako toliko njegovih bezuspješnih pokušaja da joj dodirne grudi.

- Pisat ću ti - rekla mu je na rastanku. - Svaki dan.

- Ja ti nisam baš vješt u pisanju pisama - branio se, ne želeći preuzeti obavezu odgovaranja.

- Nema veze - ustrajala je. - Ja ću pisati tebi.

I zbilja, održala je obećanje. Na mjestu na kojem se društveni status mjeri količinom primljene pošte, ta su mu pisma priskrbila poštovanje i regruta i starijih vojnika. Bio joj je zahvalan na tome. Sam se nikad ne bi znao izboriti za dobru reputaciju u tom muškom svijetu u kojem je trebalo preživjeti cijelu godinu. Preživio ju je čitajući, izbjegavajući stvarnost, kloneći se drugih onako kako su se oni klonili njega - možda zbog pisama koja su svakodnevno stizala, a možda i zbog knjiga, od kojih su zazirali. Čini se da je baš u toj vojničkoj godini usavršio izbjegavanje života, mimikriju nepostojanja koju je kasnije dosljedno provodio većinu života.

Kad se vratio iz vojske, na klupi na kojoj su se Tihana i on prije godinu dana ljubili sad su sjedili kao stranci - udaljeni kao da je on još uvijek tamo negdje, u Makedoniji. U tom je času shvatio da su sva ona pisma bila samo njezina literarna vježba. Njoj je jednostavno trebala adresa na koju će upućivati svoje književne pokušaje, a on joj je u tu svrhu dobro poslužio. Momak koji je pročitao toliko knjiga mogao bi joj potvrditi njezin književni talent, na primjer.

Nije joj smetalo što joj nije odgovarao na pisma, ali sad joj je smetalo što su očekivane pohvale izostale.

- Jesu li ti bila lijepa moja pisma? - pitala je, kad je shvatila da ih on neće sam pohvaliti.

Što da joj kaže?

Dragi Božo,

evo ti opet pišem. (Da? Ne bih primijetio da nisi to naglasila.) *Ovdje ti nema ništa novoga.*

(Kao da je ikad i bilo!) *Ovo je moje 143. pismo tebi, i ne smeta mi što mi ne odgovaraš.*

(Vjeruj, bolje je za tebe da ti ne odgovaram!) *Obećala sam da ću ti pisati svaki dan, a ja obećanja održavam.* (Nisi li istu ovakvu rečenicu već napisala u... 126. i 131. pismu?)

Danas je uvala izgledala prekrasno. (Aha, sad ide onaj nategnuti lirski element!) Šetala sam uz obalu i promatrala valove koji su se razbijali u plićaku i prskali mi bosa stopala. (Ovo si vjerojatno pokupila u šund-romanu iz „Bazara“!) Mislila sam na tebe, na nas. (Red pejzaža, red ljubavi...) Nedostajat ćeš mi još 217 dana, zaključila sam. (A ja ću još 217 dana svakodnevno dobivati jedno pismo viška?) No i to će proći. (Nadam se da si i sama prolazna!) Tješi me to što ti svaki dan dolaze moja pisma. (Mene ne!) Zbog njih me nećeš moći zaboraviti. (Možda ću te zaboraviti baš zbog njih.)

- Lijepa su ti pisma – lagao je, u nadi da će mu to prokrčiti put do njezinih grudi. Nakon godinu dana epistolarne torture zaslužio je valjda malo uzbibane djevojačke mekoće od koje bi dugmad na njezinoj košulji najradije popucala.

- Zbilja? – produžila je pitanje, intonacijom iz koje je bilo očito da joj *lijepa su ti pisma* nije dovoljno.

Nije se mogao sjetiti ni jednog dodatnog atributa kojim bi potkrijepio navodnu ljepotu njezinih pisama. Jedini atributi koje je u tom trenutku imao na umu bili su njezini ženski. Ta vojnička godina, tada mu je definitivno postalo jasno, učinila je od njega potencijalnog muškarca, definirala mu nagone, oslobodila ga krivnje zbog požude za ženskim tijelom i očvrsnula u namjeri da ga se dočepa. Bio bi joj spreman reći bilo što, i najbezočniju laž, samo da osjeti kako mu njezine dojke kipte u šakama – ali bez obzira na sve knjige koje je pročitao, na sav svoj kipteći vokabular, nije mogao smisliti ništa zbog čega bi Tihana pomislila da joj je grudnjak sada suvišan. Samo je neuvjerljivo potvrdio prethodnu laž.

- Lijepa su – rekao je, privijajući se uz nju ne bi li ruci prebačenoj preko njezinog ramena dao priliku da naizgled nehajno spuzne na njezino poprsje.

Vjerojatno ga je gledala pogledom punim iščekivanja, nadajući se da će joj reći kako u životu nije čitao nešto ljepše od njezinih pisama – ali on to nije mogao vidjeti jer se njegov pogled usidrio u dekolteu, od kojeg nije mogao odlijepiti ni oči ni grešne misli.

- Misliš da bih ih mogla jednom objaviti u knjizi?

- U knjizi?!? – zgrozio se, toliko poražavajuće spontano da ga je ta reakcija nepovratno diskreditirala u njezinim očima.

Naglo je odmaknula njegovu ruku koja se upravo bila približila desnoj dojci, i uvrijeđeno ustvrdila:

- Ti misliš samo na jedno. Isti si kao i ostali!

To mu je bio gotovo kompliment. Zapravo je očajnički želio biti kao ostali, kao svi oni momci s igrališta koji navečer prije izlaska, za svaki slučaj, u džep stavljaju prezervativ.

Otrčala je u suzama, vjerojatno s osvetničkim mislima kako će ga jednom, na velikoj promociji svoje knjige u njihovom rodnom gradu, ignorirati kao da se nikad ranije u životu nisu sreli. Kad joj pruži njezinu knjigu na potpis, s prezirom će ga upitati *Kako se zovete?* i onda će mu biti neopisivo žao što se nije divio njezinom talentu dok je još imao priliku.

Ostao je sjediti na klupi još neko vrijeme, misleći kako sad opet mora ispočetka, s nekom drugom, voditi nategnute razgovore o književnosti ne bi li je svojim intelektom ošamutio dovoljno da mu dopusti pristup njezinom tijelu.

Ipak, nije morao poduzimati taj napor. Kad ga je za jedne popodneve žege majka poslala da susjedi Mirandi, ženi pomorca, pomogne premjestiti namještaj u spavaćoj sobi, nije ni slutio da će taj namještaj postati scenografija njegovih prvih seksualnih užitaka.

Tridesetdvoгодишnja susjeda odmah mu je, bez uvijanja, dala do znanja zašto je za pomoć oko namještaja izabrala baš njega, pa su cijelog tog ljeta prije njegova odlaska na studij, kad se više nije imalo što premještati, po namještaju premještali svoja oznojena tijela.

Mirandu nije zanimala ni književnost ni filozofija, niti ju je zanimalo što mu se, osim požude, mota po glavi. Brzo je shvatio da je najpametnije svoj stidljivi unutrašnji svijet ostaviti pred njezinim vratima. Ulazio je k njoj samo tijelom koje dolazi po svoje lekcije muškosti, boreći se i sa stidom zbog dobne razlike i sa strahom da će se njezin muž nenajavljeno vratiti s plovidbe ili da će njegova majka shvatiti što se događa. No Miranda se nije bojala ničega. Raspolagala je svojim pravom na užitak kao da svijet okolo ne postoji, kao da taj užitak mora pojasniti i drugima. Njemu ga je cijelo ljeto bestidno pojašnjavala pa zahvaljujući njoj te jeseni nije otputovao na studij kao dječarac kojemu je žensko tijelo samo nedosanjani san i nepoznanica.

16.

Sve bi bilo drukčije da nema te vražje konačnosti, da nam nije samo određeno vrijeme na raspolaganju. Moglo bi se lijepo odgađati, sve ostavljati za neku neodređenu budućnost koje ima koliko ti srce poželi.

Ta prokleta odgovornost da moramo nešto učiniti sa svojim životom – to u čovjeku izaziva tjeskobu i tjera ga da o sebi misli kao o gubitniku koji trati poklonjeno vrijeme. Što ima loše u tome da je nečija životna misija tek promišljanje života, o kojem ne postoji nikakav *dokaz*? Zašto bi se sve moralo materijalizirati i podijeliti? Siguran je da su, primjerice, najljepši stihovi oni nikad ispisani, da su misli najtiših ljudi najglasnije. Ako je čovjek dovoljno nepretenciozan da zna da ništa njegovo neće promijeniti svijet, da riječima neće izazvati tektonske pomake ni u čijem životu, zar nije šutnja najpošteniji mogući izbor?

Ni sam ne zna koliko je hodao, samo je u jednom trenutku primijetio da se povećao broj ljudi koje susreće. Već su ga boljele noge, ali to mu je pomoglo da se osjeća živim, da svrne pozornost sa svog pre zaposlenog mozga koji se bavi uzaludnim mislima na tijelo za koje se mora pobrinuti. Mora kupiti četkicu za zube, pribor za brijanje, donje rublje i barem nešto rezervne odjeće. Taj plan zaposlit će njegov mozak drugim temama, a to ga je učinilo gotovo radosnim. Bit će to nova iskustva, toliko različita od dosadašnjih. Posegnuo je u jedan od unutrašnjih džepova kaputa, tek toliko da opipa podeblji bunt novčanica, jedan od onih koji su mu, uostalom, i omogućili egzistencijalni turizam u koji se upustio.

Prije četiri mjeseca, kad je na ostavinskoj raspravi nakon majčine smrti shvatio da je naslijedio dovoljno novca da kupi zemljište na nekom otoku ili umirujući paket rastućih dionica, nije u prvi mah pomislio da bi mu taj novac mogao u život donijeti neku bitnu promjenu. Razmišljao je samo o tome kako se majčina cjeloživotna štedljivost materijalizirala, ali nije se mogao osloboditi osjećaja apsurdnog načina življenja. Čemu uopće služi odricanje ako ne vodi nekom obilju u kojem će onaj tko se odriče na koncu bar malo uživati? Kad nije bila nagnuta nad šivaćom mašinom ili nad rubljem koje je, da uštedi na struji, prala na ruke i kad je već odavno imala perilicu, majka je bila nagnuta nad svojom bilježnicom u koju je pomno zapisivala svaki potrošen ili ušteđen novčić. Svoj kućni proračun štednje dotjerala je do savršenstva i nije bilo šanse da kupi neznatno skuplji sapun ili šećer samo zbog toga što je po jeftiniji trebalo ići nekamo dalje od najbliže trgovine. U njezinu sustavu izbjegavanja trošenja najzanimljivije je bilo to da u kući nikad ničega nije

nedostajalo. No ako je trebalo provesti dva sata razdvajajući troslojne salvete s ciljem da se od jedne naprave tri, ona nije žalila vremena ni truda. Uz takve majčine potrošačke navike, novac koji se zatekao na njezinu računu nakon smrti nije ga trebao osobito iznenaditi, pogotovo jer je posljednjih deset godina, nakon što je oca iznenada odnio infarkt, iznajmljivala prizemlje obiteljske kuće trgovcu koji je dućan sa svijećama prenamijenio u suvenirnicu. Budući da ni mirovinu nije uspijevala potrošiti, cijela se najamnina godinama slagala na ušteđevinu koja je već u trenutku očeve smrti očito bila pozamašna, kad su i on i sestra naslijedili to što jesu.

Kad ga je Klara mjesec dana nakon ostavinske rasprave upitala je li razmišljao o tome što će učiniti s naslijeđenim novcem, još uvijek nije imao nikakvu ideju o tome. Znalo mu je proći kroz glavu kako bi bilo lijepo imati kućicu na otoku, ali u kombinaciji s Klarom promjena mjesta ne bi mu donijela ništa nova. Njihova dosadna kolotečina samo bi se premjestila drugamo. Klara bi samo u nekoj drugoj kući pravila iste kolačiće, inzistirala na popodnevnom čaju, štedjela, satima peglala i prešućivala bitno. On bi u nekoj drugoj kući jeo njezine kolačiće, pio popodnevni čaj, listao novine i šutio. Navečer bi legli u sličan krevet, on malo ranije da može zaspiti prije nego i ona legne, ona malo kasnije jer bi u kuhinji ostala obaviti nešto neodgodivo kako bi izbjegla dolazak u spavaću sobu dok je on još budan. Bila bi to ista predstava, samo s malo drukčijom scenografijom – i ništa više.

On nije imao ideju što će s naslijeđenim novcem, ali Klara jest. Kad je bila sigurna da on ništa neće predložiti, pokazala mu je, crno na bijelo, svoju zamisao. Ulože li dio novca u obnovu obiteljske kuće njegovih roditelja, mogli bi je iznajmljivati turistima, a uloženi novac vratio bi im se za pet-šest godina, čak i ako prihod od najamnine budu dijelili s Ivkom, koja ima pravo na polovicu kuće.

- Ne znam, morao bih o tome razgovarati sa sestrom – rekao je tada Klari, odgađajući odluku. Nije mu se još odlučivalo o tome.

- Evo, ja sam sve izračunala – rekla je Klara živahno i donijela izračun uredno ispisan na trgovačkom papiru.

Kad je vidio te stupce brojki, specifikaciju troškova koja je uključivala ne samo iznos njihova ulaganja u obnovu kuće, nego i iznos koji je trebala uložiti njegova sestra, te pregled petogodišnje sezonske najamnine podijeljen na dva jednaka dijela, obuzeo ga je tihi bijes. Zamislio je Klaru kako tijekom zatišja u knjižnici naziva majstore i arhitekte raspitujući se za cijenu radova, kako njemu iza leđa planira što će učiniti s novcem koji su njegovi roditelji,

odričući se i onoga bez čega se može i onoga bez čega se baš i ne mora, uštedjeli za svoju djecu. Osjećao je prema tom novcu strahopoštovanje i činilo mu se da bi jedino ispravno bilo nikad ne posegnuti za njim – a eto, njegova žena, i sama opsesivno štedljiva kao da je zanat izučila kod njegove majke, planira što će s tim novcem, ne spominjući vlastiti ušteđeni novac koji je otkinula od njihovih vlastitih užitaka – koji je još besmislenije čuvati jer nemaju čak ni djecu koja bi ga naslijedila. Jedino što ga je u tom trenutku spasilo od izljeva bijesa bila je svijest o tome da je Klara čak i to neumjesno planiranje odradila u takozvanoj *najboljoj namjeri*. Htjela ga je, u to nema sumnje, kao i uvijek, poštedjeti napora razmišljanja o praktičnim pitanjima. Kao i u svim drugim takvim pitanjima, ona je samo podmetnula svoja leđa, uložila svoje vrijeme, svoju snalažljivost i smisao za organizaciju – da se on ne bi morao time zamarati.

Samo ju je zamolio da ne razgovaraju o tome. Nije joj rekao što osjeća, nije povisio glas. Namrgodio se i zatvorio u svoju ljušturu do koje Klara nikad nije ni pokušavala doprijeti. To je smatrala svojom najvećom vrlinom. Kad bi primijetila da ga nešto muči, da mu nije do razgovora, da se zatvorio – ona bi ga jednostavno ostavila na miru i čekala *da ga prođe*. Pritom je bešumno obavljala svakodnevne stvari kao da je sve u redu, a poslije mu nikad ne bi prigovarala niti tražila priznanje za svoje strpljenje.

– U redu, ne moramo razgovarati o tome dok ti ne budeš želio – rekla je i tada, s razumijevanjem koje ga je već ozbiljno iritiralo. Razumijevanjem koje nije bilo ništa drugo nego puko nerazumijevanje. Već je toliko puta poželio da mu kaže nešto uvredljivo, nešto što bi mu omogućilo da se naglas razbjesni i što bi opravdalo bujicu nezadovoljstva koju je sve teže kontrolirao.

Izašao je u šetnju najmračnijim dijelom parka uz obalu i, poput uvrijeđenog djeteta, psovao sebi u bradu. Mislio je kako bi mu dobro došla cigareta pa je mrzio sebe jer nema petlje zapaliti, mrzio Klaru i njezine izoštrene senzore za detektiranje pušenja, mrzio to mjesto u kojem čim nekoga sretnoš moraš razgovarati, mrzio taj život kojem je sreća nametnuta kao neka obaveza kojoj treba težiti, a on, eto, ne zna biti sretan, i nikad to neće biti, pogotovo ne tu gdje se zatekao, ne sa ženom s kojom je završio, ne tako lišen svih egzistencijalnih briga a opet tako trajno zabrinut za postojanje.

17.

Vratio se kući oko ponoći. Klara se pravila da spava, on se pravio da se smirio. Ujutro su šutke otišli na posao, a nakon ručka koji su također odsutjeli, umjesto da kao i obično ode prileći, opet je izašao iz kuće, bez objašnjenja. S majčinom štednom knjižicom i rješenjem o nasljeđivanju uputio se u Split i u banci podignuo svoju polovicu novca s njezina računa. Da je to učinio u njihovoj mjesnoj banci, cijeli bi grad učas zabrujao o tome. Novac nije odnio kući. Sakrio ga je ispod dna prtljažnika, u rezervnu gumu. Plan je tada još bio apstraktan i maglovit, ali znao je da će do trenutka kad bi ga se Klara, koja je shvatila da je obiteljsko nasljedstvo osjetljiva tema, usudila pitati gdje je knjižica, on već biti negdje drugdje. Oboje su šutjeli o tom novcu koji se, a da Klara nije imala pojma o tome, nekoliko mjeseci svakoga jutra s njima vozio na posao, i tako sve do jutros, kad ga je iz rezervne gume rasporedio po džepovima.

Zamislio je majku i oca kako ga odozgo, iz neke nebeske niše, sada promatraju i raspravljaju o njegovu izbjeglištvu. „Sine, crni sine“, govorila je majka križajući se. „Kud je pod milim Bogom krenuo? Ne zna on sam ni ustat ujutro.“ „Pusti ga“, govorio je otac. „Više nije dite, čovik je!“ Možda je i on nekoć želio učiniti baš to što sada čini njegov sin i što je učinio njegov očuh kad su njemu bile tri godine, ali nije imao petlje. Siguran je da je stari sada, ako ima ikakav uvid u ovozemaljski život, sretan zbog šoldi što su ostali iza njega i da mu se tek sad čini da su sve one godine odricanja i štednje imale smisla. Znao je on da u tom njegovom Boži ipak ima nešto, da je pravo muško bez obzira na tu filozofiju u koju je zastranio, da će to kad-tad izaći na vidjelo. Čak i majci kut usana bježi u osmijeh, samo što se još nije opustila i priviknula na rajski zakon po kojem prestaju vrijediti sva stroga zemaljska moralna pravila pa se ne usuđuje podržati sina koji je napustio čestitu ženu. Ženu koja joj je – sad kad je već dospjela u Raj može to mirno reći bez straha od Božje kazne – od prvog dana išla na živce.

Svrnuo je pogled s te slike koja ga je zabavljala na ulicu. Sjetio se plana: četkica za zube, pribor za brijanje, rublje, možda nešto odjeće. Čim je obratio pozornost na svijet oko sebe, shvatio je da bi prvo morao kupiti sat. Sve su trgovine već bile zatvorene. To ga je nakratko ozlovoljio. Promašivanje pravog vremena prijeteci se nadvija nad njegov novi život, u kojem sada sam mora voditi računa o svemu. Lako bi bilo da je u pitanju samo duh, ali tu je i tijelo koje ima svoje neugodne prohtjeve. Tko zna o čemu bi sad u miru mislio da nema tog zadaha čufti koji ga opominje na tijelo? Već četrdeset i pet godina tijelo ga podsjeća da je mudrost

gotovo nemoguća, da je naš um talac probavljanja i biologije, da ne možemo umaknuti pred činjenicom da imamo crijeva. Kako su samo naivni pokušaji epikurejske i stoičke filozofije da nas uvjeri kako možemo postići vlast nad tijelom i ne podlegnuti tjelesnosti!

Mora se riješiti zadaha ćufti. Možda bi jedno pivo riješilo problem? Privremeno vjerojatno bi, ali poslije će se onda htjeti riješiti zadaha piva. Bio je blizu Trga, i sinulo mu je kako su on i Roko u studentsko doba po pivo za iznenadne tulumе, kad bi ponestalo oćevog vina, odlazili u dežurnu trgovinu u Pothodniku. Negdje mora nešto biti otvoreno noću u metropoli.

Skrenuo je prema Zrinjevcu.

Dućan u Pothodniku više nije bio onaj stari, ali i taj novi je radio. Ušao je unutra gotovo likujući. Nije on baš toliko nesposoban koliko se drugima možda čini. Ima i on svoj interni sustav za ovozemne stvari. Uključuje ga samo kad je doista potrebno. Izaći će on na kraj s tim minimumom stvarnosti koji mu je nužan za pitanja tijela – mora se samo povremeno usredotočiti na ono izvan sebe, o čemu mora znati samo toliko koliko je potrebno da preduhitri nepotrebne frustracije.

Nije dopustio obilju na policama da ga zbuni. Malo se motao dok nije našao odjel s toaletnim i higijenskim potrepštinama. Pokušavao je prepoznati pastu za zube koju je Klara uvijek kupovala, a onda mu je taj trud postao komičan – baš je ta pasta ona koju ne smije kupiti. Novi život – nova pasta. Nova četkica. Nova pjena za brijanje, novi losion, novi dezodorans. Novo sve.

Gotovo radosno bacio se na biranje. Mogućnost izbora postaje njegov način života, a to što počinje od naizgled nevažnih sitnica, samo dokazuje da svjetovno poprima filozofsku važnost, čemu je dosad bezuspješno težio. Uspije li malim, svakodnevnim stvarima – *svojim* malim svakodnevnim stvarima – osigurati dublji smisao, sve će doživljavati drukčije.

Problem je s tim naizgled nebitnim stvarima to što su nam stalno pred nosom. Toliko smo svikli na njihovu prisutnost da ih više ni ne primjećujemo, ne dajemo im nikakvu važnost, a možda su baš one čista esencija života koju bismo trebali najdublje proživljavati. Možda je baš na to Wittgenstein mislio kad je našoj očitoj potrebi za filozofskim pojmom mišljenja suprotstavio svakodnevno i banalno. Možda je baš zbog stvari poput zubne paste tvrdio da je ono najvažnije prikriveno svojom *poznatošću*? Banalnosti su, ako se dobro sjeća s predavanja o filozofiji elementarnih stavova, Wittgensteinu poslužile kao sredstvo za raspršivanje filozofskih zabluda – a njemu bi, Boži, mogle poslužiti u istu svrhu, odnosno kao sredstvo povratka u samo središte života.

18.

Iz dežurne trgovine u Pothodniku izašao je s plastičnom vrećicom u kojoj je bila Sensodyne pasta za zube, Signal medium četkica, Mach3 britvice, Palmolive pjena za brijanje, Denim after-shave losion, tri kutije crvenog Marlboro i dvije limenke Heineken piva. Zametak njegove imovine. Početak svega onoga što će biti istinski njegovo i samo njegovo, čemu je upravo udario temelje.

To što zna ime svakoj stvari u vrećici ispunjavalo ga je nelogičnim blaženstvom. Koji bi, pitao se, normalan čovjek zbog banalne kupovine bio u stanju osjećati takvu senzaciju? Možda su iskustva koja ni s kim ne dijelimo ipak najdublja? Već sama zamisao dijeljenja života s nekim je pogrešna, što se njega tiče. Nije da nije pokušao.

Kad se njegova sestra pred udaju držala kao da je glavna junakinja bajke, majka joj je rekla da s nekim treba potrošiti vreću soli da bi ga se upoznalo. Podsjetila je svoju kćer na baku Slavu, koja nikad nije prežalila što je nasjela na Fabijanova obećanja o sreći koja se nije dogodila. Ivka se narogušila na majčinu skepsu – željela je vjerovati samo u to da će sa svojim Šimom biti zauvijek sretna, a on je majčinu metaforu pretvorio u temu višednevnog razmišljanja, premećući je po mislima kao igračku koju možeš milijun puta rastaviti i sastaviti uvijek na neki drugi način. Tad je već pet godina bio u braku s Klarom, i mislio je kako mu je jedna žličica potrošene soli s njom bila dovoljna da je zauvijek upozna, a kako ona njega neće istinski upoznati ni da zajedno potroše cijeli lager paške solane. Jedino je Jelena poznavala i bezuvjetno prihvaćala njegovu pravu prirodu. Odnosno, tako bi bilo da Jelena postoji. Takve stvari jednostavno znaš – stvarnost ih ne može ni potvrditi ni demantirati.

Hodao je prema Mažuranićevu trgu, na autobus koji će ga odvesti blizu Jezerske, stiskao u ruci vrećicu sa svojom gotovo komičnom imovinom koja ga je neočekivano razveselila, i smješkao se. Njegovo lice, nenaviknuto na osmijehe, odavalo je unutrašnju euforiju koju nikome ne bi mogao objasniti, a to da je nikome ne mora objašnjavati dodatno ga je usrećivalo.

Jože više nije bilo na recepciji. Okruglom i niskom čovječuljku koji ga je zamijenio na pločici je pisalo „Stjepan“. Pomislio je kako je dobro da Joža nije tamo jer neće imati priliku primijetiti da je umjesto prave prtljage ovaj put došao samo s plastičnom vrećicom. No

Stjepanov se pogled baš na toj vrećici zadržao duže nego je bilo potrebno. Sigurno mu je Joža najavio čudnog gosta i zadužio ga da primijeti je li pri povratku u sobu imao kofer. Vjerojatno je i sobarica već dobila zadatak da ujutro malo pronjuška po njegovim ormarima. No ništa od svega toga nije ga brinulo. Osmijeh mu nije silazio s lica. Osim toga, sutra će se njegova imovina povećati – izaći će u grad u vrijeme kad su sve trgovine otvorene, i pokupovati sve što mu se sviđa. Osjećaj da prvi dan još nije završio a on već ima plan za sutrašnji, ispunio ga je dodatnom dozom zadovoljstva.

- Dobra večer, gospodine – pozdravio ga je Stjepan i upitno se zagledao u ploču s ključevima.

- Soba 206 – rekao je, nagađajući je li Stjepan samo ljubazno diskretan, ili Joža Stjepanu doista nije spomenuo novog gosta.

- U baru je klavirska večer, ako ste zainteresirani – obavijestio ga je.

Informacija ga je načas zagolicala, ali na brzinu je zaključio da mu to večeras nije potrebno. Život je tek počeo, ne mora sve odjednom. Bit će i klavirskih večeri, i kazališnih predstava, a možda i infantilnih napijanja s prijateljima koje će tek izabrati.

- Hvala vam, Stjepane, ali umoran sam – nasmiješio mu se, zaboravivši na trenutak da svaki osmijeh ima svoju cijenu.

- Odmorite se onda, gospodine Belamarić. Ima dana.

Baš tako – ima dana. Taj osjećaj perspektive dugo ga već nije pohodio.

19.

Odložio je vrećicu na krevet i na njemu rasporedio svoju malu imovinu. Ulovio je sebe kako tih nekoliko svakodnevnih predmeta promatra s nježnošću, kao da baš u njima počiva dokaz da će odsad, napokon, sve biti u redu.

Izvadio je zubnu pastu, četkicu i britvicu iz omota i odnio ih u kupaonicu. Skinuo je zaštitnu vrećicu sa čaše na polici ispod zrcala i u nju stavio svoju novu četkicu i zubnu pastu. Odložio je zatim na policu i britvicu, pjenu za brijanje i losion, a onda je neko vrijeme promatrao te stvari kao da se radi o umjetničkoj instalaciji čija ga je poruka prosvijetlila. Tako mu se dogodilo da se nepripremljen suočio sa svojim pogledom u zrcalu. Pogledom koji je tolike godine uspješno izbjegavao. Bilo je to kao da je nakon dugo vremena spreman sam sebi pogledati u oči, pa su one same sebe napokon potražile u zrcalu. Bio je to neki novi Božo, a opet – jedini pravi.

To treba proslaviti – odlučio je. Jednu je limenku piva spremio u mali hladnjak ugrađen u ormarić ispod televizora, i otkrio unutra priručnu ponudu svjetlucavih bočica alkohola. Otvorio je limenku Heinekena i iz hladnjaka izabrao bočicu votke, koju je ispio nadušak. Onda je upalio televizor, skinuo košulju i hlače, namjestio jastuke da mu bude što udobnije, i s limenkom piva i kutijom cigareta izvalio se nasuprot televizoru.

Ovo je život – smješkao se mijenjajući programe iz svoje udobne pozicije, s limenkom piva u jednoj i daljinskim upravljačem u drugoj ruci. Pomislio je kako bi mogao odgledati neki dokumentarac na History Channelu ili National Geographicu, ali i to je bila navika iz starog života – a njih treba dosljedno izbjegavati. Osim toga, takve se emisije nisu uklapale u opuštajuću tupost u kojoj je želio provesti večer. Zaustavio se zato na Fox Crime kanalu, na detektivskoj seriji u kojoj dvije zgodne inspektorice pokušavaju riješiti ubojstvo političara čijom je krvlju ubojica na zidu ispisao šifrirane poruke. Kad je namjestio program, odložio je upravljač kako bi oslobodio ruku za cigaretu i onda je naizmjenice, ne odvajajući pogled od priče na ekranu, prinosio ustima cigaretu desnom, a limenku piva lijevom rukom. Sviđao se sebi u tom izdanju užitka. Nije Epikur bez razloga tvrdio kako je nemoguće spoznati dobro ako se odrekne užitka. Čovjek koji je osnovao filozofsku ustanovu za promicanje sreće i koji je otvoreno priznavao svoje zanimanje za ugodan život, sigurno bi potpisao dopuštenje za ovo opušteno stanje Bože Belamarića, za ugodnu pauzu od nastojanja da baš svemu nađe duboki smisao.

Detektivke su fotografirale krvave zapise na zidu. Obje su bile atraktivne i nakon nekog vremena shvatio je da pokušava odlučiti koja mu se više sviđa i da je zbog toga zanemario priču epizode. Jedna je bila plavuša, duge ravne kose i plavih očiju, a druga crnka zelenih očiju, s posve kratkom kosom. Crnka je bila gotovo dječjačke građe, mršava, ali su joj pokreti odavali veliku odlučnost. Plavuša, čije su pozamašne grudi bujale ispod tijesne košulje, bila je vrlo profesionalna. Naizgled nije ni trepnula na svu tu krv koju su zatekle na mjestu zločina, a njezina odlučnost da kurvinog sina koji je izmasakrirao jednog političara u njegovu stanu dovede pred sud bila je neupitna. Uvijek su ga privlačile takve žene. Sposobne žene predane svom poslu do te mjere da su u stanju provesti noć u zagušljivom uredu kako bi bile sigurne da su sve obavile kako treba. Ta vrsta posvećenosti ga uzbuđuje. Žene ovisne o muškarcima, mekane žene koje se ne osjećaju kompletnima ako nisu u paru, uspavljivale su u njemu erotske nagone i ostavljale ga ravnodušnim.

To da je dobar dio života zaglavio baš s takvom, mekanom ženom, bila je ironija koju nije bio spreman analizirati. To je ionako proliveno mlijeko, prošlost koja je ostala u svojoj ropotarnici. Sad je ugodno sam i to je jedino važno. Ugodno sam s dvjema detektivkama koje jednim pritiskom gumba na daljinskom može odstraniti iz života – što će i učiniti čim dovrši to pivo i popuši još jednu cigaretu.

20.

Kad se sutradan probudio, prvo je ugledao plavu fotelju čija se boja stapala s gustim plavim zavjesama. Ta fotelja, prvi jutarnji materijalni dokaz da je negdje drugdje, nemalo ga je iznenadila. Sjao je na rub kreveta kao oparen, a bosa su stopala ponovila jutarnji pokret ponavljajući posljednja dva desetljeća. No, papuča u koje su stopala naviknula ući nije bilo. Nasmiješio se i zabavio matematikom – ako je devetnaest godina ustajao uvijek na isti način, noge su se gotovo sedam tisuća puta s lijeve strane kreveta ujutro uvlačile u papuče. Sve je bilo isto, samo što su se u tih sedam tisuća dana papuče nekoliko puta promijenile – ako se to uopće može nazvati promjenom jer bi Klara uvijek uspjela naći papuče gotovo identične prethodnima. Možda će danas kupiti i papuče – iako, ne želi se zatrpiti stvarima. Ne treba mu suvišan teret koji će ga igdje zadržavati.

Zrak u sobi bio je ustajao od cigareta koje je sinoć pušio jednu za drugom. Otvorio je balkonska vrata da prozrači sobu, pa su u sudaru sa svježim zrakom zasmrdjele i zavjese. Poželio je kavu. Pravu kavu, s mlijekom, kakvu mu je Klara uskraćivala otkad je mrtve u Guandongu povezala s mliječnom industrijom. Sad se mora razbuditi čak i bez one crne, koju je bezvoljno pio zadnjih nekoliko godina, ali to mu neće teško pasti. Kako je ugodno suprotstaviti se nevoljenim navikama! O tome je razmišljao pod tušem. Poželio je čak i pustiti glas, zapjevati u inat svim starim navikama, ali pjevanje pod tušem previše je prezirao da bi mu pribjegao. No, zahvaljujući toj pomisli shvatio je da mu nedostaje vlastiti glas, da mu sve te misli koje se u njegovoj glavi događaju u tišini više neće biti dovoljne. Poželio je zaurlati, vrištati, izbaciti iz sebe svu nagomilanu galamu i bijes, ali sjetio se tankih hotelskih zidova i uplašio se onoga što bi vrištanje moglo izazvati. Obavio je jutarnju higijenu u tišini, obukao se i spustio u prizemlje.

Nije imao pojma koliko je sati pa je, kad je sišao do recepcije, to prvo pitao Stjepana. Prekinuo ga je u zijevanju.

– Osam je sati, gospodine. Želite doručkovati? – upitao ga je Stjepan.

Pomislio je kako bi bilo zgodno doručkovati u hotelu pa onda krenuti u grad sit, ali sjetio se sinoćnjih ćufti pa se pokolebao.

– Mislite? – upitao je Stjepana, kao da mu on treba pomoći pri odlučivanju. Njegov stari problem uskrasnio je već u prvim minutama prvog jutra njegovog novog života.

- Svakako – ohrabrio ga je Stjepan. – Doručak vam je ionako uključen u cijenu noćenja – ponovio je jučerašnju Jožinu rečenicu, kao da je to rečenica iz nekog priručnika za recepcionare, iako mu nije bilo jasno zašto hotelsko osoblje nagovara goste na doručak koji će na ovaj ili onaj način platiti, pojeli ga ili ne.

Nije mogao dopustiti da recepcionar donosi odluku umjesto njega. Mora vježbati samopouzdanje i odlučnost – samo je zato odbio poziv na doručak iako je osjećao glad, i iako je sve u njemu vapilo za prvom jutarnjom kavom koju bi mu uz hotelski doručak servirali.

- Možda neki drugi dan – rekao je Stjepanu i odložio ključ na pult.

U autobusu, koji se sporo vukao kroz jutarnju gužvu, pomislio je kako je ipak trebao popiti kavu u hotelu. U glavi mu se stvarala neka magluština koju bi jedino kava mogla razbistriti, a činilo mu se da taj autobus nikad neće stići do Mažuranićeva trga. I taj plan, koji mu je jučer bio kristalno jasan, nekako se zamutio i obložio sumnjom. Zapitao se imaju li ljudi s planovima kakav podsjetnik, bilježe li svoje dnevne namjere u planer koji im je uvijek pri ruci kako bi se u svakom trenutku mogli podsjetiti što su isplanirali. Kupovina o kojoj je jučer imao jasnu predodžbu sad se koprcala u njegovom sjećanju kao riba netom skinuta s udice kojoj preostaje još koji trenutak života. Imao je jučer u glavi cijeli popis stvari koje treba kupiti, a sad mu se sve nekako dematerijaliziralo i pretočilo u zaborav. Ljudi oko njega su se naguravali i svako malo netko bi se o njega očešao. Samo ga je misao o kavi zadržala u tom autobusu iz kojega je više puta tijekom vožnje poželio izaći kako bi put prema centru nastavio pješice.

Kad se iskrcao na Mažuranićevu trgu, odmah je požurio prema Kazališnoj kavani. Kava mu je vratila osjećaj za realnost, barem u onoj mjeri u kojoj je to kod njega moguće. Sjedio je na terasi ispred kavane jer pušenje unutra nije bilo dozvoljeno i promatrao ljude koji žure na posao. Čim mu se u mislima pojavila riječ *posao*, preplavilo ga je zadovoljstvo zbog načina na koji ta riječ sada u njemu odjekuje. Još prekjučer u njemu je izazivala nervozu, tjeskobu i očaj. Kazaljke na velikom satu pred kavanom pokazivale su vrijeme u kojem bi, da je ostao, sad ulazio u mali ured u zgradi Općine koji je dijelio s Marijom i Tomom. U tom sobičku koji je vonjao na prašnjave registratore u koje je Marija predano i uredno razvrstavala i ulagala gomile papira i dokumenata kao da će ih netko nekad zatrebati, proveo je osamnaest godina svog radnog vijeka kao urednik mjesnih novina. Ustvari, preciznije, mjesnog *biltena* koji je, može se slobodno tako reći, bio izmišljen da bi se njemu izmislio posao. Te ponižavajuće trideset i dvije stranice koje je mjesečno cijedio iz mjesne monotonije u kojoj se ama baš ništa, ili barem ništa važno, nije događalo, donosile su mu mjesečnu plaću, ali i takvu

duhovnu degradaciju kakvu ni jedna plaća ne bi mogla nadoknaditi. Prvih nekoliko godina, dok još nije dijelio ured, bilo je gotovo podnošljivo. Nažvrljao bi kratke tekstove o rođenima i umrlima, o aktivnostima neke mjesne tvrtke ili zaštiti kulturne baštine, o broju noćenja u hotelima ili o uspjehu malih odlikaša na natjecanju iz matematike, o nastupu lokalne klape na festivalu ili, ako bi mu se baš posrećilo, o nestalom ribaru koji je nakon tri dana potrage pronađen kako živ pluta na ostacima barke stradale u neveri – a onda bi sve to odnio u splitsku tiskaru i lijepo objasnio grafičaru da razvuče fotografije i reklame što je moguće šire po stranicama, kako bi se prostor popunio. Za cijeli taj posao bilo mu je potrebno pet-šest dana, i da ga sad netko pita što je radio u sve one ostale dane koje je provodio u uredu besposlen, ne bi znao što odgovoriti. Dobro... čitao je novine, recimo. Od knjiga je odustao već u prvim godinama života s Klarom, uvjeren da je u takvim životnim okolnostima svaki duhovni trud ionako uzaludan. Izlazio je „na teren“, odraditi neki novinarski zadatak i kad ga nije bilo, samo što je u tako malom mjestu sjediti uz kavu na rivi značilo svima jasno davati do znanja da ništa ne radiš. Radije je ostajao u uredu i crtkaao nerazumljive vinjete po rubovima papira koje bi na kraju radnog dana bacao u reciklažne kutije.

Tih prvih nekoliko godina bilo je na trenutke čak i ugodno – imao je svoj mir koji, doduše, nije koristio kako je možda trebao, ali barem ga je imao na raspolaganju i mogao se uvjeravati da je i traćenje vremena korisno ako čovjek u njemu uživa.

Nije bilo tako strašno ni sljedećih pet godina, nakon što je načelnik odjela inzistirao da se Marija, koja je načelniku svojim prisustvom očito sputavala razvoj odnosa s prpošnom tajnicom, preseli u njegov ured. Na tihu Mariju, koja većinu radnog vremena nije ni dizala pogled s papira koji kao da su se iz svih općinskih soba i hodnika slijevali samo na njezin stol, brzo se naviknuo, i kad se pomirio s činjenicom da je izgubio svoju radnu izolaciju u kojoj je dvadeset od dvadeset i pet radnih dana mogao dokoličariti, gotovo da je nije ni primjećivao. Shvatio je, naime, da ona ne primjećuje njega pa gotovo nije morao ni mijenjati radne, odnosno neradne navike. On i Marija ostavljali su jedno drugo na miru, ne računamo li da se ona povremeno znala potužiti na muža koji svaku večer karta u konobi kod Paška ili na djecu koja ne uče – i da ga nije toliko uznemiravalo samo prisustvo druge osobe u istoj sobi, mogao bi reći da je s Marijom dobro i prošao. Ali kad se k njima uselio Tomo, načelnikov nećak, za kojega je izmišljeno radno mjesto „pomoćnika redakcije“, posao je za Božu postalo mučilište na kojem je svakodnevno, stanicu po stanicu, odumirao.

Mora odagnati misli o svijetu koji je napustio. Mislio je da će to biti lako, ali stalno se primorava na zaborav. Čak i dugoročne nesreće imaju rok trajanja, što je dokazao ukrcavši

se na onaj vlak. Treba se usredotočiti na novo, na današnje, na sutra. Treba naučiti kako dočekati tu budućnost koja neće biti pogrešna. Evo, sad bi trebao u kupovinu a ljuti ga što osjeća da zazire od nje, da ga muči iracionalni strah od nesnalaženja – kao da mu malo nesnalaženja može bilo što pokvariti u životu koji je započeo. Odakle mu taj kukavičluk prema situacijama koje milijarde ljudi na svijetu obavljaju s lakoćom? Ništa ne može biti gore od svega onoga što je istrpio u dugogodišnjem nepostojanju i neživljenju.

Eto, popio je kavu, a sad mora vježbati odlučnost i dati svom danu neki smisao dublji od običnog trajanja. Ono prije je bilo trajanje – a sad je vrijeme za istinski život.

21.

Obilazio je oko izloga kao da ga je brinulo da će baš svaka prodavačica u dućanu u koji se odluči ući, primijetiti da nema nikakvog iskustva s kupovanjem. Štrećnula ga je misao o sebi kao parazitu koji je cijeli dosadašnji praktični život živio na grbači drugih. Štrećnula ga je i misao o Klari koja bi sad jako dobro znala u koje trgovine uopće treba ući, i što pitati prodavačicu. Pri pomisli da će mu se prodavačica obratiti s „izvolite“, lagani su mu žmarci klizili niz leđa pa je već bio počeo kalkilirati kako nova odjeća može pričekati još koji dan. Dok je tako neodlučan tumačio Ilicom, zatekao se pred izlogom pred kojim je njegova neodlučnost ipak posustala. U izlogu su, od najvećeg prema manjima, bili izloženi koferi. „Pa da – kofer!“ sinulo mu je. Treba mu kućište za buduću imovinu – neće valjda hodati gradom s vrećicama i neće se valjda s vrećicama opet pojaviti u hotelu, i tako Stjepanu i Joži dati priliku da shvate kako prtljagu doista nije imao, nego ju je tek počeo nabavljati. Osim toga, kofer je u njegovom slučaju puno više od običnog priručnog spremišta za stvari – to je metafora njegovana od dječakčkog doba, simbol slobode koju je žudio iskusiti. Postane li vlasnik novog kofera, onog koji je sam izabrao i kupio, bit će to konačan dokaz da se ta sloboda koju sniva još od djetinjstva napokon počela događati.

Ohrabren tom idejom, toliko da bi i sam Sokrat bio ponosan na svog zabludjelog sljedbenika, ušao je u trgovinu i stao razgledavati. Koferi definitivno više nisu što su nekad bili – pomislio je. Ova nova vrsta, zaobljenih rubova, s kotačićima, ručkama koje nenadano izviru iz utrobe i malim displejima s brojčanicama u koje se upisuje tajni kod za otvaranje bravice, više nalikuje na portabl svemirske letjelice nego na kofere. Već je htio upitati prodavačicu za neki klasičan, možda i starinski model, ali vrlo brzo postalo mu je jasno da takav, barem u ovoj trgovini, neće naći. Odvagnuo je taj osjećaj razočaranja s mišlju da ga, izađe li iz ove trgovine bez kofera, čeka daljnja potraga, za koju – u to je barem bio siguran – nema ni volje ni strpljenja. Osim toga, možda je vrijeme da počne zanemarivati prvotne impulse. Kad sve zbroti, nisu mu u životu donijeli ništa dobrog. Ako je već odlučio da će u novome životu sve raditi drukčije, neka mu i kupnja kofera bude prilika da dokaže da je to u stanju.

Deset minuta kasnije izašao je iz trgovine s novim koferom, tamnosivim Samsonite primjerkom na kotačićima, vukući ga Ilicom zadovoljan što je sve prošlo tako bezbolno i što nije ni časka dvojio hoće li za njega izdvojiti neskromnih tisuću i osamsto kuna. Kofer vjerojatno ne vrijedi toliko, ali osjećaj trošenja, kojeg se nikad u životu nije nauživao, vrijedi trostruko. Obrazac štednje na kojem je odgojen i koji ga je na ovaj ili onaj način pratio cijeli

život, napustio je i odbacio kao stari kofer koji mu sasvim sigurno više nikada neće trebati. Ne samo da neće više paziti na novac, nego ne mora nikome ni polagati račune kako ga je potrošio, a to donosi veselje čak i njemu – koji nikad nije mario ni za što što se može kupiti novcem.

Iz sljedeće trgovine izašao je s trima novim košuljama. Dvije su bile bijele, širokoga kroja – jedna s klasičnom a jedna s ruskom kragnom – a treća je bila sivkasta, prošarana jedva vidljivim crnim ornamentima. Ljubazna prodavačica koja mu je pomogla pri izboru, uputila ga je nekoliko haustora dalje, gdje će sigurno pronaći hlače kakvih nije bilo u njezinu dućanu. Precizno joj je objasnio kakve hlače želi, i pritom ju je, protivno svojim navikama, gledao u oči. Na blagajni joj se, dok je plaćao košulje, čak i nasmiješio.

Osvijestio je taj osmijeh koji je počeo nositi. Nije se brinuo da će ga obvezati – osjećao je da dolazi iznutra, da mu se događa prirodno a ne zato što bi se želio svidjeti, ili zbog osjećaja obveze prema tuđem raspoloženju. Iako su razlozi za osmijeh u njemu još uvijek bili prigušeni, samo napola osviješteni, osjećao ih je i oslobađao, pa se osmijeh ustalio u njegovim očima izvirući na površinu kao životinja koja je dulje vrijeme provela u mraku kartonske kutije pa se sad privikava na danje svjetlo. Možda bi najveća promjena koja mu se treba dogoditi morala biti baš to – sklad između vanjskog i unutrašnjeg sebe, kojem je donekle uspio pronaći mjeru tek onih nekoliko studentskih godina, jedinih koje je proveo na svoj način. Sve ostalo vrijeme osjećao se velik i moćan iznutra, a malen i jadan izvana, ne mogavši sa sigurnošću odrediti što je od to dvoje privid a što činjenica. Ni za jedno se nije istinski borio, ni jedno istinski zastupao, što ne bi sebi zamjerao kad ne bi znao da mu je teorija i te kako poznata, i da je uz omiljene filozofe spoznao onaj oblik ideološke svijesti u kojoj, iako znamo da imamo posla s fikcijom, upravljamo realnošću kao da je fikcija stvarna. Sad mu se čini da napokon uspostavlja vezu sa simboličkim poretком sebe i svoje osobne ideologije, i da osmijeh nosi upravo zbog toga. Osjećao se kao da je jednom davno bio star i umoran i kao da mu je sada sa zakašnjenjem dodijeljena na korištenje mladost koju je propustio proživjeti.

Dva sata kasnije, u koferu je, osim tri košulje, imao i tamne sportske hlače od kepera s džepovima na nogavicama, nekoliko potkošulja i gaća, i to bokserica, koje mu Klara nikad nije kupovala, komplet čarapa i dvije pamučne majice dugih rukava – bijelu i sivu – koje će uz nove hlače daleko bolje pristajati od košulja. Malo je falilo da kupi i pidžamu, ali je naprasno odlučio da će odsad spavati gol, što je Klara već na početku njihova zajedničkog života proglasila nehigijenskom navikom zbog koje bi puno češće morala mijenjati

posteljinu.

Bio je zadovoljan. Potrošio je oko šest tisuća kuna ne trepnuvši. Sviđalo mu se kako njegove potrebe – samo njegove potrebe, one koje se ne tiču nikoga osim njega – bujaju i postaju konkretne. Osjetio je i prazninu u želucu, pa mu je i taj osjećaj umjesto nelagode izazvao užitak. Pustit će sebe da ogladni, pa mu se možda dogodi i žudnja za hranom. Počastit će se lijepim ručkom u nekom dobrom restoranu, ali tek kad natjera svoje tijelo da se veseli onome što će dobiti na tanjuru. No prije toga mora se riješiti kofera, tuširati se i presvući, a onda lagahan i osvježen krenuti u pohod na užitak. Sviđalo mu se kako se planovi s lakoćom stvaraju u njegovoj svijesti. Nema izgubljenosti, nema neodlučnosti – on je čovjek koji zna što hoće i kamo je krenuo, pa makar se ta htijenja i ciljevi odnosili na sat ili dva njegove budućnosti.

22.

Oko jedan sat poslijepodne iskrcao se pred hotelom sa svojom novom imovinom. Taksistu je odglumio poslovnog čovjeka koji je tek stigao u Zagreb. Popričao je s njim o vremenu, o gužvi u prometu, čak i o protekloj turističkoj sezoni koja nije donijela očekivane rezultate. Ostavio mu je pozamašnu napojnicu i pomislio kako se ne sjeća kad je zadnji put, uračuna li sve one prodavačice s kojima je tijekom jutra čavrljao, u jednom danu razmijenio toliko riječi.

Na recepciji je bio Joža. To je još jedna porcija razgovora.

- Oho! Ipak ostajete duže? - uzviknuo je Joža čim je ugledao kofer.

- Da, ostajem - odgovorio je, nadajući se da ga neće previše ispitivati. No čak i ako hoće, to neće biti neki problem jer mu snalaženje u ulogama koje osmišljava u hodu ide sve bolje.

- Posao je dogovoren?

- Da. Ostat ću neko vrijeme - rekao je, odlučivši usput da neće dopustiti Joži da izvuče iz njega višak informacija. Ne želi da ga drugi prisiljavaju na planove. Ne želi se obvezati. Kako je krenuo, možda će sam sebe već sutra iznenaditi odlukom da se preseli u neki drugi hotel, u neki drugi grad. Granice za njega - naravno, osim državnih jer se nije sjetio ponijeti putovnicu - više ne postoje.

- Kofer je čekao u autu? - upitao ga je Joža, nagnuvši glavu malo naprijed ne bi li na koferu pronašao kakav odgovor.

- Ne. Na garderobi na kolodvoru. Doputovao sam vlakom - odgovorio je, pitajući se nije li na koferu ostala neka naljepnica ili kartončić s cijenom po kojem će Joža lako zaključiti da je kofer tek kupljen.

- Vlakom? Nisam putovao vlakom sto godina - nastavio je Joža, kao da je htio reći: Tko danas još putuje vlakom?

- Nisam ni ja - odgovorio mu je, i pokazao rukom prema polici s ključevima jer je Joža, očito, zbog znatiželje smetnuo s uma da gost prije odlaska u sobu na recepciju dolazi po ključ.

- Aha, oprostite - okrenuo se Joža prema polici i stao polako tražiti ključ ne bi li dobio priliku

za još koje pitanje. – Sad se možete u miru smjestiti. Koliko mislite da ćete ostati u gradu? Tjedan? Mjesec?

– Teško je reći. Ovisi o poslu.

– Nešto u građevini? – Joža nije mogao obuzdati znatiželju.

– Ne zamarajte se time – odmahnuo je, uzeo ključ s pulta i krenuo prema liftu.

– Trebate li pomoć s koferom? – vikao je Joža za njim.

– Ne treba, hvala – odviknuo mu je. Baš bi mu trebalo da Joža shvati koliko je kofer zapravo lagan, i da mu još putem postavlja suvišna pitanja.

U sobi je svoju novu garderobu prvo raširio po krevetu i poskidao etikete, a onda je objesio na vješalice i spremio u ormar. Rublje je složio u ladicu ispod televizora, a zatim skinuo sve sa sebe i otišao pod tuš. Kad je ugodno vruća voda potekla, počeo je tiho govoriti sebi, u drugom licu: *Sad ćeš se lijepo tuširati, obrijati, obući ćeš nove hlače, široku bijelu košulju, čiste čarape, a onda ćeš otići u grad, sjesti u neki restoran čije te ime privuče, naručiti ćeš si nešto što nikad nisi jeo, nešto što dobro zvuči, naručiti ćeš i čašu najskupljeg vina, razmišljati, promatrati ljude, lutati bez obaveze, možda kupiti neku knjigu ili pornografski časopis prije nego se na kraju dana vratiš ovdje, ugodno umoran i željan tišine i samoće koja će ti omogućiti da radiš ili ne radiš što god poželiš.*

To drugo lice pojavilo se niotkud, i kad je razmislio o tome shvatio je da mu je bio potreban mali odmak – kao da je na trenutak izašao iz svoje bivše kože da promotri tu novu osobu koja se tušira, kao da se mora uvjeriti u postojanje sebe u tom novom izdanju na koje se treba naviknuti. I nije govorio samo zato što zna da ovaj pod tušem treba konkretne zadatke, plan koji će onemogućiti bilo kakvu naznaku izgubljenosti. Govorio je i zato što je taj jezik, književni, na kojem je mislio oduvijek, napokon dobio priliku progovoriti bez smetnji. Kad je došao studirati u Zagreb, usvojio ga je bez napora i bez ustezanja, a poslije, kad se vratio dolje, mnogi su zajedljivim komentarima vršili na njega psihološki pritisak da govori „ka čovik“. Radije je zašutio. Jedino je Klara, u njihova četiri zida, podržavala njegovu sklonost književnom standardu. I sama je sebi voljela zvučati književno dok oko njih nije bilo svjedoka, ali čim bi izašla među ljude, podlijegala je jeziku većine. „U maloj sredini nije pametno biti različit tako da se to čuje na prvi pogled“, znala mu je govoriti, kao da se unaprijed ispričava zbog jezika na kojem će progovoriti kad izađu među ljude. Njemu je bilo daleko teže *prešaltati* se u jezični kôd većine pa je najčešće birao mimikriju šutnje. Oduvijek

mu se sviđala ona misao dobrog starog Lao-Cea da onaj koji zna, ne govori, i da govori onaj koji ne zna. Ohrabrivao se tom mišlju kad god bi pomislio da će ga drugi smatrati čovjekom koji šuti zato što nema bogzna što reći. Bio je siguran da će sada, kad osjeća taj prostor jezične slobode koji mu se otvorio, češće naglas baratati riječima. Moći će iskrcati na svjetlo dana gomilu zatočenih misli, osloboditi veliki dio svog misaonog tereta na način koji mu odgovara. Neće čak niti pojednostavljivati svoje misli – govorit će punim, cijelim sobom, ne pošteđujući sugovornike svog jezičnog hedonizma.

Bio je ono što možda nikad i nije – zadovoljan sobom. I Aristotel bi bio zadovoljan. Po njemu, čovjek jednostavno prirodno teži tome da vodi dobar život, i sve njegove želje moraju biti doprinos, a ne prepreka tom višem cilju. Sad zbilja ima osjećaj da pridonosi tom višem cilju koji se zove *dobar život*, i da mu više sam ne stvara prepreke. Aristotelove su teze baš zahvalne za njegov duh, za njegov novi način života. Njegova etika kreposti nije rigorozna poput Kantove, ona dopušta čovjeku da vjeruje u svoje vlastito dobro, i ohrabruje ga – na neki popustljivo relativan način – da se za njega bori.

Sviđalo mu se kako mu pristaju nove hlače. U vanjske džepove na bedrima spremio je cigarete, osobnu kartu i nešto novca. Ostatak novca nagurao je u stražnji pretinac kofera. Obrijao se ne izbjegavajući svoj pogled u zrcalu, i pritom se smiješio. Obukao je bijelu košulju, kaput, i spustio se u prizemlje.

- Pozovite mi taksi, molim vas – rekao je Joži.

- Nećete ručati u hotelu? – iznenadio se ovaj.

- Imam poslovni ručak – objasnio mu je. Da spriječi daljnja pitanja odmah mu je rekao da će taksi pričekati ispred hotela jer mora obaviti jedan razgovor.

Naravno, Joži nikad ne bi palo na pamet da on ni nema mobitel. Onaj stari, koji je zvonio jedino kad je Klara provjeravala kad će doći kako bi ručak bio tempiran na vrijeme, ostavio je kod kuće. Ako ga je Klara pronašla i pregledala sadržaj tražeći i tamo objašnjenje za njegov bijeg, nije našla ništa osim vlastitih poziva.

23.

U taksiju je namjerno sjeo na zadnje sjedište, kako se taksist ne bi upustio u razgovor. Danas je već dovoljno komunicirao. Želio je malo razmišljati o svojoj budućnosti. Pod tušem, dok se obraćao tom novom Boži koji sada putuje u grad, shvatio je da uopće nema osjećaj da se budućnost približava. Davao je naloge za kratkoročne planove tom tipu pod tušem kao da se čak ni ta skora budućnost, koja će se dogoditi nekoliko minuta ili koji sat kasnije, njega ne tiče. Istina, ugodno mu je u sadašnjosti. Mogao bi se kladiti da baš svaki čovjek, svaka žena koju je vidio kroz prozor taksija, za razliku od njega, ima neku brigu. Budućnost mu se čini njihovom, a u tuđu mu se budućnost ne žuri. Njegova je sadašnjost potpuno lišena briga. On jednostavno klizi kroz dan ugađajući trenutnom nadahnuću, i to je jedino što od sebe očekuje. Drugih koji bi od njega nešto očekivali nema. Mogao bi do mile volje ignorirati budućnost, ali javlja mu se potreba za ravnotežom – jer, ako ne posegne u to vrijeme koje je, kako god ga zvali, ipak pred njim, onda bi ono vrijeme koje je iza njega, već potrošeno, moglo prevagnuti, vraćajući ga stalno u sjećanje na sve već proživljeno, od čega je pobjegao. Ne bude li mislio na budućnost, teško da će se osloboditi one proganjajuće misli kako je ovo što sad čini trebao učiniti davne 1990., kad je Klara imala spontani pobačaj i kad je još mogao izbjeći vjenčanje koje su počeli planirati zbog tog djeteta koje se nikad nije rodilo.

U to vrijeme osjećao se kao u klopki koja ne ostavlja ama baš nikakvu mogućnost izlaza. Nije se još bio stigao ni pomiriti s Klarinom trudnoćom i s činjenicom da mu to dijete, začeto zbog nespretnosti i nehaja, mijenja život u mjeri koja sablažnjava – a već se morao pomiriti s time da to što je Klara imala pobačaj ne mijenja baš puno na stvari. Prvo njegovi, a onda i Klarini roditelji, preduhitrili su misao da ga više ništa ne obvezuje na brak. Još nije to ni pokušao osvijestiti, a već su mu i jedni i drugi – a i nekolicina mještana dušobrižnika – objasnili kako on i dalje „ima obavezu“, jer tko bi jadnu Klaru, da je on sad ostavi, ikad oženio, znajući da je bila pred vjenčanjem i da je pobacila? „Sine, učinit ćeš ka šta bi svaki pravi Belamarić učinija“, rekao mu je tada otac. „Triba divojci spasit čast“, dodao je, za slučaj da mu možda nije jasno što bi to svaki Belamarić učinio na njegovom, nezavidnom, mjestu. Majka je brisala suđe, spremna uskočiti ako razgovor krene po zlu. Jezik ju je svrbio, ali bio je to muški razgovor za koji je Frani noćas ionako suptilno dala naputke kako ne bi zaboravio reći nešto bitno. Majka je bila jedna od onih žena koje znaju mužu nametnuti svoju volju tako da se njemu čini da je sve to bila njegova ideja. „Mala je iz dobre familije“, nastavio je stari, jer mu se Božino kimanje glavom nije činilo dovoljno uvjerljivim. „A i šesna

je. I jedinica je, a znaš da su dobrostojeći. Ne kažen da je to najvažnije, ali bar se nećeš morat mislit di ćeš i kako ćeš.“ Božo je i dalje šutio, kao da se zatekao u kazališnoj predstavi u kojoj je trebao imati sporednu ulogu a sad se od njega očekuje da igra glavnu, za koju nije naučio ni retka dijaloga. Otac je tu šutnju iskoristio da posegne za najtežim argumentom, onim koji je čuvao za završni udarac. „A i vidiš šta se sprema, sine. Opasno se zakuvalo, bit će rata. Njezin te otac može spasit od mobilizacije.“

Do tog trenutka zatvarao je oči pred prijetnjom rata, i odbijao misliti da će do rata zaista doći. No kad je stari izgovorio riječ *mobilizacija*, spopale su ga vizije vlastite prostrijeljene glave, onog jednog metka namijenjenog baš njemu, koji će ga pronaći čim mu odjenu uniformu.

Sjeća se da je sjedio tamo, u kuhinji, i da je mislio na Obeliksa. Ne zna kako ni zašto, ali iz djetinjstva mu je, od svih mogućih junaka stripova, uskrsnuo baš Obeliks, možda zato što se i sam osjećao kao da je upao u neki golemi kotao, samo što taj njegov kotao nije bio pun napitka koji daje snagu nego nekog drugog, koji je oduzima. Želio im je reći da nije pošteno, da je tek diplomirao, da je pred njim život, njegov život, da je sve to s Klarom bila samo mladenačka pogreška, što dokazuje i taj spontani pobačaj koji se sigurno nije dogodio slučajno. I još je htio reći da mu se ne vraća u zavičaj, da mu je u Zagrebu dobro, da ima planove koje ni rat ne može onesposobiti, da nije pošteno da mu se život tako preokrene zbog dva traljava seksa s Klarom na zadnjem sjedištu oćevog auta – zbog kojeg je, zapravo, i upao u tu nevolju jer mu je koju sekundu prije svršavanja palo na pamet da će unerediti auto pa se, u nedostatku boljeg rješenja, iskrcao u Klarinoj utrobi. Sve mu je to bilo na pameti, ali nije rekao ni riječi, ili je možda rekao nešto što je zvućalo kao odobravanje – jer se s druge strane vage u konfuźnim mislima težište premjestilo na izgledni rat i na brigu zbog života u Zagrebu. Ta crkavica koju su mu slali dok je studirao, koliko god mizerna bila, ipak mu je omogućavala skromno preživljavanje, a sad kad ima diplomu morat će se sam snaći. Brige su se pojavile kad ga je Roko obavijestio da će se „Zoon politicon“, studentski časopis za koji su obojica pisali pred kraj studija, ugasiti umjesto da se profesionalizira. Već su im gotovo bila obećana urednićka mjesta, a onda je cijeli taj plan, na koji su se obojica oslanjali, pao u vodu, i sad treba naći nešto drugo, a on u Zagrebu nema ni rođake ni kumove, ni ikoga drugog tko bi ga malo pogurao i pomogao mu da odnekud počne. Pogotovo nema nekoga tko bi ga spasio od mobilizacije. Strah da bi tog rata – koji ga je plašio daleko više od braka – doista moglo biti, pa onda, ako ga i ne bude, da će unajmiti stan koji neće moći plaćati, da će biti prepušten nemilosti gladi i siromaštva u kojoj, da sad napusti Klaru, više ne bi mogao očekivati pomoć roditelja – sve to ga je paraliziralo i navelo da misli kako ostanak i nije tako

loša ideja. Klarini su svojoj jedinici kupili stan, a njezin otac, načelnik općine, sigurno će i njemu pronaći neki posao po mjeri. Nije ta sigurnost tako loša opcija. Nije uspio zanemariti ni onaj molećiv strah u Klarinim očima koji ga je ganuo kad mu je rekla da je izgubila dijete. Bio je to strah da će je sada ostaviti i da će i ono malo labavih osjećaja što ih je gajio prema njoj nestati. Jasno se sjeća kako je tek tada, u tom njezinom pogledu punom strepnje, shvatio da ona njega istinski voli, i da je činjenica da je izgubila dijete daleko manje brine od mogućnosti da će izgubiti njega.

To je bio taj trenutak. Kobni trenutak koji ga je odredio. A sada, dok taksi klizi prema centru grada, gotovo je siguran da bi bilo daleko bolje da je ispao gad tada nego sad, kad je Klaru napustio nakon godina apatije koja je započela tamo u roditeljskoj kuhinji, dok ga je otac podsjećao na mušku odgovornost a majka kuhala paštafažol za sljedeća tri dana.

Kad bi znao kako odagnati slike koje mu nenajavljeno dolaze, nepoželjne prizore iz vremena s kojim želi jednom zauvijek raskrstiti, učinio bi to. S lakoćom bi se odrekao tog vremena kao da ga nikad nije ni bilo. Rado bi mislio o vremenu koje tek dolazi, ali malo ga brine osjećaj promašenosti, onaj da kasni i da je previše vremena potratio uzalud. To će ga vjerojatno sustići kad zakorači u tu budućnost o kojoj još ne može misliti. Sada, u međuprostoru, osjeća se kao da je umaknuo svojoj lošoj orbiti od koje mora još neko vrijeme bježati da ga ne bi ponovno usisala.

Evo, usredotočit će se na svijet oko sebe, na sve što izvan njega postoji u tom trenutku. Kroz prozor taksija promiču ljudi, zgrade, prozori iza kojih se odvija neki drugi, njemu nepoznat život o kojem ništa ne mora znati, ali ga može bez pravog interesa naslućivati, može duboko proživjeti tu udaljenost od svega i svih, za kojom je toliko žudio.

Kad je izašao iz taksija, odlučio je hodati bez cilja sve dok ne ogladni. Volio bi nešto pojesti s užitkom koji je isplanirao u onom vlaku, ali ona stara, neprestana mentalna glad i dalje je bila jedina glad koju je osjećao.

A onda je počela kiša.

24.

Još uvijek ne može povjerovati da mu se to dogodilo. Bio se odviknuo od događaja. Čini mu se kao da je sve ono prije bio usporeni film, kao da je filmska vrpca njegova postojanja godinama bila zaglavljena u projektoru koji je nekim čudom odjednom proradio. Za to nije zaslužan on, nego Silvija.

Upoznao ju je u restoranu. Tumarajući gradom završio je u malom restoranu u Mesničkoj ulici – više zbog kiše nego zbog potrebe za jelom. Stalno je padala tih dana. I toga je dana počela padati iznenada, baš kad se krenuo uspinjati prema Gornjem gradu. Dan ranije kupio je kožnu jaknu – želio se riješiti i onih nekoliko stvari koje je ponio iz bivšeg života – i htio ju je svakako, više nego vlastitu glavu, zaštititi od kiše. „Lady Šram“ restoran našao se na pravom mjestu u pravo vrijeme pa nije ni trenutka oklijevao ući.

Sjedila je sama, i nasmiješila mu se čim je ušao. Poslije mu se još nekoliko puta nasmiješila. Više se i ne sjeća tko je od njih dvoje prvi podignuo čašu da nazdravi onom drugom, ali zna da je to u tom trenutku bilo posve prirodno. Ne sjeća se ni što je jeo tada kad ju je prvi put vidio, ali jako dobro zna da je sljedeći dan otišao u isti restoran nadajući se da će i ona biti tamo. To što više od svega želi biti sam, ne znači da mu tu i tamo ne bi dobro došlo društvo. Obećao je sebi da se neće, kao u prošlom životu, osuditi na izolaciju.

Kad je sljedeći dan ušao u isti restoran, mahnula mu je čim se pojavio. Napravila je rukom neku gestu, tako jednostavnu, kojom ga je pozvala za svoj stol. U restoranu, kao i dan ranije, nije bilo nikoga. Opet su oboje došli u vrijeme prekasno za ručak a prerano za večeru.

- Nije li šteta da oboje jedemo sami? - upitala ga je kad je prišao njezinom stolu, a već nekoliko minuta kasnije čavrljali su kao da se poznaju godinama.

Sad mu se čini da su posljednjih dana njegove uobičajene misli pazirale. Da više ne stiže promišljati život na svoj način. Ugodan nered u glavi, kojemu se po dolasku u Zagreb bio prepustio, zamijenila je ugoda pravog, istinskog življenja.

Naviru mu samo kratke rečenice, na kakve nije navikao. Jedva uspijeva formulirati sjećanja na taj njihov prvi zajednički ručak. Svega se sjeća samo u isječcima. Isječci slika: diskretno izazovan dekolte pripijene tamnoplave haljine, tamnocrveni nokti na stalku čaše za vino, senzualan pokret kojim je svako malo zabacivala kosu iza desnog ramena, ostavljen okrajak

torte od sira na njezinom tanjuru, način na koji poseže za ubrusom i, više od svega, tajnovitost njezinog osmijeha. Isječci rečenica: crno vino voli piti iz velikih, loptastih čaša na stalku, zaljubljena je u jutro, voli jesti lubenicu u kupaćem kostimu, sviđa joj se njegova košulja, voli puno boja na tanjuru, torta od sira je savršena, ali ne može više ni zalogaja.

Nema okolnosti, nema mučne osovine ni njegove ni njezine prošlosti. Ni bivših muževa i žena, ako ih je uopće bilo, ni vlastite ni tuđe djece; nema podataka o obrazovanju, o odrastanju, o zaposlenjima, precima; nema adresa, liječničkih kartona, zavičaja, prijedene kilometraže ni horoskopskih znakova. Kao da su se dogovorili da će oboje prešutjeti sve što bi moglo makar i na trenutak banalizirati njihov udruženi prkos stvarnosti, kojoj su se spontano usprotivili i bez osobne i bez zajedničke strategije. Sa Silvijom je bez ustručavanja mogao biti *netko* a da ta zamjenica nema svoj – u njegovom slučaju poražavajući – kontekst prethodnog iskustva.

Sjeća se kako je sjedio tamo, kako je čavrljao kao da je opušten, a zapravo se pribojavao pitanja o tome je li oženjen, čime se bavi, zašto ruča sam, gdje živi, ima li djece i koju mobilnu mrežu koristi. Takvih stvari. Konkretnih pitanja čiji bi ga odgovori odredili i vratili u stanje od kojega je pobjegao. Stanje koje mu se, ako se njega pita, jednostavno dogodilo protiv njegove volje i koje o njemu najmanje govori. Tek nakon sat vremena, kad je shvatio da Silvija takva pitanja neće postavljati, potpuno se opustio.

- Ne pitajte me ništa o meni – rekla je neočekivano, dok joj je točio vino u čašu koju mu je pružila.

- Neću – rekao je. – Ne vjerujem u prošlost – dodao je, da bude sigurna da ju je razumio.

Nasmiješila se i podignula čašu.

- Za sadašnjost – rekla je kad su se kucnuli.

Više od toga nije ni trebalo reći. I budućnost su prešutno prekrížili. U tom trenutku, kad su sve vrijeme svijeta sveli na trenutak koji upravo proživljavaju, počeo je disati punim plućima. Prvi put otkad se ukrcao na onaj vlak osjetio je da je doista sve ostavio za sobom, da doista počinje ispočetka, da je njegovo pravo *ja* – ili možda čak neko novo, nepoznato *ja* – dobilo priliku zaživjeti. Evo, ta žena koja sjedi nasuprot njemu ne mjeri ga prema onome što je bio ili nije bio, prema onome što je mogao ili nije mogao postati, prema svemu onome što ga je do tog trenutka pratilo kao sjena koje se uzalud pokušava osloboditi. I baš je to ono čime ga je najviše očarala.

25.

Kad se sada prisjeti te prve večere sa Silvijom, mogao bi slobodno reći da je sam sebe iznenadio. Tada se nije tako osjećao. Za večerom i kasnije, sve se činilo prirodnim – i onaj šarm koji je iz njega neočekivano progovorio, i razgovorljivost kojom je suvereno baratao, i muževnost koja ga je neočekivano krasila. Sve što se događalo u restoranu, u kojem su proveli nekoliko sati a da ni jedno ni drugo nisu osjetili vrijeme što je protjecalo, prirodno je vodilo šetnji Gornjim gradom koja je uslijedila – šetnji tijekom koje je Silviju zagrlio kao da je to najprirodnija stvar na svijetu i kao da su već tisuću puta hodali tim istim ulicama zagrljeni. Prirodno je bilo i kad je ona rekla da bi ga rado pozvala k sebi ali ne može, i kad je on rekao da je može pozvati k sebi, ali da trenutno živi u hotelu.

- Prostor bez osobnog pečata. Možda je baš to ono što nam treba – rekla je tada i pogledala ga tako da mu je tijelom prostrujao već zaboravljen osjećaj požude kojeg se maglovito prisjećao tek iz onog davnog ljeta s pomorčevom suprugom.

Uzeli su taksi i putem do hotela šutjeli, ali i ta je šutnja bila nešto što su oboje odobravali. U njegovim mislima nije bilo nikakvog tereta. Dok nisu ušli u predvorje hotela, nije čak pomislio ni na nelagodu na recepciji koju bi Silvijin dolazak mogao izazvati. Pokazalo se da za takve misli nije ni bilo razloga – Joža je stavio ključ na pult ne postavljajući suvišna pitanja.

Čim su ušli u sobu, posegnula je za njim, bez ustručavanja, bez stida, bez trunke oklijevanja. Trebao se samo prepustiti nagoniskome sebi, osloboditi strast koja je u zatočeništvu s Klarom odslužila devetnaestogodišnju robiju. No nije o tome razmišljao, sve se samo od sebe događalo. Nije se ni u jednom trenutku sjetio ni Klare, ni Jelene, ničega iz života otprije. Bio je sam sebi ugodno nepoznat. Silvijina svilenkasta koža onomatopejski je šuštal njezinim imenom. Silvija u svili, podatna Silvija silovite strasti, svilenih bedara koja ga požudno obavijaju. Nije čak stigao ni pomisliti da je ta vrsta naslade ono što je propuštao sve one godine, niti je stigao žaliti zbog toga.

- Želim se izgubiti s tobom – šaptala je Silvija te prve noći. – Učini da nestanem – govorila je između poljubaca, između njegovih isprekidanih rečenica za koje zna da ih je izgovarao, iako ih se sada ne može prisjetiti.

Već tada, u prvoj njihovoj zajedničkoj noći, osjetio je poriv da je zaštititi. Da promijeni to od

čega je bježala. Dok su ležali tamo u njegovoj hotelskoj sobi, onako goli, oznojeni i iscrpljeni, poželio je znati zašto se tako očajnički, cijelim bićem, prepušta nestajanju. Poželio je biti netko konkretan, samo da bi mogao saznati tko je ona – ali dogovorili su se da neće biti takvih pitanja.

- Znaš li kako zamišljam savršen dan? – upitala ga je, kao da je naslutila njegove misli pa zaključila da ih treba rastjerati neutralnima.

- Slušam.

Pridignula se u krevetu i sjela, kao da to što želi izgovoriti zahtijeva pozu za recitiranje. Od pohotne žene koja je još maloprije stenjala od naslade, pretvorila se u djevojčicu koja želi pročitati netom napisan sastavak.

- Moj savršen dan... budim se pored nekog bliskog, pronalazimo se u plahtama, šapćemo da ne narušimo čaroliju jutra, a kasnije, kad se jutro već priviknulo na nas, smijemo se na relaciji od kupaonice do kuhinje prepirući se tko će skuhati kavu. Izlazimo u šetnju, pejzaž je more, zrak je slankast i svjež, hodamo dok se ne umorimo, a onda zajedno kuhamo, možda neku ribu s blitvom ili rižoto s plodovima mora. Popodne se malo osamimo, svatko dopušta onom drugom neki samo njegov svijet o kojem navečer razgovaramo dok pijuckamo crno vino. Više ne šapćemo, samo su glasovi stišani od nježnosti i netko je nekome naslonjen na rame. Puno je riječi i puno dodira, prkosimo snu na opet neki novi način, otkriven baš toga dana.

- Meni to zvuči izvedivo.

- Teško – odgovorila je, i naslonila se opet natrag na jastuk, gdje ju je njegova ruka spremno dočekala. Ugnijezdila se u taj zagrljaj kao da joj je poznat otprije. To ga je ohrabrilo.

- Želim te odvesti na more.

Okrenula se prema njemu naslonivši se na lakat, i kažiprstom lagano dodirnula ušnu školjku.

- Moram ići – rekla je odmah zatim.

Nije se dospio ni pobuniti. Osjećao je da ne smije pitati kamo ide, ni tko je tamo čeka, ni hoće li je opet vidjeti.

- Volio bih da ostaneš – rekao je ipak. Uplašio se da mu izmiče, ali pobjao se i tog straha.

Isplanirao je ugodan samački život, bez ljubavnog tereta, a ova žena, koja sjedi na rubu kreveta dok navlači samostojeće čarape senzualnim kretnjama koje je dotad vidio samo u filmovima, izaziva u njemu čežnju za novim susretom već i prije nego je otišla.

- Javit ću se - rekla je, a njemu je zvučalo neuvjerljivo.

- Kako? - upitao je. Bio je spreman radi nje kupiti mobitel, iako je svoj stari s gađenjem ostavio kod kuće.

Nije ponos bio ono što ga je spriječilo da traži njezin broj telefona, da je očajnički uvjerava da se ponovno moraju vidjeti. Bio bi ga spreman zgaziti, kleknuti pred nju i obećati joj sve što poželi, samo da ne nestane iz njegova života. Nije učinio ništa od toga samo zato što je slutio da bi je takvo držanje moglo zauvijek otjerati. Bilo je poput opojnog sredstva, to nešto njihovo što se u njegovim mislima od prvog trena nametnulo kao množina, bez koje se više neće znati smiriti.

Šutio je gledajući kako se oblači. Čak joj se i smiješio, praveći se da nema potrebu razotkriti misterij kojim je obavijena.

Zakopčavala je suknju, a zatim košulju, a on je poželio biti komad njezine odjeće, tijesno pripijen uz kožu koju je do maloprije dodirivao.

- Divna si - govorio je u sebi. - Tako si jednostavno a kompletno divna, svaki djelić tebe savršeno ti pristaje.

Čudo žene, prave žene, ukazalo mu se u svoj svojoj mističnoj ljepoti, i znao je da će je i dalje vidjeti pred sobom kad napusti sobu, i da će od te noći nadalje sva ona filozofija iz knjiga, koja mu je životno bila posve neupotrebljiva, iako mu je stalno opsjedala mozak, pokleknuti pred silom njezine ljepote.

- Hvala ti - rekla mu je na odlasku, ljubeći ga pored otvorenih vrata.

- Vрати se - šapnuo joj je negdje u prostor između uha i vrata, upijajući njezin miris za neizvjesno vrijeme razdvojenosti.

Nije rekla „hoću“. Nije rekla ni „neću“. Samo se nasmiješila.

26.

Pripremio se na dugo čekanje. Pripremio se i na to da je možda nikad više neće vidjeti. Zabranio je sebi patetiku, sladunjave misli, svjesno iščekivanje. Odlučio je da će se praviti da život ide dalje, da se i bez Silvije može sasvim ugodno bivati. Podsjećao se na sve što je poduzeo da bi živio život u jednini, ne shvaćajući da je već zaražen, da se ona Sartreova misao koju je cijeli život bezuspješno pokušavao opovrgnuti – da nam trebaju drugi da bismo imali sebe – opet pokazala istinitom.

Sljedećeg dana otišao je u grad, besciljno šetao ulicama, kupio još nešto odjeće, ispijao kavu na Cvjetnom trgu, listao novine. Kad bi se ulovio kako umjesto sadržaja nekog članka na kojem mu je pogled već neko vrijeme zadržan vidi Silvijino podatno tijelo ispruženo pored njegovog, nije paničario. To su samo mentalne slike nedavnog iskustva – objašnjavao je sebi. To je samo sloboda požude, koju je besmisleno sputavati. Ipak, sasvim sigurno bi otišao u onaj isti restoran da mu nije sama rekla da tamo više ne namjerava ići.

- Ljepše je pustiti životu da nas iznenađuje – rekla mu je s osmijehom protiv kojega se nije moglo ništa, kad joj je predložio da ponove zajednički ručak.

Kad se odlučio vratiti u hotel, iako je dan bio lijep a on u hotelskoj sobi nije imao što raditi, znao je da je to samo zbog toga što se nada da će ga ona tamo potražiti. Nije se ni tada zabrinuo. Pobogu, bilo je tako ugodno, nakon svih tih uzaludnih godina, nešto osjećati! Možda je to samo zametak revolucije koju je njegovo tijelo pokrenulo kako bi se oslobodilo ropstva neutaženih želja, ugušenih u životu koji je prije živio. Prigriliti taj osjećaj novoga najbolje je što može učiniti za sebe. Bilo bi suludo sputavati nešto što mu je došlo kao spas, kao čisti, nepatvoreni nagon za golim životom. Za novim golim životom. Doslovce golim, bez odjeće.

Nisu li se Freud i Reich zaklinjali da su smrt i seks dva suprotstavljena i međusobno potiruća principa? Ne idu li De Sadeove fantazije o seksu kao ultimativnoj anarhističkoj revoluciji u prilog tom osjećaju da je na tragu preporoda koji će ga, napokon, istinski pokrenuti?

Uostalom, jebeš Freuda, jebeš Reicha i De Sada! Idu mu na živce svi ti mislioci čije mentalne igrarije, zablude i frustracije prevrće po glavi još od studija, kao ostarjelu žvaku bez okusa koja mu se zalijepila za mozak jer je nije ispljunuo kad je trebalo. Ide mu na živce ta uzaludna mentalna rutina koja ga tjera na mišljenje umjesto na život!

Baš s tom mišlju ušao je u predvorje hotela, gurnuvši ulazna vrata žešće nego je Joža očekivao.

- Oho! - komentirao je Joža oprezno. - Problemi na poslu?

Božo je shvatio da je Jožu takav njegov ulazak prilično oneraspoložio. Ne vjeruje da je to bilo zbog brige za hotelski inventar, nego po svoj prilici zato što je jedva čekao da naiđe kako bi mu nekom aluzijom na sinoćnji posjet dame, koja je njegovu sobu napustila tek pred zoru, dao do znanja da se takvi posjeti kose s kućnim redom hotela te nisu uračunati u cijenu sobe za jednu osobu. Sigurno mu je planirao suptilno natuknuti kako može računati na njegovu diskreciju ako se dogovore o maloj naknadi, pa i na pomoć pri budućim daminim posjetima. Bilo je lako zamisliti kako mu predlaže da bi sljedeći put mogao u sobu dostaviti šampanjac, a možda i cijelu večeru, onako sa svijećama i čašama na stalku.

Odmahnuo je rukom na Jožinu primjedbę o problemima na poslu i zatražio ključ.

- Izvolite, gospodine Belamarić - pomalo razočarano rekao je Joža, jer je, čini se, shvatio da nije pravi trenutak za poslovne pregovore.

Već je bio krenuo prema stubištu, kad je Joža doviknuo za njim da je za njega ostavljena poruka na recepciji.

- Poruka? - upitao je, sledivši se od neugodne misli da je pronađen. Već je vidio uplakanu Klaru kako sjedi na krevetu u njegovoj hotelskoj sobi, nakon što je Joži dokumentima i fotografijama dokazala da je ona zakonita supruga Bože Belamarića.

- Nazvala je jedna dama - uzvratio je Joža nešto tiše.

- I... što je rekla? - upitao je nestrpljivo, ne shvaćajući zašto Jožu uopće treba poticati na nastavak rečenice.

- Ne znam. Nisam bio tu. Nazvala je u Stjepanovoj smjeni. On je zapisao poruku - izjavio je, s neskrivenim žaljenjem što nije bio na recepciji u vrijeme poziva. Djelovao je kao čovjek koji je trknuo na zahod baš u onoj minuti kad je njegova momčad zabila gol na nogometnom derbiju koji se čekao mjesecima.

Joža je među prstima prevrtao malu omotnicu koju je Stjepan, možda baš iz potrebe da napakosti Joži, zalijepio. Na omotnici je Stjepanovim kitnjastim rukopisom bilo ispisano Božino prezime i broj sobe. Stajali su tako nekoliko trenutaka - Joža neodlučan da mu je

preda, Božo neodlučan da je zatraži – kao da će im to što je unutra zapisano promijeniti život čim se omotnica otvori. Jožina znatiželja i Stjepanov rukopis učas su u Božinoj glavi skicirali prizor recepcionarskog igrokaza koji je prethodio ovom trenutku neodlučnosti. Joža je sigurno pokušao sadržaj poruke iskamčiti od Stjepana, ali ovaj je bio nepokolebljivo diskretan, baš onako kako piše u „Priručniku o radnim zadacima i etici recepcionara“.

– Ovo daj gosponu Belamariću kad se vrati – sigurno je rekao Joži na odlasku, potpuno smireno, kao da su tajanstveni pozivi još tajanstvenijih dama u njihovom zabitom hotelu svakodnevna pojava.

Jožu je to, nagađao je Božo, izbacilo iz takta.

– A ja sam tebi sve ispričao kad me onaj ljubomorni muž htio podmititi da mu dojavim ako se njegova žena pojavi s ljubavnikom! – mogao mu je prigovoriti.

– Nisam ja kriv što se ti ne pridržavaš pravila iz „Priručnika“! – vjerojatno mu je odbrusio Stjepan.

Joža je tada sigurno zaustio da mu kaže nešto uvredljivo, ali Stjepan je već bio na izlaznim vratima. Da nije, Joža bi se s njim žestoko zakačio. Napokon se u njihovom hotelu događa nešto zanimljivo – imaju tajanstvenog gosta kojeg nakon nekoliko dana posjeti tajanstvena dama, koja provede noć u njegovoj sobi, i onda još uslijedi tajanstveni poziv – a on se, glupan, drži „Priručnika“!

Nagađao je kako se Joža tek sada, djelić sekunde prije nego će mu predati omotničicu – sada kad je već bilo nepovratno kasno – sjetio da je nakon Stjepanova odlaska mogao lijepo otvoriti pisamce, pročitati ga, i zatim staviti u novu omotnicu kakvih, Bogu hvala, imaju punu ladicu. Kao da bi itko ikad saznao da je poruka premještena! Sigurno je bio ljut na sebe što se toga nije sjetio ranije, ali bilo je kasno. Pisamce je već bilo u Božinoj ruci. Joža je samo mogao bespomoćno gledati kako odlazi prema stubištu, i početi se miriti s tim da nikad neće saznati što je tamo pisalo. Kad je Jožu, onako neupućenog, ostavio na recepciji, pouzdano je znao da njemu nije toliko smetalo što on neće saznati – koliko mu je smetalo što Stjepan zna!

U sobi je još neko vrijeme odgađao otvoriti omotnicu. Kad mu je rečeno da je nazvala neka žena, poželio je da se radi o Silviji, ali se ipak pribojavao da je u pitanju Klara. Nije imao nikakvu ideju o tome kako bi ga Klara uopće mogla pronaći osim nazivajući redom hotele diljem Hrvatske, ali na trenutak ga je obuzeo taj strašan osjećaj da se nikad zapravo neće osloboditi svog prošlog života, da će ga fantomi iz bivšeg vremena progoniti i stalno

Podsjećati da je čitav svijet samo jedna velika rupa u koju smo svi zajedno bačeni i osuđeni jedni na druge do smrti kao jedinog izlaza. Uplašio se da zagrobni život postoji, i da će se agonija produžiti u nekom novom, već upotrijebljenom paklu u kojem ćemo se opet svi iznova susretati u malo drukčijim okolnostima koje zapravo neće izmijeniti ništa bitno.

Pravi mehanizam zaborava zapravo ne postoji. Možda se i u moždanoj smrti, pa i u smrti samoj, sjećamo svega što nas je pokopalo?

Prije nego je otvorio omotnicu, intenzivno je mislio na Silviju.

Računao je da će, krene li sada sve po zlu, iz te jedne noći posuditi prkos i odlučnost da se do kraja izbori za svoj novi život.

Posudit će svježe sjećanje na iskustvo koje dokazuje da ima života poslije lošeg života, u ovom jedinom životu za koji pouzdano znamo da postoji.

Pokazalo se da se bespotrebno uspaničio.

Poruka je bila od Silvije. Odnosno, bila je od Stjepana, koji je kitnjastim rukopisom prenio Silvijinu poruku. „Gospođa Silvija zvala je da će doći večeras u 8“, pisalo je.

Taj papirić nije mu samo donio olakšanje zato što se potajice brinuo hoće li ikad više vidjeti Silviju – doživio ga je kao znak da će u njegovom novom životu sve biti u redu.

27.

Kad je ušla, nije rekla ništa, ni jedne jedine riječi.

Nasmiješio joj se, kao da je tih petnaestak sati koliko je nije bilo bio siguran da će se vratiti.

Šutjela je i gledala ga u oči, a onda se polako, gledajući ga i dalje, počela skidati. Prvo je izula cipele, a onda počela otkopčavati dugmad na košulji. Nije se smiješila. Pogled joj je bio usredotočeno zavodljiv. U njemu je bilo nekog povjerenja koje ih oboje oslobađa nastojanja da se svide, da otkrivaju nepotrebne dijelove sebe koji u tom trenutku ionako nikome ne bi bili od koristi. Kad je ostala u grudnjaku i suknji, skinula je kopču koja joj je kosu držala podignutom. Kosa joj se rasula po ramenima, a on je pomislio kako je to jedan od onih prizora koje, sve i da pokuša, nikad ne bi znao opisati jer se to može učiniti samo već potrošenim riječima. Najbolje je od toga unaprijed odustati i samo gledati, željeti i žudjeti. Potpuno je svejedno je li kosa kestenjasta ili plava, jesu li oči smeđe ili zelene, jesu li ramena na koja se kosa spustila blago spuštена ili ne. I najbolji opis izjednačio bi je s milijunima drugih žena koje imaju kosu ili oči takve boje, a njihov ga inventar ženstvenosti nikada ne bi općinio.

Skinula je zatim i suknju, pa čarape, a onda otkopčala grudnjak. Iako ju je poželio zgrabiti, osjetiti, cijelu usisati, ostao je na krevetu, prikovan njezinim pogledom iz kojeg je nepogrešivo saznavao što ona želi, i mirno je promatrao.

Dok je skidala gaćice, grudi su se nježno zaljuljale. Stajala je tako pred njim, gola i nepomična, a on je pomislio kako do prije nekoliko mjeseci nije imao ništa – iako je naoko imao sve. Da mu se mozak tada, pred golom Silvijom, nije pretvorio u nemisleću masu čiste pohote, u erekciju, vjerojatno bi tu misao razrađivao i lamentirao kako ne da *nije imao ništa*, nego je *imao ništa*, ako se *ništa* uopće može *imati*. Sad je samo žudio i samo osjećao, i onim preostalim djelićem aktivnog mišljenja, koje je posustajalo pred tijelom, dospio shvatiti da tek sada zna koliko mu je prije bilo svejedno.

– Imaš prekrasne ruke – rekla mu je, kasnije, kad su se umirili.

Ležala je na leđima, a on se na desnom boku ispružio pored nje kako bi je mogao promatrati. Nije se mogao nasititi gledanja Silvije. Kažiprstom je povlačio crtu od njezinog pupka prema grudima, između kojih se zadržao.

- Ti imaš prekrasno sve.

Nasmijala se.

- Hajdemo se gledati - rekla je.

- Voliš kad te se gleda? - pitao ju je, tek toliko da provjeri je li u redu ako sam osjeti nelagodu od njezinog pogleda koji će na njemu uočiti sve nesavršenosti.

- Ne - rekla je.

- Ali ipak želiš da te gledam?

- Želim gledati tebe. I želim provjeriti možemo li sve, bez nelagode.

- Volio bih da možemo sve, bez nelagode.

- I ja - šapnula je, i okrenula se na bok. - Znaš... ovo naše... ako nije savršeno, onda nema baš puno smisla.

- Savršeno je. Ustvari, ti si savršena.

- Nisam. Pogledaj - stavila je njegovu ruku na svoje bedro. - Vidiš, celulit.

- Tvoj celulit je savršen - nasmijao se.

- Pogledaj ovo - premjestila je njegovu ruku na struk.

- Što?

- Strije.

- Volim te tvoje... strije. Iako ih ne vidim. Siguran sam da su savršene.

Čupkala je dlake na njegovim prsima.

- Smetaju te moje dlake? - pitao je.

- Savršene su. Moraš mi pokazati leđa.

Okrenuo se.

- Ipak mi je drago da nemaš dlaka na leđima - rekla je. - Teško da bih ti za njih rekla da su

savršene.

Vrhovima prstiju nježno mu je prelazila po leđima. Naježio se. Svemir se smanjio na jednu sobu, na samo četiri zida. Širi svemir od toga nije mu trebao.

- Jesi li gledao *Posljednji tango u Parizu*?

- Davno. Sjećam se samo da je ona imala velike sise.

- Moje ti nisu dovoljno velike?

- Tvoje su savršene.

- Mi smo bolji od njih.

- Bolji od koga?

- Od Paula i Jeanne iz filma. Od Branda i Marie. Ja ne želim znati, onako kako je željela ona.

- Ne sjećam se što je ona željela, ali sam siguran da smo bolji.

- Zbilja ne želim znati. Ne zanima me jesi li, kao Paul, prije par dana pokopao ženu, ili si je samo napustio, ili je nikad nisi ni imao.

Šutio je, samo ju je malo čvršće zagrlio. Prešutio joj je da bi on volio znati sve. Njezina prošlost bila je jedina prošlost na svijetu koja ga je zanimala.

- Zanima me samo sadašnji trenutak - dodala je.

On se potajno nadao budućnosti.

- Misliš li na mene kad me nema? - pitala ga je. Prestala je dodirivati njegova leđa i blago ga okrenula prema sebi, da mu vidi lice kad joj odgovori.

- Stalno - rekao je bez uvijanja.

- Nemoj misliti previše.

- Meni nije previše.

- Najgore je kad ti nečije misli o tebi postanu teret - uzdahnula je.

Da nije to rekla, ne bi nikad u takvom trenutku pomislio na Klaru. Biti nekome ono što je Klara bila njemu, zadnje je što bi poželio. Ta dugogodišnja škola ljubavi koju nije znao ni primiti ni uzvratiti, ljubavi koja je u njemu izazivala stid i osjećaj zatočeništva – to je ono na što Silvija misli kad kaže „nemoj misliti previše“.

- Ne brini – rekao joj je. – Opusti se.

- Opuštena sam.

- Daj da ja vidim tvoja leđa.

Okrenula se i pustila ga da prstima ispisuje zamršene putanje po njezinoj koži, a onda se iznenada počela smijati.

- Što je?

- Priznaj... zanima te moja guza, a ne leđa.

Iskoristio je taj trenutak vedrine i počeo je škakljati. Ako se samo malo potrudi, pomislio je, mogao bi se praviti da ne misli na to kamo će ona otići kasnije, tko je čeka tamo kamo ide, u koliko će joj sati ujutro zazvoniti budilica i kakve će je brige tada dočekati.

Ali... dovoljno je već poživio da bi znao da je katkad sreća – ne znati. Nije li potpuno svejedno, za tu malu zavjetrinu u kojoj se njih dvoje skrivaju od stvarnosti, gdje je Silvija rođena, tko su joj otac i majka, kakvo je djetinjstvo imala, u kojoj je godini i s kim izgubila nevinost? Nije li svejedno kakva su je iskustva i koji sudbinski putovi doveli k njemu, u onaj restoran u Mesničkoj u koji vjerojatno ne bi ušao da baš tada nije počela pljuštati kiša? Ušla je u njegov život kao gotova žena, žena koja i riječima i samostojećim čarapama podjednako vješto barata. Sve što ju je oblikovalo, ostalo je u nekoj drugoj kategoriji vremena, u kojoj on niti je imao, niti je trebao imati ikakvog udjela da bi njih dvoje sada tako ležali u bliskosti koja isključuje sva prošla iskustva.

- I... Kakva je?

- Tvoja guza?

- Da.

- Još sam na leđima.

- Lažeš – smijala se.
- Ne lažem. Brojim ti kralješke.
- Na kojem si?
- Na osmom od vrata. Taj mi se posebno sviđa.
- Znaš što se meni *ne* sviđa?
- Reci.
- Ovaj hotel.
- Onda ćemo naći neki drugi.
- Mislim, nije stvar u *ovom* hotelu, nego u hotelu općenito.
- Dobro. I to ćemo riješiti.
- Ide mi na živce onaj tip na recepciji.
- I meni. Ne brini, riješit ćemo to.
- Uvijek si tako smiren?
- Ne znam. Mislim da nikad nisam ovako smiren.
- Primjećuješ li?
- Što?
- Kako riječi postaju lagane kad ne znamo suvišne stvari o drugome.

Htio ju je pitati je li to već prije radila, ali onda bi morala govoriti o prošlosti. Morao se kontrolirati da mu se ne omakne neko pitanje koje će sve pokvariti.

- Sve postaje lagano, ne samo riječi.

Rekao je to, ali, iako se slagao s njom, želio je znati „suvišne“ stvari. Ništa mu Silvijino ne bi bilo višak.

Okrenula se opet prema njemu i sad su mu prsti, umjesto na osmom kralješku od vrata, bili

malo iznad njezina pupka.

- Osjećam se kao da sam zalutala u poeziju.
- I meni je lijepo.
- Reci mi nešto.
- Što?
- Bilo što. Nešto drukčije.
- Maloprije... kad si spomenula poeziju...
- Da?
- Pomislio sam kako na ovaj, naš način, sve dobiva smisao.
- Misliš, drugi smisao?
- Ne. Smisao općenito.
- Ne znam. Možda sve ima smisla samo dok se smisao ne potroši.

Mogao bi joj sada reći da je studirao filozofiju, da je još do jučer vjerovao u onu Sokratovu da život bez propitivanja nije vrijedan življenja, ali više nije vjerovao ni u što osim u apsolutno neznanje. Baš kad je pomislio da mu je sve jasno, život ga je iznenadio i zatekao nespremno.

Osluškiavao je vjetar izvana i bilo mu je žao što su zavjese tako teške i nepomične. Prizoru s njihovim golim tijelima više bi odgovarala tanahna bijela zavjesa koja bi sad *filmski* plesala pod naletima vjetra. Sjetio se mrava kojeg je kao petogodišnjak zatvorio u praznu kutiju od šibica s mrvicama kruha i kojeg je, kad je sutradan otvorio kutiju, našao crknutog. A mislio je da ga je spasio od napornog mravljeg života.

Ne zna je li se toga sjetio zbog sobe koja je, s tim neprozirnim teškim zavjesama, podsjećala na kartonsku kutiju, ili zbog toga što mu je Silvija kažiprstom i srednjakom „hodala“ po nadlaktici. Taj mrav, mrtav već četrdeset godina, uskrsnuo je iz najdalje povijesti kao da je u njegovu životu imao neku ulogu, i to uz ženu bez povijesti o kojoj ne zna ništa, pa čak niti oslovljava li je njezinim pravim imenom. Nema te filozofije koja bi mogla povezati crknutog

mrava i ženu bez prošlosti.

28.

Sljedećih nekoliko dana proveo je tražeći stan. Javio se na nekoliko oglasa i odlazio pogledati stanove tijekom jutra, kad je pretpostavljao da Silvija neće doći. I nije. Na recepciji nije bilo poruke za njega.

Zvao bi oglašivače iz hotelske sobe, raspitivao se za uvjete i adresu pazeći da ne završi opet u nekoj novoj Ulici hrvatskih mučenika, a zatim bi pozivao taksi i obilazio stanove za koje mu je rečeno da su namješteni.

Više se i ne sjeća koliko ih je pogledao. Zaboravljao je te prostore čim bi ih napustio. Ušao bi u neki stan, i već u predsoblju znao bi da to nije mjesto za njega. Ustvari, da nije mjesto za Silviju – jer njemu je zapravo bilo svejedno. Pomislio bi: neće joj se svidjeti što je krevet toliko star da je u njemu zasigurno spavalo nekoliko generacija. Ili bi pomislio: kada nije dovoljno velika, a Silvija je zadnji put, nakon tuširanja, spomenula kako se voli potopiti u mirišljavu pjenu. Ili bi jednostavno pomislio: ona zaslužuje bolje.

Upravo je tražeći stan raščistio sam sa sobom koliko mu je Silvija zapravo važna. Sa sigurnošću je to shvatio kad je odbacio onaj tavan u Ilici, koji je među prvima pogledao. Tamo bi se, da je sam, mogao osjećati kao da je pronašao mjesto povratka samome sebi i da je sve ono između, od desetogodišnjeg dječaka koji je na tavanu u roditeljskoj kući prvi put osjetio da negdje pripada, do novog života koji je započeo trideset i pet godina kasnije, bila samo jedna velika pauza od pravoga života. Kao da može nastaviti tamo gdje je jednom davno stao. Tavan je bio jeftin, ali s razlogom. Bio je to oskudan prostor jedva osposobljen za stanovanje, u kojem bi njemu bilo sasvim dobro, ali u koji nikad ne bi mogao pozvati Silviju. Morao je naći mjesto u kojem će se ona osjećati kao kod kuće, iako nije imao pojma što je za nju *kao kod kuće*, niti osjeća li se uopće kod svoje kuće *kao kod kuće*.

Našao ga je u Primorskoj ulici.

Već je mislio odustati od centra grada jer su svi stanovi koje je tamo pogledao bili pomalo otužni, vlažni, i s namještajem koji je previše podsjećao na prošlost, na druge koji su ga prije koristili. U nekima od tih stanova namještaj je bio toliko star da je na prvi pogled bilo jasno da su njegovi prvi vlasnici već neko vrijeme na groblju – a to se Silviji sigurno ne bi svidjelo.

Taj osjećaj brige za drugoga, koji se zbog Silvije nenadano pojavio, dobio je status refrena u

njegovim mislima. Prije se svako jutro iznova morao prisjećati drugih, a sad je odjednom Silvija bila prva njegova jutarnja misao, koja ga nije napuštala cijeli dan.

Kad je ušao u taj stan u Primorskoj 11, odmah je znao da će joj se svidjeti.

Stan je bio nedavno renoviran, i bilo je očito da od tada nitko u njemu nije živio. Gazdarica, gospođa Novak, rekla mu je da je stan vlasništvo njezinog sina, kojemu je posao s poker-aparatima u kafićima krenuo puno bolje nego je bilo za očekivati. Pomislio je kako ima neke ironije u tome da tuđa potraga za prividnom srećom, onom koja se mjeri hrpom kovanica, nekome može biti tako unosna. Uglavnom, mladom Novaku je krenulo, kupio je taj stan, unajmio arhitekta da smisle najbolje rješenje za preuređenje, a onda je, prije završetka radova, naletio na još bolji stan, u novoj zgradi u Dežmanovu prolazu, koji je i lokacijom i brojem soba više odgovarao njegovom imidžu uspješnog poslovnog čovjeka koji se neće zaustaviti na aparatima za poker jer mu je, zahvaljujući novcu koji je već zaradio, samo nebo granica.

Gospođa Novak raspričala se kao da inače nema s kim, i da nije bio siguran da je našao ono što je tražio, već bi se odavno pozdravio i otišao. Ovako je otrpio cijelu pripovijest o tome kako je mladi Novak, koji je tek zašao u tridesete, kao čovjek koji neosporno ima nos za posao i zaradu, zaključio kako stan u Primorskoj nije promašena investicija jer nekretnina to ionako nikad nije, a ako ga iznajmi uloženi će mu se novac ionako vraćati.

Sve to gospođa Novak ispričala mu je dok su još stajali u dnevnoj sobi s dva velika prozora sa žaluzinama koja gledaju na ulicu. U sobi je dominirao dugački bijeli kauč i prazne bijele police na zidovima boje pustinjskog pijeska. Na zidu nasuprot kauča bila su tri potpuno bijela platna, koja su ga podsjetila na budućnost koja tek čeka da bude ispisana. Pomislio je kako je nemoguće da mladi Novak, koji se bavi poker-aparatima, ima tako istančan osjećaj za simboliku. Sigurno je, znajući da u tom stanu ionako neće živjeti, sve prepustio arhitektima.

- A ovamo se ide u kuhinju - svečano je objavila Novakova vodeći ga iza pregradnog šanka koji je dnevnu sobu dijelio od blagovaonice.

U blagovaonici, veliki ovalni stol za šest osoba.

- Vidite, tu možete lijepo poslužiti večeru kad imate goste, a inače možete jesti i u kuhinji - objašnjavala mu je prateći ga u kuhinju u koju je vodio stilizirani luk u zidu blagovaonice.

Kuhinja je bila opremljena svim uređajima i bijelom tehnikom, uređena u kombinaciji sive i bijele. Bijela je djelovala još svjetlije na sivim pločicama, a siva je tu i tamo nenametljivo ukazivala na ključna mjesta u svakoj kuhinji – hladnjak, štednjak i perilicu za suđe – koji su djelovali kao da sav svoj energetski posao obavljaju u najvećoj tišini. Prvi put u životu zaključio je o nekoj kuhinji da je lijepa, i ne, nije ni na trenutak pomislio da bi Klara u takvoj kuhinji uživala, nego se zapitao hoće li se svidjeti Silviji, i vrtio u glavi prizore njezinog oduševljenja.

- A vi ste sami ili...? – upitala ga je gospođa Novak nakon što mu je ukratko objasnila kako radi ledomat u hladnjaku.

Iznenadila ga je. S drugim stanodavcima nije bio ni došao do toga. Prešuti li Silviju, samlji ne može biti, ali nju ne može koristiti za ostavljanje dojma na gospođu Novak. Činjenica da ima četrdeset i pet godina a da nema *ni kućeta ni maćeta* možda joj se neće svidjeti, a njemu je stalo, jako stalo, da dobije taj stan.

- Sâm sam – rekao je.

- Rastava? – upitala je Novakova tonom koji ukazuje na razumijevanje situacije.

- Da.

- A što ćete, događa se. Gledajte na to kao na priliku za novi život.

- Gledam – uspio joj se i nasmiješiti. Nije ni slutila koliko je blizu pravoj istini.

- Samo... ako ste sami, stan će vam biti prevelik – zabrinula se gospođa Novak. Tamo su još tri sobe.

- Dajte da vidim.

29.

Osjetio je da ne smije pokazati preveliko oduševljenje. Bilo mu je jasno da je jedini razlog zbog kojega tako lijep stan može biti prazan – cijena najma. Onoliko koliko je njemu stalo da useli, toliko je i gospođi Novak stalo da ga napokon iznajmi – jer tko zna koliko se potencijalnih stanara okrenulo i otišlo kad im je otkrila iznos stanarine. Cijenu bi sigurno spomenula tek na kraju, s računicom da će svatko tko vidi stan zaključiti da vrijedi tolikog novca.

U spavaćoj sobi osjećaj novog života postao je još stvarniji. Zeleno i bijelo. Tonovi zelene – od najsvjetlije nježnozelene na zidovima, do zagasitozelenog pokrivača na velikom francuskom krevetu i dviju nijansi tople zelene na zavjesama, te maslinaste zelene na sjenilima za lampe – stapale su se u nježno obećanje potpune opuštenosti, koja u takvoj sobi može biti jedino prirodno stanje. Soba je gledala na dvorište pa je, čak i kad je gospođa Novak razmaknula zavjese i otvorila prozor da mu dokaže kako nasuprot nema drugih prozora s kojih netko može viriti u njegovu intimu, ostala pošteđena zvukova grada koji se, iako je samo nekoliko koraka dalje bučno živio, gubio u nedefiniranoj daljini. Vrata velikog bijelog ormara bešumno su otklizala ulijevo kad ih je otvorila da mu pokaže rezervnu posteljinu i prostran garderobni prostor. Virenje u ormar nije mu bilo potrebno da bude siguran da je na pravome mjestu.

– A ovamo imate još dvije sobe – vabila ga je dublje u stan gospođa Novak. – Jedna je radna, a druga vam može biti za goste – požurila se odmah dati smisao prostorijama koje bi mu se mogle učiniti suvišnima.

Radna? – pomislio je. Što ako bi u toj sobi stvarno nešto *radio*? Mogao bi kupiti nešto knjiga, komplet grafitnih olovaka i veliku bilježnicu koju bi, dan po dan, popunjavao svojim lijepim, ujednačenim rukopisom kojim se već odavno ne služi. Kad ga je gospođa Novak uvela u radnu sobu, mogao je na velikom crnom stolu smještenom uz dvorišni prozor jasno vidjeti tomove ispisanih bilježnica tim svojim zavodljivim rukopisom – iako nije imao pojma što bi u njima pisalo. Radna soba bila je jedina tamna prostorija u stanu – tamnocrveni zidovi s crnim policama i stolom, bez zavjesa, bez imalo mekoće. Čak je i crna kožna fotelja smještena uz prozor djelovala ukrućeno.

Nije dospio ni promisliti je li to soba u kojoj bi rado provodio vrijeme, jer ga je gospođa već

vodila u zadnju sobu. Onu za goste.

Riječ *gosti* izazvala je u njemu podsmijeh. Odbija se sjećati svih onih gostiju što ih je Klara pozivala u njihov dom prvih godina braka, kad je ratno stanje nametalo onu forsiranu, neprirodnu solidarnost među ljudima – sve dok nije, izbjegavajući njegovu mrzovolju, s tim prestala. Ta soba mu sigurno neće trebati, osim ako Silvija ne poželi, promjene radi, provoditi vrijeme u njoj. Možda i hoće – soba je bila manja od prve, i nekako toplija, valjda zbog zlatnožute boje zidova i namještaja u boji svijetlog drva kojeg su uveseljavale narančaste tkanine – pokrivač, zavjese, jastuci, tepih.

- A cijena? – upitao je gazdaricu koja je već krenula povlačiti klizna vrata garderobnog ormara obložena ogledalima.

- A čujete... – širila je ruke u svim smjerovima nastojeći ga valjda podsjetiti na sve prostorije koje je vidio i na jedinstvenost stana općenito.

- Pa recite – požurivao je, jer je samo želio što prije riješiti stvar i vratiti se u hotel. Silvija bi mogla doći, a ako ga ne bude, sljedeći put će se možda još teže odlučiti da ga posjeti.

- Vidjeli ste sve. Ovakav stan teško da ćete još u Zagrebu naći.

Šutio je i čekao cijenu, iako mu je bilo svejedno kolika je najamnina. Uzet će ga bez obzira na cijenu. Bilo bi glupo, sad kad mu novac nije nikakav problem, cjepidlačiti oko toga, kad je našao još bolje od onoga što je tražio. Čak je i ime ulice bilo umirujuće.

- Tisuću petsto eura. Jasno vam je da vrijedi barem dvije tisuće, ali takva je situacija na tržištu. Kriza je. Mislim... mnogima je kriza...

- U redu – rekao je. – Uzet ću ga.

Gospođa Novak bila je pomalo osupnuta. Loše je prikrivala žaljenje što nije pokušala s većom cijenom. Bila je gotovo sigurna, i nije uopće bila u krivu, da bi on uzeo stan i da je bio skuplji.

- Pa lijepo. A kad biste uselili?

- Što prije – rekao je, a riječ *selidba* malo ga je štrecnula. Kad on *useli*, stan bi i dalje mogao izgledati kao da u njemu nitko ne živi.

- Dobro onda. Evo vam vizitka mog Krešimira, pa ga lijepo nazovite oko ugovora i svega, ja

sam ovdje samo da pokažem stan.

Bio je razočaran. Zamišljao je kako će mu, na putu od Primorske do hotela, ključevi novoga stana već zveckati u džepu. Zamišljao je kako već isto poslijepodne vodi Silviju da joj pokaže njihov novi prostor, mjesto na kojem će još ljepše nego dotad bježati od stvarnosti. Zamišljao se kako kupuje crno vino i svijeće za njezin dolazak.

Gospođa Novak osjetila je njegovo razočaranje.

- Možete ga odmah nazvati i otići do njega, ured mu je tu u blizini, odmah u Krajiškoj, iza crkve - požurila ga je utješiti.

- Aha - izustio je, procjenjujući kolika je vjerojatnost da će, ode li odmah mladome Novaku, propustiti mogući Silvijin dolazak u hotel. Uхватила ga je nervoza. Silvija je, na neki način, živuća verzija Jelene, žene koje nema. Uvjerio se u njezino postojanje, ali zapravo mu je nedostupna koliko i Jelena, za koju je barem bio siguran da se neće pojaviti tijekom njegova izbjivanja. U njegov su se mozak uselile trivijalne misli na koje nije bio naviknut: kad bi uopće mogla doći, zašto mu nije ostavila neki broj na koji joj se može javiti, zašto je izvjesnost njihovih viđanja prepustila onoj maloj recepciji na kojoj dva komična tipa kemijskom olovkom - a kemijskih se olovaka grozio - zapisuju njezine poruke dok on nije u hotelu?

- Evo, ja ću ga nazvati da mu kažem za vas - odlučila se, pobojavši se da bi mogli izgubiti jedinog izvjesnog podstanara koji je spreman platiti traženu cijenu.

Nije ni sačekala njegov odgovor. Uzela je mobitel i trenutak kasnije već sve organizirala.

- Krešimire, zlato... znam da si zauzet, ali ovdje je gospodin koji je došao pogledati stan. On bi ga uzeo, odmah.

Tijekom malog zatišja koje je uslijedilo, gospođa Novak ga je netremice promatrala, kao da bi mogao pobjeći ako ona samo nakratko odvрати pogled. Pritom se smješkala i kimala glavom kako bi ga mimikom uvjerila da će ipak sve ispasti onako kako je očekivao.

Zbog toga što joj je djelovao kao čovjek koji bi svakoga časa mogao pobjeći, nije se udaljila ni kad je morala svom Krešimiru govoriti o njemu kao da nije prisutan.

- Zlato, fin je gospodin. I sam je, nema familiju. Znaš i sam... bolje da nam nema djece u stanu, a ista cijena...

Gledala ga je kao da se ispričava što mora sinu reći tih nekoliko intimnih detalja o njemu, ali mu je tim pogledom istovremeno sugerirala da je sam kriv za to, jer, da mu se toliko ne žuri, ona bi sa svojim sinom sve to pretresla nasamo.

I on se smješкао, iako je bio obećao sebi da se u novome životu neće olako osmijevati ljudima. Taj namjenski osmijeh ima opravdanje – ovdje je puno toga ovisilo o dojmu koji će ostaviti na gospođu Novak, pa i na njezinog sina koji je s druge strane veze majci davao upute što će s *finim gospodinom*.

- Evo, sve smo riješili – rekla je gospođa Novak kad je prekinula razgovor. – Kaže moj Krešimir, ako ostavite osobnu i najamninu za prvi mjesec, možete odmah dobiti ključeve, a onda će on do sutra pripremiti ugovor i svratiti ovamo ujutro da ga potpišete.

Sa sobom je imao dovoljno novca. Platiti najamninu za prvi mjesec nije bio nikakav problem, ali osobna karta bila je na recepciji hotela. To bi već mogao biti problem. Grozničavo je razmišljao hoće li ostaviti gori dojam bude li čovjek koji naokolo traži stan bez osobne karte ili kao čovjek koji naokolo traži stan bez novca – kaže li Novakovej da nije ponio toliko novca kako ne bi morao priznati da nema osobnu. Čovjek bez osobne karte izazvat će sumnjičavost, a kad malo bolje razmisli, ni čovjek s punim džepovima novca, pogotovo takav, bez osobne karte, nije baš netko kome biste bezrezervno povjerovali. Ova zadnja misao gotovo je presudila, ali više nije mogao zamisliti da ode bez ključa.

- Najamninu vam mogu odmah dati, ali osobnu trenutno nemam kod sebe – rekao je, poslušivši se i osmijehom koji je najmodavku trebao uvjeriti da mu se može vjerovati.

- Hmmm... a kako to?

- U hotelu je. Na recepciji. Znae kako to ide.

- Živite u hotelu?

- Pa evo, samo dok ne nađem stan. Moja rastava... to je skroz friška stvar.

Na licu gospođe Novak pojavila se naznaka razumijevanja. Vagala je samo treba li se sad konzultirati sa sinom ili mu može na svoju ruku vjerovati.

- Danas se mogu odjaviti iz hotela pa ću sutra, kad dođe vaš sin, imati osobnu – požurio je dodati još koji argument koji pojednostavljuje cijelu tu situaciju s ključem.

Čini se da je rekao pravu stvar.

- Pa da, imate pravo - poveselila se. - Zapisat ću samo vaše podatke da Krešimir može sastaviti ugovor - rekla je i počela čeprkati po torbici u potrazi za olovkom.

Nekoliko minuta kasnije hodao je Ilicom prema Britanskom trgu, a ključevi novog stana zveckali su mu u džepu. Osjećaj da jutro nije potratio ispunio ga je zadovoljstvom, ali je u njemu rasla nervoza zbog mogućeg Silvijinog dolaska koji će propustiti.

Zaboravio je uživati u anonimnosti ulice. Zaboravio je kako je lijepo što ne može sresti nikoga koga poznaje. Nije primijetio obrise dana, jesenje sunce na pročeljima. Nije se sjetio kupiti cigarete. Nije se sjetio da u novome životu ne mora ništa, da se može prepustiti stihiji trenutaka. Žurio je prema taksi stajalištu na Britancu s jednom jedinom idejom koja mu je zaposjela mozak - Silvija će možda svratiti, a on neće biti u hotelu.

Išao mu je na živce taksist koji je pokušavao zapodjenuti razgovor. Išli su mu na živce semafori koji su se, tako mu se činilo, urotili protiv njega. Išlo mu je na živce što se nije sjetio usput negdje kupiti još čarapa.

Činilo mu se da je hotel na kraju svijeta, i da je zaglavio u ničijoj zemlji koju Silvija više nikada neće pronaći.

30.

Stigla je tjedan dana kasnije.

Tih tjedan dana proveo je u grozničavom čekanju. Prvoga je dana odjurio u Primorsku, potpisati ugovor s mladim Novakom. Iz hotela se nije mogao odjaviti jer ga Silvija više ne bi mogla pronaći. Ostaviti Joži i Stjepanu novu adresu značilo bi ostaviti trag i drugima, a pomisao da će ga Klara tražiti činila ga je paranoičnim. Toga jutra kad je odlazio potpisati ugovor, objasnio je Joži da treba osobnu kartu samo kako bi podignuo novac u banci. Očito je dobro procijenio što treba reći, jer se u Jožinim očima, kad mu je pružao osobnu, jasno zrcalila nada u poveću napojnicu koju će mu Božo, nakon što podigne novac, ostaviti zbog toleriranja daminih posjeta.

Došao je prije svog stanodavca. Ušao je u stan i objesio jaknu u predsoblju, onako kako se radi kad se dolazi kući. Obilazio je prozore navlačeći zastore kako bi osjećaj izolacije, koji mu je bio silno potreban a nije uspio zaživjeti u hotelu, bio što uvjerljiviji. Bio je u radnoj sobi kad je začuo zvono na vratima.

Krešimir Novak zadržao se tek desetak minuta. Tutnuo mu je ugovor na potpis a da ga nije pošteno ni promotrio. Dao mu je posjetnicu na kojoj je na poleđini već bio ispisan broj njegova računa, da ne bi svakog prvog u mjesecu obojica gubili vrijeme sastajući se radi plaćanja najma.

- Vrijeme je najvrjednija valuta - rekao je pritom mladi Novak, smješkajući se samodopadno.

- Imate pravo - odgovorio mu je, pa su se onda rukovali, a trenutak kasnije mladić je već bio na odlasku.

Čim je cijela ta stvar sa stanom bila riješena, požurio je natrag u hotel, čekati Silviju.

Čekajući je, osjećao se kao da je usred zastoja, ali ništa nije poduzimao da se pokrene. Tamo, u Primorskoj, imao je divan stan iz kojeg je za nekoliko minuta mogao pješice do Trga, a našao se zaglavljen u hotelu na periferiji čekajući ženu za koju nije mogao sa sigurnošću znati hoće li se ikad više pojaviti.

Nije radio ništa. Budio se u bunilu, s osjećajem da je nešto propustio. Kad bi čuo korake na hodniku, naćulio bi uši i onda dopuštao da ga razočaranje što to nije bila Silvija preplavi.

Tuširao se nekoliko puta dnevno. Jednako toliko puta poravnavao je posteljinu. U umivaoniku je sapunom oprao nekoliko pari čarapa i gaća. Objesio ih je da se suše na balkončiću, gdje je svako malo izlazio zapaliti cigaretu jer zbog Silvije nije htio zagušiti sobu duhanskim dimom. Poslije, kad je ostao bez cigareta, shvatio je da na balkon izlazi ponajprije zbog toga ne bi li na prilaznoj cesti spazio Silviju kako dolazi. Kad bi je vidio, mogao bi na vrijeme maknuti čarape i gaće, skloniti ih u ormar dok ona ne ode.

Kad bi osjetio glad, uvijek je to bilo u pogrešno vrijeme – između ručka i večere. Nije se usuđivao napustiti hotel pa bi sačekao do 19 sati, kad se poslužuje večera u hotelskom restoranu. Sišao bi dolje na brzinu, pazio da ga Joža ili Stjepan primijete kad ulazi u restoran kako bi mogli Silviji reći da je tamo ako se slučajno pojavi, utrpao u sebe neku bezličnu hranu koje se već dok je jeo više nije sjećao, a zatim bi se uspeo natrag u sobu i gledao televiziju, sve dok ga ne bi obuzeo san i dok ne bi, s daljinskim upravljačem u ruci, zaspao.

Vani, iza teških tamnoplavih zavjesa, odvijala se lijepa kasna jesen koju je propuštao, ali njemu se nije činilo da je na gubitku. Tek ponekad bi pomislio kako je šteta što nije nabavio neku knjigu, ali onda bi se opet uvjerio kako mu se mozak ionako ulijenio i kako je baš to, pasivan odmor bez trunke mišljenja i aktivnosti, upravo ono što mu najviše treba. Nepredvidiv ritam spavanja i buđenja stalno ga je držao u stanju uljuljanosti kojemu više nije mogao odrediti granice. Budio bi se s mišlju da bi mogla doći, tonuo u san s istom tom mišlju, ili s mišlju da se nije pojavila – čitav svijet izvan hotelske sobe sveo se samo na korake u hodniku, a vrijeme je sasvim izgubilo oblik i značenje.

31.

Kad je došla, ležao je zagledan u strop, lijenoga duha priviknutog na čekanje. Prvo je začuo korake na hodniku. Oslabljenim čulom nadanja prepoznao joj je hod, ali dok nije čuo kucanje na vratima, nije mu se usudio povjerovati.

- Prekidam te u nečemu? - pitala je kad je za njom zatvorio vrata.

- Samo u čekanju - nasmiješio se, pokušavajući je zagrliti.

Izbjegla je taj prvi zagrljaj posve ležerno, kao da se nije ni trebao dogoditi. Bez obzira na to što se opuštalala kao da mu pripada, ipak bi se izborila za mali trenutak daljine kojim bi ga podsjećala da su njihovi zajednički trenuci za nju samo pauza od stvarnog života.

Samo koji časak nakon zagrljaja koji se nije dogodio, sama je savila njegove ruke oko svog struka i pružala mu usne.

- Želim da me ti svlačiš. Polako - šapnula mu je na uho.

Obuhvatio joj je lice rukama i ljubio je nagovarajući svoje tijelo da se smiri, da bude strpljivo, da rasporedi žudnju koja je divljala u njegovim žilama od trenutka kad je začuo kucanje na vratima.

Spustio je ruke na njezin vrat pa na ramena kao da mu se ne žuri, kao da imaju na raspolaganju godine, a ne trenutke. Otkopčavao joj je košulju sporije nego je mislio da je moguće. Iznenadilo ga je koliko je ta sporost uzbuđuje. Dalje od vrata još je nije ni dodirnuo, a ona je drhtala i tiho stenjala od slutnje svega što će uslijediti. Činilo mu se da je prošla cijela vječnost do trenutka kad joj je skinuo košulju, ali u toj je vječnosti potmulo uživao. Otkrio je moć odgađanja, novu disciplinu strasti koja mu je tijelo dovodila u stanje nepoznatih vibracija želje kojima se s čuđenjem prepustio.

Činilo mu se da je ušao u bestjelesno stanje u kojem njegovo tijelo više nema želja, a mozak želi samo jedno - gledati je kako uživa, kako joj se oči zamućuju dok drhti pod njegovim rukama, slušati njezine isprekidane uzdahe i glasne vapaje naslade, osjećati pod prstima treperenje njezine kože i tople struje vlage što prerasta u groznicu bestidne želje koja poništava sve druge misli i osjećaje. Gotovo je zaplakao od ganuća pred doživljajem ženskoga užitka. Nije se usudio ni pomisliti na sve ono izgubljeno vrijeme jalove tjelesnosti s

Klarom – samo je upijao Silvijin užitak kao dokaz pravoga života, onog o kojem ni Hegel ni Aristotel ni Spinoza nisu imali pojma, ili su barem mislili da nije vrijedan promišljanja i zapisivanja. Njemu se sada činilo da bi mogao sve one bilježnice zamišljene na radnom stolu u stanu Krešimira Novaka popuniti ispisujući Silvijin užitak, opisujući njezino tijelo u stanju potpunog predavanja.

Učio se prepuštati. Učio se novoj vrsti slobode koju je Silvija činila tako laganom i prirodnom da mu se činilo da je sva ona sputanost koju je prije živio bila nešto tuđe, što se događalo samo drugima.

- Uh – rekla je kad su se smirili i ispružili jedno pored drugoga.

Bilo je divno ne bježati odmah u kupaonicu, nego osluškivati smirivanje svog i njezinog tijela.

- Da, uh – nasmiješio se.

- Ponekad mi je žao što smo se dogovorili da nećemo govoriti o prošlosti – iznenadila ga je.

- Sigurna si? – ponadao se.

- Pomislila sam... sad bih te najradije pitala je li ti i prije bilo ovako. Ali neću te pitati.

- Nije mi nikad bilo ovako.

Stavila je ruku na njegova usta.

- Nemoj.

Nadao se da će i ona njemu dati neki komadić svoje povijesti, da će reći „Nije ni meni“, ili nešto slično što bi ga umirilo. Nije. Iz tog kratkog dijaloga bilo je jasno samo ono što je bilo jasno i prije – da je *njemu* ljepše nego ikad.

- Pronašao sam stan.

- Stvarno? Gdje?

- U Primorskoj ulici.

Učinilo mu se da je čudno uzdahnula. Na trenutak se uspaničio. Što ako je ulica pogrešna? Što ako ona živi preblizu ili ima neke veze s obitelji Novak? Nije se usudio ništa pitati. Čekao

je što će ona reći sljedeće.

- Zbog mene? – pitala je.

- Zbog nas oboje.

- Već si ga uzeo?

- Stan?

- Da.

- Jesam.

- Kad ćeš preseliti?

- Čim ti zapamtiš novu adresu.

- Reci mi broj.

- Jedanaest.

- Primorska jedanaest. Lako je, rođendan mi je jedanaestog.

- Jedanaestog kojeg?

- Ma nije važno. To je samo broj.

Ništa, baš ništa konkretno mu nije željela reći o sebi. Nije joj se moglo ni slučajno omaknuti.

- I to neparan – pokušavao se našaliti da frustracija ne bi izašla na vidjelo.

- Ne voliš neparne?

- Inače ne, ali ovaj ima neke simetrije pa mu se može oprostiti.

Zahihotala se kao djevojčica.

Pomislio je kako je divna, tako vesela. Slutio je u njoj puno tuge, koju je kao težak kofer ostavljala pred vratima.

- Volim kad govoriš – rekla je kad se prestala smijati. – Govori mi, molim te.

Znao je da bi bilo glupo pitati o čemu.

Znao je i da ne bi bilo dobro govoriti o stvarima koje ga doista muče.

Mogao bi, ako se potruđi, zvučati kao netko s kim će ona poželjeti provoditi više vremena.

- Govorit ću ti o čarapama.

Opet se smijala.

- Naslov monologa: Sve što ste željeli znati o muškim čarapama, a niste se usudili pitati.

Bila mu je naslonjena na prsa pa je njezin smijeh i fizički osjećao.

- Čarape su, draga moja, nezamjenjiv rekvizit u stavljanju na kušnju muškog ponosa i samosvijesti. Zamisli... odrasteš ne pitajući se odakle se uopće u nekoj ladici tvog ormara stvaraju čarape, obično uredno složene u parovima. Uzmeš ih, navučeš, kasnije smrdljive skineš kod košare za rublje i nemaš pojma što se s njima događa u međuvremenu, prije nego ih, čiste i uparene, ponovno uzmeš iz ormara. Vjerovala ili ne, puno muškaraca grozi se samoće upravo zbog čarapa. Sa svim drugim aspektima samoće još bi se i znali nositi, ali s čarapama nikako.

Odmaknula se kako bi ga promatrala dok govori. Uvijek se malo pribojavao njezinog pogleda, kao da je to prilika da na njemu primijeti nešto zbog čega se više neće vratiti. Gledala je u njegove usne koje su se i dalje pomicale u monologu koji je iz njega neočekivano bujao.

- Kad muškarac prvi put u životu mora sam kupiti i oprati čarape, dogodi mu se ona kobna misao da je bolje živjeti u paru. U paru, kao čarape. Svi misle da je to nagon za održanjem vrste, ili običan nagon za osiguravanjem redovitog seksa, ali ne – to je zapravo pritajeni nagon za čaraparskom sigurnošću.

Smijala se u čuđenju, i znao je da je na dobrome putu. Uspravila se i sjela da ga može bolje promatrati. Prekrižene noge nehajno je prekrila plahtom, ali gole grudi su joj podrhtavale dok se smijala.

- Dakle... ključ po kojem muškarac bira ženu svog života, zapravo je čaraparski. Žena za koju bi želio da bude majka njegovoj djeci, zapravo je ona koja neće zakazati s čarapama. *Je li to žena koja će mi uvijek osiguravati zalihu čistih čarapa? Je li to žena koja će moje*

smrdljive čarape ubaciti u perilicu bez osjećaja poniženja i neugode? Je li to žena koja će prekopavati čisto rublje u potrazi za drugom čarapom a da pritom ne osjeća gorčinu? Kad se pred oltarom iznose teze o „dobru i zlu“, najveće zlo koje u tom trenutku muškarac može pojmiti jest nedostatak čistih čarapa u ormaru. Prava je ona koja mu to zlo neće prirediti.

- Ti si lud – šapnula mu je kad joj se smijeh primirio.

- Ali dođe trenutak u čovjekovu životu kad zaključi: *K vragu i čarape! Ima i važnijih stvari u životu.*

Pomislio je da joj na takav, posredan način, može govoriti o sebi. Iz monologa o čarapama mogla je izvesti neke zaključke.

- Ima nešto u tome, u tim čarapama – rekla je, i ponovno se naslonila na njega. – Jedan moj kolega s posla ih baca.

- Baca ih?

- Da. Kupi jeftine čarape, i umjesto da ih nakon nošenja baci u košaru s prljavim rubljem, on ih baci u smeće.

- Svaki dan!?

- On tvrdi svaki, ali kad bi se na poslu izuo, mislim da bi se ispostavilo da jedne nosi više dana.

- Koliko koštaju jeftine čarape?

- Ti ne kupuješ takve?

- Ne znam, nisam uspoređivao.

- Oko 15 kuna, recimo.

- Znači... oko 450 kuna mjesečno. Za čarape.

- Znači... ne vjerujemo mu.

- Ne.

Kolega s posla. Posao. To je zasad bilo jedino što je u njezinom životu zasigurno postojalo.

Kolega koji baca čarape umjesto da ih pere, jedini stvaran lik iz njezinog stvarnog života, djelovao je više kao junak filmske komedije. Možda će mu nehotice reći još nešto. Možda će, malo po malo, saznati sve.

- Znači... živjet ćeš u Primorskoj?

- Da. Primorska 11. Drugi kat. Novak.

- To je tvoje prezime?

- Nije. Želiš znati moje?

- Ne.

- Doći ćeš?

- U Primorsku?

- Da, u Primorsku.

Šutjela je neko vrijeme.

- Stvarno ne volim planirati, Božo.

Zatim je on neko vrijeme šutio. Pomisao da im je to možda posljednji susret ispunila ga je užasom.

- Nekad sam planirala, stalno. Činilo mi se da je sve preda mnom zacrtano, i to mi je ulijevalo osjećaj sigurnosti. Ali onda shvatiš da se sve, ili gotovo sve, događa mimo plana.

Pogađala ga je tuga u njezinu glasu. Osjećao se bespomoćnim protiv te tuge, o kojoj nije znao ništa.

- Ne volim obećavati. Obećanja me plaše. Ali, ako ti to nešto znači, voljela bih ponovno doći k tebi.

- Bit ću tamo, u Primorskoj. Broj 11, drugi kat, Novak.

- Zapamtila sam. A sad mi pričaj još malo o čarapama.

32.

Sutradan je napustio hotel. Onih nekoliko stvari što ih je imao, potrpao je u kofer, spustio se do recepcije, platio račun i zamolio Stjepana da mu pozove taksi. Vani je pljuštala kiša. Bilo je rano jutro i ljudi su, zgureni pod kišobranima, gacali kroz lokve žureći na posao. Kiša je u njemu uvijek pokretala sjetu, pa se trudio misliti o praktičnim stvarima. Eto, zapravo je sjajno to što ga je Silvija, onom jednom opaskom o hotelu, pokrenula na traženje stana. Mjesečni iznos hotelskog računa veći je od najma stana, a i to što je registriran na nekoj recepciji izazivalo je u njemu paranoju da će mu Klara ući u trag. Da nije bilo Silvije, tko zna koliko bi još vremena, zahvaljujući lijenosti i inerciji, proveo u hotelu, zaglavljen bez plana i perspektive. Osim toga, taj stalni osjećaj da je u prolazu, da je sve to ionako samo privremeno, paralizirao mu je duh, sprječavao ga da donese odluke o tome kako će *zapravo* živjeti. Novi stan mogao bi postati dom. Kupit će vino, nešto knjiga, bilježnice, zalihu kave i cigareta, možda neki dobar sir ili nešto drugo što bi mogao pojesti kad mu se ne bude izlazilo. Možda kupi i pidžamu. Možda će se život doista nepovratno okrenuti u njegovu korist.

U stanu je tišina bila toliko naglašena da je ostavljala dojam buke. Pomislio je kako bi trebao kupiti radio, ili možda čak kakav mali CD-player. Od glazbe je nepromišljeno odustao još u prvim danima bračnog života, kao i od mnogo drugih stvari koje nije znao dijeliti s Klarom.

Odnio je kofer u spavaću sobu i iz njega izvadio ono malo odjeće koja je u prostranosti golemog kliznog ormara djelovala komično. Sav ostatak svoje imovine – četkicu za zube i pribor za brijanje – odnio je u kupaonicu. Morat će kupiti šampon i gel za tuširanje. Dosjetio se da bi trebao napraviti popis stvari za kupovinu jer će do prvog dućana zaboraviti sve te kratkotrajne pomisli na koje mu um nije bio naviknut, ali u stanu nije bilo ni jedne olovke, ni papira za bilješke. Ne zna kako će zapamtiti sve te stvari. Dok je tražio papir i olovku, već je zaboravio što je htio zapisati. Problem je u tome što ni ne zna što mu treba, dok mu ne zatreba.

Otvarao je ladice i ormariće da vidi čime raspolaže, ali u stanu nije bilo gotovo ničega osim namještaja. U ormaru u spavaćoj sobi bila je rezervna posteljina, u kupaonici dva ručnika, u kuhinji tek nešto najnužnijeg posuđa, pribor za jelo i nekoliko šalica i čaša. Ustvari, kad bolje razmisli, tako se i počinje ispočetka. Od nule. U stanu bez olovke i papira. Ono što kupi, bit će stvari koje mu doista trebaju, a ne nadomjesci kojima se popunjava životna

praznina. Kad se sad prisjeti svih onih stvari iz prošlog života, svih onih prekrvanih komoda, ormara i ladica što su se jedva zatvarale od viška, ne bi mogao navesti ni desetak predmeta koji su mu bili *doista* potrebni, životno važni. No neće više prekapati po starim mentalnim otpacima. Stvarat će nova iskustva bez njih, oslobođen i suvišnih ljudi i stvari, a ovaj stan, tako nedužno prazan i pošteđen svakog viška, otvoren je za budućnost koja ga očekuje.

Bilo je rano jutro pa je bio siguran da Silvija još neće doći. Trebao bi izaći u kupovinu dok je ona još na poslu. Vani je i dalje pljuštalo, a on, naravno, nije imao kišobran. Do prvog dućana već bi bio potpuno mokar, a i kišobran je, kad bolje razmisli, jedan od tih suvišnih predmeta koji zatrpavaju život nepotrebnim. Što će mu kišobran bude li izlazio samo kad ne pada kiša?

Odlučio je pričekati da prestane.

Uostalom, čak i da danas ne kupi ništa, dan će se svejedno dogoditi. Može to biti sasvim dobar dan i bez kišobrana, i bez olovaka, i bez gela za tuširanje. Jednom je u nekom filmu, ne može se sad sjetiti u kojem, netko rekao da ćemo, oslobodimo li se želja, shvatiti da već imamo sve što trebamo. Njemu se čini da se čak i nema čega osloboditi. Jedina želja koju sa sigurnošću može registrirati jest ona da se Silvija pojavi.

U stanu nije bilo televizora. Nije, zapravo, bilo ničega čime bi se mogao zaokupiti dok kiša ne prestane. Neko vrijeme hodao je iz prostorije u prostoriju kako bi se naviknuo na raspored, na boje i atmosferu novog životnog prostora, a zatim se dulje zadržao u kuhinji jer nigdje nije bilo pepeljare pa mu se činilo praktičnim biti u blizini sudopera. Frižider je bio uključen, ali prazan. Iz nekoliko pokušaja uspio je otkriti kako se uključuju grijači na štednjaku. Nasumce je pritiskao kružice na glatkoj staklokeramičkoj površini, sve dok se nije upalilo malo crveno svjetalce, nakon čega se jedan kolut zažario. Dobro je znati, iako... on nikad ništa u životu, osim čaja i kave, nije skuhao. Nije to bilo samo zato što su ga majka i Klara razmazile – hrana ga nikad nije zanimala toliko da bi ga zainteresiralo njezino pripremanje. No, sad mu se čini da bi se oko toga mogao malo potruditi, ne samo zato što mu se sigurno neće dati svakodnevno više puta izlaziti zbog jela, nego i zato što bi se Silviji moglo svidjeti da koji put izađu iz kreveta i sjednu za stol. Kad su zajedno jeli u onom restoranu, pokušavao je oponašati njezin gurmanski užitak koji joj je tako divno pristajao. Prvo se dugo divila bojama na tanjuru, načinu na koji je jelo servirano, a onda se naginjala nad tanjur upijajući mirise i nagađajući koji su začini upotrijebljeni. Kad je naposljetku uzela pribor i prinijela prvi zalogaj ustima, zatvorila je na trenutak oči ispuštajući tihe uzdahe istinskog uživanja u okusu.

Kad bi sad pokušao nekome prepričati, recimo, takav trenutak, mogao bi samo reći: „Ručali smo, i Silvija je zbilja uživala u jelu.“ Sve ono *iza* – njezino iskreno ushićenje, užitak koji joj se tako suptilno a jasno ocrtavao na licu, njegov užitak u prizorima njezinog užitka – sve ono bitno, zbog čega sada misli na taj trenutak razmatrajući bi li i sam počeo kuhati – to se jednostavno ne da prepričati. To nije *događaj*, iako je dublje od mnogočega što se naizgled događa.

Misleći o tome, ispružio se na kauču u dnevnoj sobi. Kroz otvoreni prozor osluškivao je kišu pitajući se što je ono što nam se događa. Evo, njemu se sada ne događa ništa, a zapravo mu se događa sve. Leži tu nepomično, u praznom stanu, čeka da kiša prestane i da dođe ta žena koja mu je neplanirano postala toliko važna, ništa se ne pomiče, ne zbiva, ne mijenja, ne gradi i ne raspada – a njega prožima gotovo zaboravljen osjećaj življenja, osjećaj da se događa nešto bitno i moćno, nešto ispunjujuće. Jedini događaji koji se računaju su oni u nama, iznutra. Jedino ono što osjećamo ide na naš životni konto – sve ostalo je fasada vidljiva drugima, iza koje se događa naš pravi život.

33.

Kad se probudio, kiša se više nije čula.

Tišina je bila toliko prodorna da mu je prva pomisao nakon buđenja bila da je možda ipak pronašao kutak svijeta u kojem neće biti pronađen. Bude li imao sreće, mogao bi pasti u zaborav. Zaborav drugih na neki je način preduvjet za njegovo pravo postojanje. U te *druge*, naravno, Silvija se ne računa.

Nije imao pojma koliko je spavao, i pomislio je kako bi možda ipak trebao nabaviti sat. Vrijeme mu je i dalje čista nepoznanica. Ručni sat ne nosi već godinama – sve se u njegovom prošlom životu događalo po inerciji u kojoj ga je uvijek netko budio, pokretao, obavještavao kad je vrijeme za što. I sad bi bilo sasvim nevažno koliko je sati da ne iščekuje Silviju. U hotel je dolazila kasno poslijepodne, a sad nikako ne može procijeniti koliko je još vremena do tada. Morao bi kupiti neke stvari, a ne bi si nikad oprostio da ne bude kod kuće kad se ona pojavi. Onda se dosjetio – pred zgradom je toranj crkve sv. Blaža, a na tornju sat.

Prozor dnevne sobe gledao je baš na crkvu.

Sat je pokazivao dvanaest i petnaest.

Nije predugo spavao, čini se. To ga je navelo da pomisli da sat možda ne radi. Stajao je na prozoru dok sat nije pokazao dvanaest i dvadeset, a zatim se uputio u kupovinu.

Dva sata kasnije vratio se kući s nekoliko vrećica. Šeprtljao je oko brave, a vrećice su mu već otežale u rukama jer je neke teže stvari kupio na početku pa ih je morao tegliti kasnije, kupujući lakše. Drugi će put pametnije. Ušao je u stan s osjećajem da je zaboravio kupiti nešto važno i to ga je činilo nervoznim.

Odnio je vrećice u kuhinju i napravio malu inventuru. Butelja crnog vina, dvije velike loptaste čaše na stalku, pepeljara, komad paškog sira, kruh, kava, šećer, velika bilježnica debelih korica i nekoliko grafitnih olovaka. Onako raspoređene na radnoj površini u kuhinji, stvari su izgledale pomalo mizerno. Dok ih je vukao Ilicom, činilo se da ih je više, a sad mu je trebalo nešto više od minute da sve spremi na svoje mjesto.

Umorilo ga je to s kupovinom, no sad može odahnuti i u miru čekati Silviju.

Izuo je cipele i ispružio se na kauču. Nije mu se dalo samome u onaj veliki krevet, a kauč je bio sasvim udoban. Tišina u stanu bila je tako nametljiva da je shvatio da je zaboravio na radio. Sljedeći put kad izađe svakako mora kupiti barem mali tranzistor. Nema on ništa protiv tišine, ali tu i tamo trebalo bi je malo razblažiti.

Nadao se da bi mogao opet zadrijemati, ali osjetio je glad. Mogao je kupiti neko gotovo jelo, da se samo sjetio. Taj praktičan život odnosi zbilja puno energije, nije se navikao baviti njime. Kad se zatekne tako u nekoj nespretnosti, poput ove da se nije sjetio kupiti nešto konkretno za jelo, počne se pitati stvari o kojima nikad prije nije razmišljao – kako drugi ljudi funkcioniraju, je li njihova svijest od drukčije misaone građe ili i drugi imaju neku svoju Klaru zahvaljujući kojoj su pošteđeni praktičnog života. Daleko od toga da je žalio za Klarom – istina je da joj je sada, iz ove perspektive nesnalažljivosti, zamjerao svu tu brigu na kojoj joj je nekad, iako se ni toga baš ne sjeća, bio zahvalan. Upravo ga je ta briga učinila nesposobnim za obične, male egzistencijalne navike koje su milijardama ljudi sastavni dio života – a on ih zahvaljujući Klarinoj *brizi* nikada nije svladao. Morat će preodgajati svoj mozak, vježbati misli koje će mu u novome životu biti neizbježne, zapisivati, planirati, organizirati vrijeme i navike.

Srećom, kupio je taj sir, može barem na neko vrijeme zavarati glad.

Nož koji je pronašao u kuhinjskoj ladici bio je prilično tup pa se namučio režući tvrdi paški sir. I nož bi, dakle, trebalo kupiti.

Žvačući sir odlučio je da bi baš mogao otvoriti i vino. Zašto ne bi, onako sam sa sobom, popio čašu? Uostalom, nije još ni proslavio ovaj svoj novi, podstanarski početak.

Ideja je bila dobra, ali da bi je proveo u djelo, trebao mu je vadičep. Običan vadičep, kakvog u kuhinjskim ladicama nije bilo ni za lijek. Bio je već na putu da ga taj jedan mali predmet, za koji mu se učinilo da puno toga o njemu ovisi, izbací iz ravnoteže, ali na vrijeme se sabrao. Odustao je od uzaludne potrage, istrgnuo list iz bilježnice i na vrhu stranice napisao „vadičep“. Kad je ispisao tih sedam slova zagledao se u svoj rukopis kao u muzejski eksponat iz daleke prošlosti. Pomislio je kako su iz slučaja s vadičepom proizašle dvije dobre stvari: prvo, primijetio je da nema vadičep prije Silvijinog dolaska, što ga je poštediti blamaže, i drugo, u njemu je zatreperila nostalgija za vremenom kad je još držao olovku u ruci i ispisivao svoje zbrkane mladenačke misli u dnevnicima koji su vjerojatno još uvijek negdje na tavanu u obiteljskoj kući.

Pomisao da bi mogao pisati ispunila ga je uzbuđenjem. Eto, to je prvo što je poželio raditi otkad je počeo ispočetka. Mogao bi, tako mu se barem čini, napisati knjigu. Ustvari bi trebao napisati knjigu. Mogla bi to biti knjiga eseja, priča, ili čak roman ako se usudi povjerovati da je tome dorastao. Glava mu je ionako neprestano prekrzana riječima, mislima koje samo treba usmjeriti, zauzdati i oblikovati u nešto čitljivo – a on sada vremena ima napretek.

No, prvo mora riješiti problem vadičepa.

Pisati može i kasnije, a ako Silvija poželi čašu vina – što će se vjerojatno dogoditi kad vidi one dvije lijepe čaše za vino iz kakvih su pili u restoranu – naći će se u neprilici ne bude li imao čime otvoriti butelju.

I radio bi trebao kupiti – ima još nekoliko sati do vremena kad bi Silvija mogla doći. Nadopisao je na popis još „tranzistor“ i „gotova jela“.

Istina, malo ga je mučila pomisao da bi Silvija mogla naprasno promijeniti ritam svojih dolazaka, ali strah od blamaže s vadičepom bio je jači od te pomisli.

Kad je ponovno izašao, sat na crkvi sv. Blaža otkucao je četiri sata. Ubrzao je korak pomislivši kako je Silvija možda upravo završila s poslom. Što ako poželi ravno s posla doći k njemu? Možda je trebao, kao one prodavačice u malim dućanima u zavičaju, staviti na vrata natpis „Odmah se vraćam“, tako da Silvija zna da ga nema samo privremeno? „Je li ovo što mi je upravo prošlo kroz glavu najgluplja misao koja mi se ikad dogodila?“ zapitao se. Možda jest, ali da je tu glupost s papirićem na vratima doista učinio, sad bi bio mirniji. Gotovo je potrčao. Tako brzo nije hodao, čini mu se, od studentskog doba, kad je lovio tramvaje da stigne na početak predavanja.

U Konzumu na Britanskom trgu bila je gužva. Ljudi koji su poslije posla svratili po namirnice čekali su u dugim redovima na blagajnama. Grozio se čekanja u redu, ali nije znao gdje bi drugdje mogao na brzinu kupiti vadičep pa je odlučio ući. Nekoliko minuta bezuspješno ga je tražio, a onda se obratio prodavačici za pomoć. Vadičep koji mu je ponudila djelovao je neuvjerljivo, kao da će se slomiti pri prvom otvaranju vina, ali nije imao vremena naokolo tražiti bolji. Prije nego je stao u red na blagajni posegnuo je u džep tražeći papirić na koji je zapisao što sve treba kupiti, ali je brzo shvatio da se uopće ne može sjetiti trenutka kad ga je stavio u džep. I nije.

Zna da su na popisu bile tri stvari, i da je vadičep bila jedna od njih. Zatvorio je načas oči pokušavajući vizualizirati taj komad papira koji mu je ostao na kuhinjskom stolu. Sjetio se

gotovih jela, ali treće stvari na popisu nije se mogao sjetiti. Osjećao se glupo – je li moguće da nije sposoban sjetiti se jedne od triju natuknica što ih je sam zapisao prije nepunih sat vremena? Taj njegov invaliditet za stvarni život, ta nesposobnost za praktično mogla bi mu doista sve zakomplicirati. Dobro, neće se srušiti svijet ako ne kupi tu treću stvar – mogao je i ne izaći i ništa se strašno ne bi dogodilo, ali već mu ozbiljno ide na živce činjenica da se ne može ni minimalno skoncentrirati na svakodnevnicu. Stajao je nasred trgovine s tim jednim vadičepom u ruci, misleći vrijedi li radi te jedne stvari čekati u redu, i kako će ga svi ti ljudi što nose košare prepune namirnica promatrati stane li u red s predmetom za koji svi znaju čemu služi. Zna da ga uopće ne mora biti briga, zna da ga nitko od tih ljudi ne poznaje i potpuno mu je svejedno što će misliti, samo se bavio mučnim predviđanjem da će se u redu za blagajnu s tim svojim vadičepom osjećati kao da tamo ne pripada, kao da ne pripada zapravo nigdje, kao da uočljivo strši gdje god se zatekne.

Već je htio vratiti vadičep na policu, ali ga je zadržala ideja da mora barem u nekim situacijama, u onima kad je samo jedan od svih, vježbati prilagođavanje. Zato je otišao da ulaza, uzeo košaricu kao i svi drugi, stavio vadičep u nju i potražio policu s gotovim jelima. Vadičep na dnu košarice uskoro su prekrile konzerve i aluminijska pakiranja. Grah s kobasicama, sarma, punjena paprika, fileki, špageti bolonjez. Proučio je upute na pakiranjima i bio gotovo ponosan na sebe jer se sjetio izabrati jela koja treba samo otvoriti i podgrijati, bez dodatne pripreme.

Kad je stao u red, činilo mu se da je posve neupadljiv. Zadovoljstvo što je pronašao svoj mali način mimikrije poništilo je nervozu čekanja u redu, i kad je napokon izašao na ulicu, preplavio ga je optimizam, osjećaj da će se snaći i da je ta navodna nesposobnost za ospluživanje života samo stvar konteksta u kojemu je prije živio. Svladat će on i taj jednosložni sustav razmišljanja potreban za praktične stvari – treba mu samo malo vježbe i usredotočenosti. Mogao bi čak steći i neku vrstu entuzijazma za svakodnevne rituale koje će sam, svojom voljom i na svoj način, osmisliti.

34.

Mogao bi, recimo, pristupiti vremenu kao kućnome budžetu. Onako kako je Klara raspoređivala njihov mjesečni prihod u duguljaste omotnice na kojima je pisalo „hrana“, „režije“, „odjeća“, „kućne potrepštine“ i „ostalo“. Iako joj je više puta odao priznanje za sposobnost baratanja novcem, nije o tome tako mislio. Taj egzistencijalni mir stvarao mu je nelagodu. Jednostavno nije vjerovao u njega. Kad bi Klara na kraju mjeseca iz omotnice „hrana“ izvukla novac koji je, zahvaljujući njezinoj štednji, preostao, i spremila ga u omotnicu na kojoj je pisalo „ušteđevina“, osjećao se kao da ga netko potkrada. Kao da njih dvoje stvaraju neki višak na koji nemaju pravo. Nije se znao nositi s tim viškom. S manjkom novca bi se, kao i sa svim drugim što mu je manjkalo, puno bolje snašao. Ta jedna briga manje mu je nedostajala.

Sad je pomislio da bi to mogao okrenuti u svoju korist. Upotrijebiti Klarinu vještinu za potrebe novog života. U budžetu vremena kojim raspolaže, samo mora pametno rasporediti svojih dnevnih 1440 minuta, i mogao bi steći određenu prednost pred stihijskim načinom života koji ga je uzeo pod svoje. Stvoriti svoju dnevnu ušteđevinu minuta koju će rasipnički trošiti sa Silvijom kad se pojavi – iako se vrijeme ne može zapravo uštedjeti. Jedino što se s vremenom može, jest pripaziti da ga se ne potraži. Samo... što uopće znači potratiti vrijeme? Ako smo, recimo, odlučili neko vrijeme ne raditi ništa, ne sudjelovati u životu ni na koji način osim razmišljajući o njemu – što on, Božo, moglo bi se i tako gledati, radi većinu svog života – je li vrijeme koje smo izabrali tako provesti potraćeno? Računa li se u pravi, koristan život vrijeme koje smo posvetili drugima ili ono koje smo posvetili sebi? Evo, o tome bi možda mogao pisati kad ovih dana uzme olovku u ruke. Činilo mu se da bi mogao, kao u vrijeme studija kad se s Rokom nadmetao u pisanju eseja i filozofskih rasprava, proizvesti stranice i stranice svoje osobne filozofije, ili bolje reći nagađanja o njoj – jer da ga sad netko izravno upita: Što je, Božo Belamariću, tvoja životna filozofija?, ne bi znao jednostavno odgovoriti. No odgovoriti jednostavno na takvo pitanje značilo bi negirati složenost filozofije i složenost života istodobno – inače bi se svi ti filozofi koji su kroz povijest raspravljali o smislu postojanja mogli smatrati dokoličarima koji su, ostavljajući pisani trag svojih promišljanja, zapravo samo izbjegavali stvarni život i konkretne životne uloge koje bi ih sustigle da nisu filozofirali. Jesu li oni, iz perspektive *običnog* čovjeka, čovjeka koji, recimo, proizvodi hranu, poučava djecu ili gradi kuće, ikome koristili ili je njihovo djelo koje, uostalom, nikome nikad nije dalo konačne odgovore, samo zbunjivalo one koji su nastojali *normalno* živjeti? O tome

bi se – razmišljao je vraćajući se kući s vadičepom i gotovim jelima u vrećici – dalo pisati. Mogao bi osmisliti cijelu jednu filozofiju filozofije, kad bi se malo potrudio i sve te misli zapisao – samo ne zna koliko bi time njegov život uopće dobio na *korisnosti*. Možda je najkorisnije za čovječanstvo ne pitati se ništa, ne poduzimati ništa, ne remetiti poredak beskorisnosti koji mu je, čini se, od početka bio namijenjen.

Bio je to jedan od onih trenutaka kad sam sebi strahovito ide na živce. Zašto, pobogu, baš svaku rečenicu u mislima mora dovršiti? Zašto se uvijek mora zapetljati u takav misaoni labirint koji, čak i da ima izlaza, ne bi vodio nikamo? Zašto ne može jednostavno, kao svi normalni ljudi, izaći u dućan i kupiti vadičep i pet gotovih jela a da ga to, ili bilo što drugo, ne odvede odmah na misaonu stranputicu koja ga odnese toliko daleko da se više ne zna vratiti natrag, u običnu prozaičnu realnost u kojoj je kupnja vadičepa samo kupnja vadičepa i ništa više, a ne temelj za beskorisnu filozofiju od koje ni on sam ni nitko drugi nikad neće profitirati? A opet... zašto bi se prisiljavao na tu prozaičnu stvarnost kad je on to što jest – čovjek koji ne može prestati misliti na svoj beskoristan način? Ne naručuje on sve te misli koje mu se motaju po glavi, ne doziva ih pa čak niti odobrava. Davno je odustao od pokušaja da ih se oslobodi, samo što se s njima nikad nije uspio ni sprijateljiti.

Trebao bi misliti samo na Silviju, na ono što mu ona nudi – čisti tjelesni život nezagađen suvišnim mišljenjem. Ona bi ga mogla spasiti od viška misli, od čemera vlastitosti u kojem se uvijek iznova bespomoćno vraća na to da je nedefiniran i nedorečen, da su i svijet i život nedefinirani i nedorečeni, a on ima ukletu potrebu sve promišljati, imenovati, mentalno secirati i definirati. Jedino zbog nje izostavlja tu naviku i prepušta se osjetilnom postojanju, erosu koji ga pretvara u golo tijelo kojemu nije potrebna ni jedna jedina misao da bi osjećalo život.

Montaigne je imao pravo – sve teorije univerzuma koje su zastupali veliki antički filozofi samo dokazuju besmislen raskorak koji nikome ne daje za pravo. Pred *pravim* životom padaju u vodu i Demokritova punina i praznina, i Pitagorini brojevi i simetrija, i Empedoklov razdor i sloga, i Platonove ideje i Epikurovi atomi. Možda su se sve te misli, sve te knjige, sav taj uzaludan misaoni trud, dogodili samo zato što njihovi autori nisu imali s kim razgovarati, samo zato što ih nije imao tko zagrliti.

Ubrzao je korak – Silvija je svakog časa mogla doći.

Ne bi mogao sebi oprostiti da se tako mimoiđu prvi put kad dolazi k njemu u Primorsku jer bi je zatvorena vrata sigurno obeshrabrila za sljedeće dolaske. U Boga nije vjerovao, ali da

postoji, on bi vrlo dobro znao koliko mu je Silvija sada potrebna i potrudio bi se da je, na ovaj ili onaj način, dovede pred njegova vrata u vrijeme kad je on u stanu. Možda mu se događa isto što i baki Slavi – da zazivajući Onoga u kojeg ne vjeruje pokreće Njegov bijes, pa će se On osobno pobrinuti da Silvijina putanja ubuduće mimoilazi i Primorsku ulicu i sve ulice kojima će Božo Belamarić ikad prolaziti.

35.

Vrativši se u stan, shvatio je, odmah po ulasku, što je bila treća stvar na popisu. Tišina ga je opomenula da je zaboravio radio. Na popisu zaboravljenom u kuhinji prekrizio je *vadičep* i *gotova jela*, a onda sve to izvadio iz vrećice razmatrajući koje bi od gotovih jela mogao podgrijati i pojesti. Tripice na fotografiji na ambalaži izgledale su mu primamljivo. Godinama nije jeo tripice jer ih se Klari gadilo kuhati, a konzervirana hrana u njihovu kuću nikad nije imala šanse priviriti. Kupiti konzervu u samoposluživanju u kojem svi znaju tko si, značilo bi zauvijek izgubiti reputaciju vrhunske domaćice – vijest o tome da je Klara Belamarić kupila konzervu tripica sigurno bi se od te blagajne u samoposluživanju učas proširila do najrubnijih dijelova njihova gradića u kojem tuđe pretpostavke putuju brže od svjetlosti. Jednak udarac na Klarinu reputaciju izazvalo bi i naručivanje gotovih tripica u restoranu, a onih nekoliko puta koliko su svih tih godina zajedno izašli u restoran nije ih naručio jer ga je ona još na početku zajedničkog života obavijestila da joj i sam pogled na tripice izaziva mučninu. Njegova majka sigurno ih je kuhala u *obične dane*, a kad su on i Klara dolazili trudila se, ne znajući koliko njezin sin čezne za tripicama, na jelovniku imati nešto *bolje*.

I eto sad tog predmeta dugogodišnje želje u konzervi od 250 grama – treba je samo otvoriti i podgrijati, a on nekako ipak nije gladan. Možda ga je onaj sir zasitio, a možda mu se i smučilo od pomisli na prošli život, od sjećanja na bivšeg sebe koji se u devetnaest godina braka nije usudio izboriti za jedan tanjur tripica mjesečno, pa makar ih morao jesti u splitskim restoranima.

Kad bi se kakav analitičar pozabavio procjenom štete koja se nagomilala u godinama života u kojima je živio samo napola, tavoreći u okolnostima s kojima se tako olako pomirio, cifre bi bile poražavajuće. Dovoljno bi bilo samo zbrojiti sve one sate međusobnog izbjegavanja u sobama prostranoga stana – izbjegavanja o kojem ni jedno ni drugo nikad nisu progovorili – pa da se dobije strašna bilanca upropaštenog, nepovratno izgubljenog vremena koje nikakav novi život ne može istinski nadomjestiti ni popraviti. O tome je, ne htijući, razmišljao stežući u šaci konzervu tripica, i na trenutak mu se učinilo da bi se puno bolje osjećao kad bi tu konzervu divljački bacio u zid i onda je još gazio gnječeći je cipelama sve dok od siline udaraca ne bi popustila i dok tvornički umak u kojem plivaju trbušne resice neke životinje ne počne prskati po svježim obojenim zidovima i kuhinjskom namještaju. Onda bi još ispuhanu konzervu hitnuo u stakleni zid između kuhinje i blagovaonice jer mu se činilo da bi ga zvuk lomljenja stakla oslobodio do mjere da može ispustiti krik, da može glasno istovariti svu

frustraciju koja ga kao bolesno tkivo truje negdje iznutra i koju, ako misli krenuti dalje, mora odstraniti, zaliječiti, prevariti ili barem umiriti.

Mogao je vidjeti sebe kako čini to što je poželio. Vidio se kako iskaljuje nakupljeni bijes, kako gnječi konzervu cipelom, kako njome razbija staklo – a zapravo je samo sjeo na kuhinjski stolac gledajući u konzervu u svojoj ruci kao da je taj limeni valjak kristalna kugla u kojoj mu se razjasnio sav jad bivšeg života koji ga nikad neće napustiti, jer je izgubljeno vrijeme izgubljeno vrijeme i nikad ga ništa ne može nadoknaditi.

Nisu mu se više jele tripice. Nije mu se jelo ništa. Spremio je gotova jela u kuhinjski ormarić, a vino vratio u frižider.

Nije mu bilo jasno kako mu se dogodilo to čudno stanje nakon što je već tisuću puta racionalizirao napuštanje prošlosti, nakon što je svjesno odlučio da za tim prolivenim mlijekom neće žaliti, nakon što je likovao nad činjenicom da je sve to hrabro napustio zamevši tragove. Zašto sad, umjesto da uživa u svome novome životu u kojem ne bi smio olako zaboravljati na sreću, nariče nad izgubljenim vremenom i osjeća bijes? Koliko je samo ljudi koji nemaju priliku početi ispočetka i koji, da je kojim slučajem imaju, tu priliku sigurno ne bi prokockali u gorčini i žaljenju, nego bi punim plućima udahnuli svoj novi život koji ih je iznenadio kad su već bili izgubili svaku nadu da će im se ikad dogoditi.

Kad bi Silvija sad došla, sve bi te misli nestale u trenu. Mora se sabrati da je ne dočeka u stanju koje joj se ne bi svidjelo. Ima Silvija pravo kad onako kategorički ignorira prošlost. Silvija je pametna, zna ona da je katkad dovoljno zagrebati po površini nečega bivšeg pa da sve ode u vražju mater.

Sad bi mu Roko imao pravo reći: „Eto vidiš, jesam li ti lijepo govorio o trajnom životu prošlosti, a ti si me optužio da sam duhovno naivan. Riješi se sada svoje ako možeš!“ No on zna, ne zna kako ali pouzdano osjeća, da ne može biti moguće da je nemoguće osloboditi se prošlosti. Mora postojati neki način, i on će ga iznaći. Kontrolirat će on te svoje misli, preuzeti nad njima kontrolu, pa makar morao vježbati iz minute u minutu!

Odlučio je ispružiti se na kauču, osluškivati tišinu – jer drugo nije ni imao što osluškivati – i misliti na Silviju. Misli o Silviji su kao anestetik od kojeg sve trenutno prestane boljeti.

Dugo je vjerovao da je Epikur bio u pravu kad je tvrdio da je zadaća filozofije da nam pomogne protumačiti nejasne poticaje jada i žudnje, da nas poštedi nejasnih predodžbi o sreći. Sad mu se čini da nam filozofija čini upravo suprotno – da nas udaljava od pravoga

života i od osjećaja zadovoljstva. Uz Silviju mu se sadržaj sreće razjašnjavao bez trunke misaonog napora. Mozak bi jednostavno postao irelevantan. Bio mu je potreban samo da sreću pogura do svijesti kako bi je mogao proživjeti, i da je zapamti kako bi je se naknadno mogao sjećati.

Zatvorio je oči i prisjećao se Silvijine kože, njezinih mekih bedara i grudi koje su stalno tražile njegove dodire. Prošli put kad su vodili ljubav, uzela je njegove ruke koje su je čvrsto držale za bokove i stavila ih na svoje grudi. Dvije ruke bile su mu premalo za milovanje Silvije – svaki je djelić njezina tijela pozivao na dodirivanje. Iza zatvorenih kapaka dozvao je u sjećanje njezino lice, poluzatvorene oči zamagljene užitkom i kosu koja se lijepila za znojna ramena i leđa. Doista je sretnik. Ta nestvarna žena drhtala je u njegovim rukama, uz njegovo tijelo, i sad mu svakog trena može pozvoniti na vrata. Mislio je na nju u isječcima svih onih detalja koji su mu se trajno urezali u pamćenje – njezini dlanovi, usne, jezik, bradavice, nožni prsti, pupak... njezino stopalo u visokim potpeticama, crveni lak na noktima, srebrna narukvica, ruž koji ostaje na rubu čaše – sve ga je to strahovito uzbuđivalo i opijalo. Premotavao je sličice njezine erotične ženstvenosti uljuljujući se u čekanje, bez svijesti o vremenu, o sebi, o ostatku svijeta i svega ostaloga. Čekat će, željeti, i ona će sigurno doći.

36.

Kad se probudio, već se bilo smračilo.

Prvo što je pomislio bilo je da je Silvija možda zvonila a on je to prespavao.

Onako bunovan otišao je do ulaznih vrata i pozvonio, da provjeri radi li to zvono uopće. Zvonilo je onom neutralnom *din-don* melodijom, koja, činilo mu se, nije dovoljno prodorna da probudi čovjeka. Zanimalo ga je kako se čuje u dnevnoj sobi, ali sam to nije mogao provjeriti. Preostalo mu je samo vjerovati da bi se ipak probudio da je zvonila.

Na trenutak – doista samo na trenutak, ali dovoljno da se zabrine – je pomislio kako bi mogao kauč iz dnevne sobe premjestiti u hodnik. No to je sigurno, zaključio je, bila jedna od onih nehotičnih pomisli kakvima se svijest poigrava s nama, ne bi li nam se malo narugala ili nas isprovocirala. Sjeća se jedne takve nehotične misli, prve koju je osvijestio, iz vremena kad je bio devetogodišnjak. Sestra je, pospremajući njegov dio sobe dok je on bio s ocem u radionici, *zagubila* nagriženu grafitnu olovku za koju je vjerovao da mu donosi sreću. Vrlo je dobro znao da je nije zagubila jer je točno na mjestu na kojem je stajala njegova sretna olovka bila nova novcata zašiljena olovka iste crvene boje – dakle ona ju je zamijenila jer njezin um opsjednut čistoćom jednostavno nije mogao podnijeti njegovu izgriženu i dopola potrošenu olovku na radnom stolu koji se nastavljao na njezin. Nije mu htjela reći gdje ju je bacila, i on je tada poželio da sestra umre pa da sa stvarima u svojoj sobi može činiti što ga je volja i da više nikad ne mora brinuti o tome hoće li u sobi naći sve kako je i ostavio. Zapamtio je vrlo dobro kako se misao u njegovoj svijesti širila kao metastaza – zakratko je pred očima imao jasnu sliku sestrina sprovoda: majku i oca uplakane nad grobom s bijelim lijesom, sebe u crnoj košulji i hlačama, očiju upalih od osjećaja krivnje da je baš on, onom jednom nehotičnom mišlju zbog olovke koja mu zapravo nije donijela sreću nego najgoru nesreću, izazvao sestrinu bolest i smrt. Dobro se sjeća kako takve misli, koje nikad ne bismo sami potpisali, misli iza kojih ne stojimo iako su se rodile u našoj glavi, mogu narasti do nepodnošljivosti iako ih se nastojimo otarasiti.

Evo, i to sada, s tim premještanjem kauča. Nije poludio pa da vuče teški bijeli kauč iz prostrane dnevne sobe u hodnik kojim se onda ne bi moglo više ni prolaziti. Koji bi idiot od svih krasnih soba u tom stanu izabrao spavati u hodniku? Kako bi, uostalom, Silviji objasnio da se u dnevnu sobu ide preko kauča? Naravno da to nije bila ozbiljna pomisao i naravno da

mu nešto takvo ne pada na pamet – ali ipak mu je *palo na pamet* jer kako bi se inače ta ideja pretvorila u ovo mučno preispitivanje koje ga je dovelo do prizora sestrinog sprovoda koji se, na sreću, dogodio samo u njegovoj glavi?

Razljutilo ga je to s kaučem. Razljutilo ga je to što nema nikakav pristup Silviji, što je ne može nazvati, dogovoriti susret, isplanirati svoje vrijeme. Nije se ljutio na nju. Bez obzira na to što mu je bila nedostupna prema vlastitoj želji, imao je neko neupitno razumijevanje za nju i njezinu *situaciju*, iako o toj situaciji nije znao ama baš ništa. Ona je morala tako postupati s nekim dobrim razlogom, i morala je imati razlog zašto mu te razloge ne pojašnjava. Ljutio se samo na okolnosti. Opet te proklete okolnosti, koje su mu sjebale i prvi život, koje su mu odredile prvih četrdeset i pet godina i od kojih, evo, ne može pobjeći, bez obzira koliko se kilometara vlakom od njih udaljio. Možda su različite, ali opet su to okolnosti koje su ga prikovala za neko mjesto i koje mu ni sada ne daju da živi onako kako bi doista želio. Nevjerojatno je kako uvijek uspije zalutati u pogrešan kontekst, u sadržaj koji ga stalno opominje da je sreća uvijek na nekoj drugoj, neuhvatljivoj frekvenciji.

S prozora dnevne sobe pogledao je na toranj crkve sv. Blaža ne bi li vidio koliko je sati, ali toranj je već bio obavijen mrakom. Vani je sve bilo tiho i nigdje nije bilo prolaznika. Sigurno je već prošla ponoć, a ne vjeruje da bi Silvija došla tako kasno – znači, može je ponovno očekivati tek sutra.

Nezgoda je bila u tome što je bio naspavan, a gluha, nepomična noć u kojoj se nema čime baviti tek je bila pred njim. Onaj hotelski televizor, iako bi se pred njim često ulovio kako uopće ne zna što gleda jer bi mu misli odlutale drugdje, ipak je služio svrsi. Televizor je odličan ubojica vremena. Samo, misao o ubijanju vremena podsjetila ga je da je već previše vremena u životu ubio umjesto da ga proživi i da mu se to u novome životu nikako ne bi smjelo događati. Nije prevalio toliki put i sve napustio da bi opet bio jednako beskoristan! Mora svom životu udahnuti novi život, a to može učiniti jedino on sam, ne računajući na druge koji se u njemu mogu, ali i ne moraju pojaviti.

Evo, početak će odmah.

Nema veze što je mrkla noć i što ne zna odakle bi počeo.

Mora napraviti plan.

Vratit će se na onu misao o raspoređivanju vremena kao kućnog budžeta, za početak. Isplanirat će sutrašnji dan, i tako preduhitriti besmisao.

37.

Otišao je u radnu sobu gdje je ostavio kupljene bilježnice i olovke. Sjeo je za stol, odlučan da osmisli za sebe život koji mu pristaje – barem dan-dva takvog života. Otvorio je bilježnicu i zaključio da bi trebao početi s datumom sutrašnjeg dana, i nije dopustio da ga zbuni to što je shvatio da uopće ne zna koji je dan i datum. Saznat će sutra, a za početak može kao naslov sutrašnjeg isplaniranog dana napisati samo *1. dan*. To je i učinio.

Shvatio je zatim da teško može predvidjeti u koliko će se sati sutra probuditi jer ne zna ni otprilike kad će leći. Ni to ga nije obeshrabrilo. Zasad, dok ne nabavi sat i dok ne uspostavi kakav-takav dnevni ritam, može podijeliti dan u tri dijela i zadati sebi zadatke za jutro, poslijepodne i večer. Bit će to kao da raspoređuje dnevnu količinu vremena u tri otmotnice. Asocijacija s raspoređivanjem vremena kao budžeta dovela ga je do pomisli o novcu. Većinu novca spremio je u ladicu komode u spavaćoj sobi, ali zapravo nije imao pojma s koliko točno novca raspolaže. To bi mu mogao biti sutrašnji prvi zadatak – brojanje novca.

Sutra ujutro, kad ustane – kad god to bilo – izbrojat će novac, a možda čak i razmisliti o nekom ulaganju. Istina je da ga ima dovoljno, ali koliko god ga bilo, s vremenom će nestati. Mogao bi voditi i evidenciju troškova pa će ubuduće uvijek znati koliko ima bez ponovnog brojanja.

Ispod *1. dan*, u bilježnici je napisao natuknicu: – *Računovodstvo*.

Ispod toga, dodao je odmah: – *Popis za nabavu i nabavka*. Tako je, sutra će se doista usredotočiti kako bi otkrio što mu sve treba, napraviti popis i onda otići sve to kupiti.

Čim je pomislio na izlazak u kupovinu, paralelno se pojavila i misao kako ne bi smio izbivati u popodnevnim satima, zbog Silvije. Prekrižio je stoga početak popisa i započeo ga ponovno, zamijenivši mjesta nabavci i računovodstvu.

Poslijepodne, dok čeka Silviju, mogao bi malo pisati. Ideja o pisanju izazivala je u njemu oduvijek neku vrstu kukavičluka, ali čini mu se da je vrijeme da se suoči s tim. Ne bi znao reći čega se zapravo boji. Da neće biti dovoljno dobar? Nije li to ionako posve nebitno – pa ne mora nikad nikome svoje zapise pokazati. Ili se boji da bi sve te misli koje bi, onako ispisane, postale stvarne – napokon postale živi dokaz njegove uzaludnosti? Možda te misli i ne zaslužuju biti zapisane, možda su toliko trivijalne koliko se nikad nije usudio pomisliti, a

sve dok se događaju samo u njegovoj glavi može im pripisivati važnost i osobitost koja ga čini drukčijim od ljudi koji ne misle uopće ili svojim mislima ne zadiru dublje od površine života?

Možda ga plaši samo moguća besmislenost pisanja općenito. Sokrat nikad u životu ništa nije zapisao. Epikur je navodno napisao tri stotine knjiga, no sve su nekim čudnim okolnostima i nezgodama tijekom stoljeća izgubljene. Bez obzira na sav njegov spisateljski trud, filozofiju su mu kasnije rekonstruirali na temelju svjedočanstava, kao i Sokratovu, koji u pisanje nije uložio ni minute svog životnog vremena. Ima li uopće smisla ostavljati trag?

Ne može sa sigurnošću definirati prirodu svog stvaralačkog kukavičluka, ali zato može pokušati izaći s njim na kraj. No njegovo iskustvo tišine, koje se sad već mjeri desetljećima, sazrelo je dovoljno da može barem pokušati progovoriti. Učinit će to. Sutra, nakon kupovine, nakon brojanja novca, nakon ručka koji će pokušati skuhati u novoj kuhinji. Ako Silvija dođe, samo će odgoditi odluku do njezinog odlaska i kasnije nadoknaditi preskočenu stavku u planu.

Dodao je na popis: – *Pisanje*, a onda je neko vrijeme sa strahopoštovanjem gledao u tu riječ, kao da već sama činjenica da je crno na bijelo imenovao svoju sutrašnju stvaralačku budućnost dokazuje da je u stanju nešto napisati.

Zatvorio je bilježnicu. Iako se cijeli angažman oko planiranja sveo na tri natuknice za sutrašnji dan, osjećao se kao da je obavio veliki posao. Kao da je zgulio sa sebe sloj nepomičnosti koji mu ne da uhvatiti pravi zalet, koji ga sprječava da uistinu, i mentalno i funkcionalno, počne ispočetka.

Možda bi to drugima zvučalo smiješno, ali njega su te tri natuknice osokolile. Toliko da je osjetio glad.

Odlučio je pojesti špagete bolonjez. U gluho doba noći – zašto ne? Morao bi si češće dopuštati biti malo ekscentričan, misliti o sebi kao o nekome tko ima pravo na svoje specifične hirove koje sada, uostalom, čak i ne mora nikome opravdavati.

Bio je zadovoljan time kako se snašao u kuhinji. Pronašao je odgovarajuću posudu, otvorio aluminijsko pakiranje nožem, istresao sadržaj i pazio da ne pretjera s podgrijavanjem. Iskrcao je zatim jelo u tanjur, čak je stavio i podložak koji je tražeći vilicu našao u jednoj od ladica.

Otvorio je zatim i vino i natio sebi u jednu od onih loptastih čaša koje je kupio zbog Silvije.

Špageti su imali pomalo industrijski okus. Kad bi imao malo parmezana, mogao bi bar donekle ubiti tu umjetnu aromu. Nije se sjetio da može sam naribati sir koji ima u hladnjaku, ali i da se sjetio, sigurno bi odustao pri pomisli na ribanje, ili već pri onoj o traženju ribeža po kuhinjskim elementima. Odlučio je samo što prije progutati jelo, da umiri želudac koji se stisnuo od zapostavljanja. Sad je bio posve siguran da gotova jela nisu nešto što će mu probuditi ljubav prema hrani, ako je to kod njega uopće moguće.

Nakon jela htio je staviti suđe u perilicu, ali je brzo priznao sebi da to nema puno smisla jer je neće znati pokrenuti. Osim toga, sigurno treba kupiti neko sredstvo za strojno pranje, a on o tome ne zna baš ništa. Isprao je posuđe toplom vodom – ni običnog deterdženta za suđe, naravno, nije bilo. Dopisao ga je na popis, s nekom tugom koja je uključivala spoznaju da će dosta truda ubuduće morati ulagati u razmišljanje o trivijalnostima. No, naravno, moglo bi se o tome misliti i drukčije. Mogao bi zauzeti držanje sretnika koji apsolutno sam odlučuje o svemu u svom životu – a u tom kontekstu čak i kupnja deterdženta za suđe mogla bi ga podsjetiti na osjećaj slobode. Seneka je bio u pravu – frustracije možemo preduhitriti tako da se za njih pripremimo. On je smatrao kako nas neživi predmeti dodatno frustriraju jer imamo osjećaj da nam se podruguju, da vrijeđaju našu inteligenciju – ali ako, recimo, preduhitrimo podrugivanje deterdženta za suđe tako što smo ga nabavili na vrijeme, onda smo nadmudrili neprijatelja.

38.

Od večere, nakon koje mu se činilo da mu je želudac pun kamenčića, proradila su mu crijeva. Naravno – zašto bi jedan Božo Belamarić bio pošteđen poražavajućih prirodnih nagona kojima su svakodnevno podlijevali i Kant i Hegel i Schopenhauer i Berkeley?

Kad se ispraznio, posegnuo je rukom prema nosaču WC-papira i s užasom shvatio da je – prazan! Ne znajući što će sa sobom takvim, ostao je sjediti nad svojim fekalijama osvrćući se oko sebe ne bi li pronašao bilo kakav komadić bilo čega čime će se obrisati, ali kupaonica je bila sterilno čista i prazna. Pustio je vodu i ispustio nekoliko psovki, što je i njemu samome iz njegovih usta zazvučalo bizarno, pogotovo zato što su potjecale iz rječnika bake Slave, koja je beštimala bez suzdržavanja i bez stišavanja. Bile su to prave, sočne, bespoštodne dalmatinske beštimje, za koje je mislio da nisu zadržale mjesto u njegovim sjećanjima. Opsovao je zatim još nekoliko puta jer mu se činilo da mu to donosi kakvo-takvo olakšanje. Onda je, sjedeći i dalje na školjci, skinuo hlače i košulju pa onako uneređene guzice odgegao do kade, gdje je shvatio da je i gel za tuširanje i šampon zaboravio kupiti. Stajao je pod tušem duže nego što je bilo potrebno – od same vode nije se uspijevaos osjetiti čistim pa se nastavljao prati i prati dok mu se koža nije smežurala od močenja.

Jedna od njemu najmilijih tema filozofskih rasprava, koje je cijeli život odgađao napisati, sad mu se događala na najporazniji mogući način, kao kletva koja je sustigla svog izgovaratelja umjesto onih kojima ju je namijenio. S toplom vodom čiju je čistoću poništavalo njegovo govno, njegovo ponižavajuće sranje koje se, poput krvi na rukama Lady Machbet, nije dalo isprati, navirale su Kunderine rečenice iz nekog romana – rečenice o tome kako je estetski ideal kategoričke suglasnosti s postojanjem svijet u kojem se o govnu ne govori, u kojem se svi drže kao da ono ne postoji. A evo, njegovo govno postoji, njegovo govno smrdi i zagađuje njegov život koji je, usudi li se biti pošten prema sebi, toliko inertan da čak ni poniženje izazvano vlastitim fekalijama nije u stanju preduhitriti kupnjom WC-papira! Gdje je ta njegova suglasnost s postojanjem, ako ga rođeno govno može tako izbaciti iz ravnoteže?

Bio je poražen i bijesan kad je nakon tog ponižavajućeg ispiranja svom popisu potrebnih stvari dodao još *WC-papir, sapun, šampon i gel za tuširanje*. Zamjerao je sebi što se toga nije ranije sjetio, što je u stanju svu svoju mentalnu aktivnost usmjeriti na apstraktne stvari koje zapravo ne čine život – zaboravljajući pritom one koje su sastavni dio života, one zbog kojih život i funkcionira. Morat će naučiti opsluživati život, inače će se stalno suočavati s vlastitom

manjkavošću i nesposobnošću pa opet sve pokvariti.

Osjetio se zatočenim. Zatočenim usred slobode u kojoj se zatekao. Ne može zamisliti nikoga slobodnijeg od sebe – može raditi ili ne raditi sve što poželi, biti baš ono što želi i ne biti ono što ne želi – a opet, osjeća da u tome stalno posustaje i zapinje, kao da se ustručava preuzeti pravo na svoju slobodu i zgrabiti je kao svoju najbolju mogućnost.

Odjednom mu je sinulo da može slobodno izaći vani, na ulicu, i prošetati kako bi malo razbistrio misli. Silvija sigurno neće doći u gluho doba noći – nema potrebe da dežura u stanu u kojem nema ničega što bi mu barem malo zaokupilo pažnju i ispunilo vrijeme. Obukao se na brzinu, sluteći da bi se mogao predomisliti ako sam sebi da priliku da odluku o šetnji počne preispitivati. Već koju minutu kasnije udahnuo je hladan noćni zrak.

Krenuo je prema Ilici. U tišini grada koja se činila nestvarnom, pločnikom su odzvanjali njegovi koraci. Kad bi mogao osjećati selektivno, u tom bi trenutku izabrao osjećati radost zbog iznenadne samoće izvan četiri zida, ali je ipak prevladala briga da će ga praktičan život stalno ograničavati i stajati na putu osjećaju slobode i zadovoljstva.

Sve to, cijeli taj materijalizirani svakodnevni život u kojem je sudjelovao po inerciji jer ga nije morao sam organizirati – sve je to za njega bilo jedno veliko *ništa* koje ga se nije ticalo. Sjetio se Platonove obrane ničega u Sofistu, u kojem ne samo što kaže da je *ništa* snaga koja postoji u svijetu, nego i odlučno tvrdi da u svemu što kažemo i znamo ima neki element *ničega*.

Dakle, i u tom ničemu sigurno ima nečega, samo mora pronaći način da toaletni papir, obroci i kućne potrepštine za njega postanu *nešto* čemu vrijedi posvetiti pokoju misao da mu ne bi poremetili pravi život, onaj koji isključuje prozaičnu stvarnost. Morao bi to gledati samo kao drugi žanr svojih misli, kao nužnost koja mu, na koncu, omogućuje slobodu.

Taj ga je zaključak donekle umirio. Hodao je Ilicom, na kojoj nije bilo žive duše, sve do Trga, gdje mu je veliki sat otkrio da su tri sata. Radnici komunalnog poduzeća prali su Trg velikim šmrkovima pa se okrenuo natrag, odlučan da se prisili na spavanje i sutradan počne sve ispočetka, slijedeći svoj plan koji bi danu trebao dati smisao i lišiti ga već pomalo mučnog osjećaja da opet, samo na neki drugi način, propušta život.

39.

Ujutro se odmah sjetio jučerašnjeg plana. Skuhao je kavu, a zatim se prihvatio popisa za kupovinu. Najbolje je kupovinu obaviti što prije, tako da poslijepodne, čekajući Silviju, može ispuniti ostatak plana. Pušeći jednu cigaretu za drugom, razmišljao je o stvarima koje bi trebao dodati na popis, ali nije se uspijevaio sjetiti što bi mu sve moglo zatrebati. Odlučio je da ga to neće obeshrabruti. Najbolje će biti da jednostavno ode u neku trgovinu i obilazi police, pa će sasvim sigurno prepoznati stvari koje su mu potrebne. Kroz prozor je pogledao na toranj crkve sv. Blaža – bilo je već jedanaest sati.

Da je netko iz prikrajka promatrao Božu Belamarića toga jutra u Konzumovoj trgovini na Britanskom trgu, pomislio bi da je proteklih dvadesetak godina proveo u podzemlju pa se sad, zatečen obiljem nepoznatih proizvoda na polici, pokušava naviknuti na postojanje dotad neslućenih čovjekovih potreba i artikala koji ih zadovoljavaju. Obilazio je police pokušavajući prepoznati što mu treba – u početku u nekoj vrsti grča jer se zatekao u aktivnosti koja, kako se njemu činilo, nema nikakve veze s njim i njegovim duhovnim kodom, a kad se opustio u osjećaju da je stranac, da ga nitko niti poznaje niti preispituje to što trenutno radi, počeo je gotovo uživati u kupovini. Spremio je u džep svoj siromašan popis. Prvo je napunio košaricu, da bi kod biranja WC-papira shvatio da mu neće biti dovoljna pa je stvari iz košarice preselio u kolica.

Kupio je stvari koje su mu nedostajale u kupaonici, a zatim švrljao među policama s hranom trpajući u kolica nasumce sve za što mu se činilo da bi mu dobro došlo u hladnjaku: poveći komad pršuta, teglu maslina, kisele krastavce, nekoliko različitih vakumiranih sireva, paštetu, kanticu francuske salate, mesni doručak, mortadelu, maslac, nekoliko konzervi tunjevine i sardina, jaja, usoljene incune, napolitanke, trajni i svježi kruh, nekoliko čokolada. Kao da mu se neki kanal bića odčepio i otpustio sputanu energiju odlučnosti koja je samo čekala da dobije priliku. Kupio je i nekoliko boca vina i piva, a i pogled na voće podsjetio ga je da bi mu ujutro tu i tamo dobro došlo malo vitamina. Sjetio se čak pitati prodavačicu za noževe – onim jednim većim nožem koji je zatekao u kuhinji neće moći narezati pršut, a i sa sirevima će se namučiti. Prodavačica mu je preporučila jedan tanki dugi nož za pršut i jedan deblji, čvršći, za ostale stvari. Uzeo je oba. Pitao ju je i za tranzistor, ali nisu ga imali.

Na blagajni je stvorio popriličnu gužvu. Prvo nije ni zatražio vrećice jer se toga nije sjetio, a onda trpajući stvari u njih nije uspijevaio pratiti blagajničin ritam očitavanja proizvoda. Jedna

mu je prodavačica, vidjevši da će zaštopati protok kupaca na blagajni, priskočila u pomoć i znalački rasporedila stvari u četiri velike vrećice, a on se tek tada zapitao kako će sav taj teret dotegnuti do stana. Ipak, nasmiješio se prodavačicama, zahvalio, uzeo u svaku ruku po dvije vrećice kao da su lagane, plus paket WC-papira za koji nije bilo dovoljno velike vrećice, i izašao na ulicu s mišlju da bi bilo pametno uzeti taksi. No, bilo bi smiješno uzeti taksi na takvoj relaciji – do stana bi bez tih vrećica stigao za tri minute. U desnoj ruci, u kojoj je nosio dvije teže vrećice u koje je prodavačica rasporedila nekoliko boca vina i pivo, stršao je i lagani paket od dvanaest rola WC-papira koji ga je uznemiravao više od svih drugih teških stvari u vrećicama.

Stajao je pred dućanom nekoliko neodlučnih trenutaka, a onda mu se učinilo da je na suprotnoj strani ulice među prolaznicima uočio Roka. Noge su mu se odsjekle. Nije da katkad nije pomišljao kako bi ga bilo lijepo još koji put u životu sresti, ali takav mu se susret činio poželjnim samo na razini ideje – kao jedna od onih situacija koje su lijepe samo pod uvjetom da se nikad ne dogode. Još devedesete, kad mu je javio da se definitivno ne vraća u Zagreb, osjetio je Rokovo neizgovoreno razočaranje. Ni na vjenčanje ga nije pozvao kako se ne bi morao suočiti s tim razočaranjem, iako su se za vrijeme studija šalili na račun budućeg uzajamnog kumstva. „Postanem li ikad dovoljno lud da se oženim, bit ćeš mi kum“, rekao mu je Roko kad su se napili poslije obrane diplomskog, a on mu je uzvratio imenujući njega za svog budućeg kuma ukoliko mu se ta ženidbena nevolja dogodi. Dogodila mu se puno ranije nego su obojica mislili, i doista je bila nevolja – i to tako velika da mu je prešutio vjenčanje kad mu je javio da se neće vratiti. Majka mu je nekoliko puta rekla da je Roko zvao – i dok je rat trajao i kasnije, kad se i sam ženio – ali on nikad nije uzvratio poziv jer se stidio svega onoga što bi mu morao odgovoriti na pitanja koja ne bi mogla ostati nepostavljena.

I evo ga sad, na drugoj strani ulice. Jedini prijatelj kojega je u životu imao. Ne može čak reći ni da je sam stekao to prijateljstvo jer je u njihovom odnosu Roko odradio sve – od upoznavanja i poticaja na druženje do raspravljačkih šetnji nakon predavanja i mirenja nakon sukoba mišljenja – ali je zato Božo odradio udaljavanje, povlačenje i dugogodišnju šutnju koja ih je razdvojila. Od svih stvari koje je u životu uprskao, to je bila jedina zbog koje je osjećao istinsku, duboku nelagodu. Jedina koje se doista sramio.

Ne može ga ne prepoznati, bez obzira na godine koje su prošle. Viđao ga je na televiziji, u emisijama u kojima je gostovao kao analitičar društva i kao redovni profesor Odsjeka za filozofiju sa zavidnom bibliografijom iz područja filozofije i sociologije. Sve ove godine nailazio je u medijima na dokaze o Rokovom uspjehu, o tome da je, za razliku od njega,

učinio nešto sa svojim životom.

Uspaničio se da će ga prepoznati. Uspaničio se da će se Roko, ne bi li zaliječio dugogodišnju šutnju, našaliti na onaj stari način i zaključiti da je njegovo filozofiranje u Zagrebu doista bilo privremeno.

Ako ga već mora sresti, to nikako ne smije biti u ovom izdanju, s četiri prekrpane vrećice i paketom WC-papira. Požurio je prema Britanskom trgu, u smjeru suprotnom od onoga u kojem je koračao Roko, i Onome u kojeg ne vjeruje pomolio se da odmah nađe slobodan taksu. Ponudit će taksisti koliko god treba za tu smiješnu relaciju, samo da umakne grotesknoj situaciji u kojoj se nenadano pojavio svjedok iz prošlosti – one koju jedino želi zaboraviti.

Taksistu je ponudio sto kuna za vožnju do Primorske, što je ovaj radosno prihvatio.

Odlučio je da će se praviti kako mu se Roko nije dogodio.

Izabrao je sadašnjost, i nikakvi mu svjedoci iz prošlosti to neće pokvariti – pogotovo ne danas, kad može biti zadovoljan zbog plana koji provodi u djelo, zbog kupovine koju je tako odlučno i znalački obavio.

40.

Kad se našao u stanu sa stvarima koje je kupio, zaključio je da mu je najpametnije biti zadovoljan sobom, kad je već sebi za to dao povoda. Pospremao je stvari polako, uživajući u, drugima banalnoj, činjenici da ih se sjetio kupiti. Napinjao se da se potpuno usredotoči na mrtvu prirodu na kuhinjskome stolu, samo kako ne bi mislio na Roka i nelagodu koju je potencijalni susret u njemu izazvao. Uspio se čak uvjeriti da je gladan i odlučio se počastiti pravim obilnim doručkom, iako je već bilo vrijeme ručku. Poveselio se kad je među suđem pronašao tavu, jer je poželio jaja na oko. Nije se sjetio kupiti ulje, ali imao je maslac – a ulje je odmah zapisao na vrh novog popisa za kupovinu. Kad se maslac rastopio, razbio je prvo jaje, koje se razlilo tako da to više nije moglo biti jaje na oko – a isto se dogodilo i s drugim. No kad su jaja u pitanju, lako je promijeniti plan. I kajgana je jednako dobra – zaključio je, i vilicom još promiješao bjelanjak i žumanjak u tavi, a zatim nastavio kuhačom strugati po dnu tave da se donji dio kajgane ne bi previše zapekao.

Novim noževima narezao je nešto pršuta i sira, otvorio je tegle s maslinama i kiselim krastavcima, narezao kruh, a onda sjeo za kuhinjski šank i polako je dopuštajući da ga preplavi pomalo nerealan osjećaj zadovoljstva zbog činjenice da se za taj jednostavan obrok pobrinuo posve sam. Fete pršuta bile su predebele a kajgana malo preslana, ali on je čvrsto nakanio uživati u jelu i u zadovoljstvu što je jednu stavku planiranu za taj dan realizirao bez većih problema. Osjetio je da za njega ima nade i da će znati upravljati svojim još neistraženim potencijalima koji će mu oplemeniti novi život i omogućiti mu odsustvo drugih – jer osim Silvije nije mogao zamisliti ni jednu drugu osobu s kojom bi išta dijelio. Živjeti bez svjedoka – to je ono o čemu je godinama potajice maštao, a sad mu jedna obična kajgana dokazuje da je to moguće i da nije sanjao uzalud.

Sjetio se ljubitelja kajgane iz vlaka kojim je krenuo u život ispočetka, i pomislio kako nije slučajno da su se jaja u tavi razlila. Nešto ga je moralo podsjetiti na onaj osjećaj kojim je započeo svoj bijeg, na odlučnost koja mu je omogućila novi početak i na putovanje koje ga je odvelo od starog života. Shvatio je da povremeno zaboravlja da je budućnost prema kojoj je putovao započela, da već živi u njoj, i da više nema nikakvih izlika za zadržavanje u struku pješčanog sata, između dva vremena koja izbjegava. Pogotovo nema izlika za vraćanje u prošlost, u razmišljanje o svima koje je u toj prošlosti ostavio. Tamo nema nikoga koga je vrijedilo poznavati.

Nakon jela otvorio je limenku piva, zapalio cigaretu i odmah počeo odolijevati potrebi da se ostatak dana izležava na kauču. Doduše, sigurno bi to izležavanje nazvao *razmišljanjem*, ali to ne bi baš pomoglo kad bi se kasnije osjetio krivim što nije u djelo proveo svoj plan. Može se reći da se više plašio osjećaja nezadovoljstva koji bi nepomičnost izazvala, nego što je stvarno odolio potrebi za njom.

Oprao je suđe kako je najbolje znao i mogao – jer ne bi bilo lijepo da Silvija zatekne nered u kuhinji – a onda iz komode izvadio novac i raširio ga na kuhinjski stol. Pripremio je i bilježnicu u kojoj je odlučio voditi evidenciju o svojim troškovima. Budući da nema prihoda, oduzimanje je jedina računska operacija koja mu je za evidenciju potrebna – no barem će uvijek znati koliko mu je novca preostalo.

Prvo je podijelio novčanice po vrijednosti. Onih od 1000 kuna bilo je najviše. Zna da je u banci podignuo nešto više od 280.000 kuna, ali uopće nije imao osjećaj koliko je dosad potrošio. Boravak u hotelu stajao ga je više od 7.000 kuna, ali nema predodžbu koliko je potrošio po trgovinama i restoranima. Pribojavao se tog obračuna jer mu je izazivao osjećaj konačnosti. Jasno mu je da će se novac s vremenom istopiti, pogotovo ne bude li vodio računa o tome koliko troši, ali bilo bi mu lakše kad bi taj trenutak ostao negdje u neodređenoj budućnosti, kad se ne bi morao suočiti s računicom koliko mu je još bezbrižnog vremena preostalo.

Dok je brojio tisućice, pomislio je kako bi bilo dobro kad bi Silvija sad pozvonila pa kad bi morao vratiti novac natrag u ladicu i odgoditi brojenje. Mogao je to odlučiti i bez zvona, ali crv egzistencijalne nervoze već mu je ionako počeo nagrizzati misli i znao je da ga neće ostaviti na miru ne suoči li se s njim.

Izbrojio je dvjesto sedamnaest novčanica od tisuću kuna i u bilježnicu upisao iznos od 217.000. Pomalo umiren tom cifrom, nastavio je brojati manje novčanice i, kad je sve zbrojio, ispalo je da raspolaže s 267.245,00 kuna. Dogodio mu se tek jedan ohrabrujući trenutak u kojem je pomislio da je to lijepa svota koja će mu na duže vrijeme osigurati bezbrižnost, ali odmah zatim sjetio se da mu mjesečno treba deset tisuća za stanarinu, što mu se tek sada učinilo strahovito puno. Za godinu dana gotovo pola novca dat će samo za krov nad glavom – krov pod kojim su tri sobe potpuni višak.

Ta jednostavna računica ga je zgrozila. Nije ga toliko pokosilo to što je izračunao kolikom će se brzinom istopiti njegov novac ostane li u tom stanu, nego više činjenica da dosad o tome nije ni razmišljao. Vrlo se dobro sjeća trenutka kad mu je gospođa Novak rekla koliko stan

košta – trenutka u kojem je neupitno prihvatio iznos stanarine bez pokušaja cjenkanja, misleći samo na Silviju, na to kako bi se ona tamo mogla osjećati ugodno. Da je samo načas u glavi pretvorio iznos od tisuću i pol eura u kune, da ga je samo okruglo umnožio na desetak mjeseci – sigurno bi pomislio da za tri ili četiri puta manji iznos može naći jednako udoban mali stan i tako bitno produžiti svoj bezbrižan samački život. Ali, nije to učinio. Žurio se natrag u hotel bojeći se da će propustiti Silvijin dolazak i samo je želio što prije riješiti pitanje stana jer mu je bilo naporno hodati naokolo s oglasnikom – a sad shvaća da ga je ta lijenost, kao i opsjednutost ženom za koju bi se slobodno mogao početi pitati postoji li uopće, koštala velikog odlomka bezbrižne budućnosti.

Osjetio je bijes. Bijes prema sebi. Drugi se pripremaju doživjeti starost, a on se ne priprema doživjeti ni sljedeće jutro. Ta njegova stihija je zastrašujuća.

Pomislio je na onu konzervu tripica jer je opet imao potrebu iživjeti se nekako, samo što bi mu ovaj put bilo daleko prirodnije lupati u zid vlastitom glavom. Glupom glavom koja nije u stanju zbrojiti dva i dva, ali zato puca od *uzvišenih* misli o smislu življenja. Glavom koja neprestano prežvakava temu egzistencijalizma, ali zato nije u stanju misliti o egzistenciji.

U kojem je to neprimijećenom trenutku njegov unutrašnji svijet zatajio i okrenuo se protiv njega i njegovog novog života?

Mora se sabrati. Mora se uvjeriti u onu Montaigneovu da umijeće življenja počiva u iskorištavanju vlastitih nevolja, da sve što čovjeka sustigne treba znati upotrijebiti. Izaći će on i s ovom nevoljom na kraj i nekako je već upotrijebiti u svoju korist.

Odlučio je suočiti se s tim do kraja i staviti cijeli izračun na papir.

Za godinu dana, ostane li u Primorskoj, samo će na stan potrošiti sto dvadeset tisuća kuna. Recimo da na režije, hranu i ostale troškove potroši mjesečno samo pet tisuća, to je još šezdeset. Dakle, u ovo vrijeme sljedeće godine, ne bude li drugih većih troškova – a bit će ih jer mora kupiti nešto zimske odjeće i obuće, pa onda proljetne i ljetne i tko zna što još čega se sad ne može sjetiti – ostat će na sto tisuća, što mu u stanu koji plaća deset tisuća mjesečno može potrajati još oko pola godine.

Budućnost se nenadano skratila.

41.

Kad bi barem sa Silvijom znao na čemu je. Kad bi barem mogao naslutiti u kojem će se smjeru razvijati njihov odnos i ima li tu ikakve nade za zajednički život. Kad bi to znao, kad bi se ona izjasnila ili mu barem dala naslutiti da je to moguće, onda bi se mogao nekako postaviti, donijeti odluke koje idu u prilog zajedničkom životu, koje takav život podržavaju.

Samo, on ne zna na čemu je ni sam sa sobom.

Kad bi se samo usudio razmisliti o tome je li već na početku uprskao svoj novi život, porazio bi ga osjećaj da je svoju beskorisnost samo preselio na neke druge geografske koordinate, da joj je samo dao priliku da se odvija negdje drugdje – i to uz veliko financijsko ulaganje. Da kod nekog višeg suda, kod nekog autoriteta kojeg se, baš poput bake Slave, ne usuđuje nazvati Bogom, moramo zaslužiti licencu za življenje – on svoju nikad ne bi zaslužio.

Sokrat je umro u zatvoru zbog svojih ideja, a on će, po svemu sudeći, skončati u tamnici vlastite nesposobnosti za život, bez traga čak i o tome da je tijekom tog promašenog života razmišljao. Za misli nemamo svjedoke dok ih ne izgovorimo, a njegove su toliko jalove da nisu u stanju proizvesti čak ni imitaciju radosti, čak ni privid zadovoljstva u koji bi se dalo barem nakratko ugodno uljuljati.

Tko zna je li taj Sokrat uživao u životu? Čovjek koji je umro zbog svoje sumnjičavosti prema uvriježenom mišljenju, zbog traganja za alternativom u tumačenju ispravnog, sigurno je nosio u sebi neku strast – koja ga je na koncu stajala života. Je li apsurdnije umrijeti boreći se za svoju verziju života, ili živjeti bez prave ideje o njoj?

Treba mu osjećaj da živi, a ne samo postoji.

„Uživajmo u životu na moj način“, rekla mu je Silvija zadnji put kad su se vidjeli u hotelu, nakon što je pokušao od nje iskamčiti obećanje da će mu doći u Primorsku. Ta nezdrava ovisnost o njezinoj blizini – ovisnost koja ga sada drži zatočenim u stanu koji se boji napustiti da se ne mimoiđu – posljedica je baš tog osjećaja života koji mu se uz nju razjasnio. Navela ga je da duboko udahne taj život, da osjeti njegovu puninu, a sad kao da ga svojim izostankom tjera da zadržava dah sve dok mu se pluća ne napuhnu poput golemog balona praznine koji je iz njega izgurao sve čemu se namjeravao radovati kad je krenuo ispočetka.

Ne bez osjećaja krivnje, prisjetio se Jelene. Tako je se lako odrekao, a nju je mogao do mile

volje voljeti bez straha od napuštanja. Godinama je s njom bio na sigurnom – samo bi zatvorio oči i ona je već bila tu, iza njegovih vjeđa, iza svega vidljivog i podložnog nestajanju. Šuštalala je u njegovoj iluziji svojim haljinama, zvonko ga podsjećala na sve ono što bi se moglo dogoditi kad bi doista postojala, na divnu mogućnost svega što jednom ipak može biti pronađeno. Ona mu nikad nije priuštila ni trenutka samoće, ni jednu minutu uzaludnog čekanja.

Pomislio je kako bi joj se mogao vratiti, kao utočištu. Njezin bi ga bezazleni smijeh, njezina nedužnost, mogli zaliječiti. Ispružio se na kauču, u bočnom položaju u kojem je kod kuće uvijek drijemao dok je sanjario o njoj, i dozvao u sjećanje šum mora kojim su maštarije o Jeleni uvijek započinjale. Bosa stopala na oblucima odmah su se pojavila – ali to su bila Jelenina stopala tek nekoliko neodrživih trenutaka. Čim se prizor razbistrio, po crvenom laku na nožnim prstima odmah je znao da je Silvija zaposjela i ono zadnje što je smatrao samo svojim i da, zapravo, na Jelenu više nema nikakvo pravo. Izdao ju je. Izdao je vlastiti koncept nepostojanja u koji se Jelena savršeno uklapala. Jer, ruku na srce, nije on u smislu postojanja bio ništa stvarniji od nje, koja doista ne postoji. To što diše u neka četiri zida, misli, jede, spava i vrši nuždu, ne daje mu za pravo da to nazove životom. Njegovo postojanje nije ništa više od Jeleninog nepostojanja, jer postojimo li uopće ako nas nitko drugi ne vidi, ne primjećuje, ne dijeli s nama ono što zovemo životom?

A možda se uopće ne radi o njemu. Možda je Schopenhauer točno definirao život kao upadicu koja beskorisno remeti blaženi spokoj ništavila. Kad bi netko želio dokazati Schopenhauerovu tvrdnju da je život pogreška, mogao bi slobodno uzeti njega, Božu Belamarića, kao primjer koji to potvrđuje.

42.

Misli o beskorisnosti prekinula je zvonjava telefona. Vanjski svijet ukazao se reskim, prodornim zvukom koji je ustaljenu tišinu stana razlomio u milijun oštih krhotina.

Do tada nije ni primijetio telefon.

Oglasio se odnekud iz dugačkog hodnika, s jednog od tri ormarića za cipele izrađena po mjeri duguljastog udubljenja u zidu. Zazvonio je već treći put kad ga je uspio locirati. Posegnuo je za slušalicom, a odmah zatim povukao ruku kao oparen. Bio je to potpuno isti model telefona kakav je imao kod kuće – odnosno kakav je imala Klara, jer on se nikad njime nije služio. Crni, starinski telefon s okruglim brojčanikom čiji su se okretaji Klari toliko sviđali da je katkad nazivala ljude bez pravog razloga – tek toliko da oslušne meko klopavanje koje brojčanik proizvodi vraćajući se u početni položaj. Toliko je bila ponosna na sebe što je uspjela nabaviti taj muzejski primjerak da mu je čestim korištenjem stalno nastojala dati dodatni smisao, viši od obične naprave za telefoniranje. I evo ga sad, tog zloknog predmeta, gdje takozvanim višim smislom povezuje njegov prošli i sadašnji život kao kakav ukleti simbol nemogućnosti bijega i oglašava se prodornom zvonjavom koja zvuči kao cerek, kao zlobno ismijavanje njegovog pokušaja da počne ispočetka.

Ruka kojom je namjeravao podignuti slušalicu još je neko vrijeme ostala ispružena u zraku, a telefon je zvonio već peti put.

Tek kod šestog zvona pomislio je da zove Silvija, i zgrabio slušalicu. Prije toga palo mu je na pamet da ga je Klara nekako pronašla – jer *njezin* telefon može progovoriti samo *njezinim* plačnim, ogorčenim glasom koji ga ili optužuje ili moli da se vrati – a oboje je jednako neugodno. Prije Silvije pao mu je na pamet i Krešimir Novak, i njegova gospođa majka. Ne može sebi objasniti zašto mu je jedina osoba koju je doista želio čuti pala na pamet posljednja, ali i to je valjda još samo jedan dokaz da se baš sve, uključujući i njegove misli, okrenulo protiv njega. Obrnule su redoslijed kojim su trebale navirati i, evo, umjesto Silvijinog glasa s druge strane čuje se samo beznadan ritmički zvuk prekinute veze. Već samo ime tog zvuka upućuje na kraj, na nešto po svoj prilici nepopravljivo. Tko zna koliko je dugo preispitivala odluku da ga nazove, a zauzvrat je dobila njegovo nejavljanje, koje je moglo samo pojačati njezinu sumnju u opravdanost tog nerazumnog odnosa koji su započeli. Možda je onaj obeshrabrujući zvuk prekinute veze i doslovno označio prekinutu vezu sa

Silvijom, a možda je ta njegova misao samo još jedna u nizu svih onih njegovih misli koje ne zaslužuju zaživjeti.

Barem se na svoje misli dosad uvijek mogao osloniti, čak i kad su ga činile nesretnim.

Sad više ni to nije u stanju. Postale su labave do te mjere da se međusobno isključuju i serviraju mu alternative između kojih nije u stanju izabrati. U tom stanju čak bi mu i mudrost, da je posjeduje, bila uzaludna.

Mora se naučiti kako misliti a da to ne remeti mir.

Taj nemir, kad se u njemu pokrene, metastazira na sve korisne misli, na sva potencijalno zdrava područja života. Zbog njega će pomisliti da nije ni trebao ništa poduzimati, da je svoju svijest trebao ostaviti u stanju letargije u kojoj nije bilo nikakve opasnosti, nikakve štete osim nezadovoljstva na koje se sasvim lijepo bio priviknuo. Ovako će ispasti da je, zbog toga što je htio upoznati ono što nema, samo iznova pronašao ono svoje ustrajno *ništa*, koje je jedino pouzdano i imao.

U osnovnoj školi učiteljica ga je jednom izabrala za recitatora na školskoj priredbi, pored svih onih koji su doista željeli recitirati. Desetljećima se toga nije sjetio, a sad je, evo, nenajavljeno uskrsnulo sjećanje na malog Božu koji pred punom dvoranom roditelja, profesora i djece izgovara stihove Jure Franičevića Pločara: *za stajanje je dosta dvije stope zemlje i jedan jarbol htijenja*. Imao je možda desetak godina, a već tada je znao da je stajati teško, da se te dvije stope zemlje potrebne za stajanje uvijek čine kao da nisu namijenjene baš njemu, kao da je zauzeo dvije stope tuđeg teritorija i da se mora pritajiti. A profesorica je željela da stane pred sve te ljude, pred publiku u kojoj će sjediti i njegovi roditelji i mulci iz ulice koji su ga maltretirali kad bi se vraćao iz knjižnice, kao da tih nekoliko knjiga koje nosi pod rukom vrijeđa njihovo postojanje. Već je bio smislio kako će na dan priredbe gurnuti dva prsta u grlo i glumiti mučninu da izbjegne nastup, ali kad mu je profesorica dala pjesmu koju mu je namijenila, i kad je vidio prvi stih, *Svak ima jedan ranjavi obujam*, osjetio je u njoj nešto svoje i poznato, i pomislio kako to sigurno nije slučajno – kako su mu ti stihovi namijenjeni s nekim razlogom i da će, ne nastupi li, poremetiti sve planove koje univerzum ima s njim.

I sad se, evo, sjetio te dvije stope pozornice na kojoj je stajao. Dvije stope koje je proučavao cijelo vrijeme trajanja svog nastupa jer je, umjesto u publiku, gledao u pod, u cipele koje je majka za tu prigodu posudila od susjede Luce čiji se sin u njima mjesec dana ranije

pričestio. Bile su mu tijesne, i kad je izgovarao stihove o uspravnom čovjekovom stajanju nije mogao ne pomisliti kako za takvo stajanje, osim dvije stope zemlje i jarbola htijenja, trebaju i cipele odgovarajuće veličine, jer ako te uguraju u tijesne cipele, k tome još i tuđe, onda stajanje boli, a jarbol se svija od poniženja koje počinje tamo gdje tijesne cipele dodiruju dvije stope tla o kojima pjesma govori. Sad mu se čini da je cijeli život proveo u tuđim tijesnim cipelama, a da mu je najava te sudbine upriličena još tada, dok je kao desetogodišnjak recitirao Pločara. Kao da je već onda odrecitirao nekrolog svojoj budućnosti. *Svak ima jedan ranjavi obujam... Svak ima jednu ranjavost skrivenu, kutijicu neku o zid razbijenu i brid mučnine.* Sad se više nije mogao osloboditi tih stihova, njihove proganjajuće istine koja ga je ponovno sustigla u četrdeset i petoj, brida mučnine o koji zapinje dok opet ispočetka bezuspješno pokušava pronaći svoje dvije stope na Zemljinih 510.072.000 kilometara četvornih. Kad bi samo uspio pronaći način da slijepi tu svoju *kutijicu o zid razbijenu*, kad bi se uspio osloboditi svoje ideologije samoće koju je već kao desetogodišnji sin svjećara i krojačice usvojio kao svoju duhovnu praksu, možda bi uspio pronaći te dvije stope prostora koje su mu namijenjene i razviti jedra na jarbolu koji samo treba uloviti svoj vjetar, onaj koji ga već četrdeset i pet godina mimoilazi.

43.

Nije više uspijevao dozvati Jelenu. Pokušao je nekoliko puta, ne zna sa sigurnošću u kolikim razmacima. Jelena je bila u bijegu od svih drugih njegovih misli kojih se nije mogao osloboditi iako su bile neželjene.

Ustvari, više nije siguran jesu li to misli ili ih je samo sanjao.

Na primjer, ono sa Silvijom.

Nešto se u njemu okrenulo protiv nje. Postala je oni *drugi*, koji su ga zaniijekali. Koji su se pojavili u njegovom životu samo zato da mu uskrate život, da ga onemoguće. Njegov bi novi život sigurno krenuo sasvim drugim smjerom da je nije upoznao. Sve bi bilo drukčije. Imao bi planove, poduzimao bi nešto, imao bi Jelenu. Zbog Silvije je možda propustio svoj zadnji termin za život.

Onda... sanjao je, ili je mislio, o sinu koji ga čeka na kolodvoru. Držao je violinu u lijevoj ruci. Osmijeh mu je bio Jelenin. Mora mu dati neko ime, tom sinu koji je uskrsnuo iz nepostojanja. Neko lijepo ime, zvučno kao glazba koja izlazi iz njegove violine.

Pojavio se i onaj mrav kojeg je nehotice ubio prije četrdeset godina. Da mu misli nisu postale tako neaktivne, tako uspavane, iz toga bi sigurno izvukao slikovitu analogiju. Jer, eto, taj mrav zatvoren u kutiji šibica samo je sićušna replika njegovog sadašnjeg trenutka. Stan u Primorskoj 11 smanjivao bi se u njegovim mislima do veličine kutije šibica, a on bi se, zajedno s njim, smanjivao do mravljih proporcija čekajući da ga netko pronađe i izbavi.

Srećom, nije mu se mislilo.

Sa snovima je bilo lakše. Oni nisu zahtijevali napor. Iako, i dalje nije bio siguran jesu li to snovi. Možda su se samo misli promijenile i postale ćudljive.

U jednome trenutku našao bi se na tavanu roditeljske kuće, među prašnjavim kutijama u kojima je spavala nečija tuđa, zanimljiva prošlost, a drugog bi trena već bio u dnevnoj sobi u Ulici hrvatskih mučenika, strepeći od neke Klarine uzaludne rečenice.

Našao se i na prostranom krevetu bake Slave, u kojem je spavao kao dječak – samo što u tom prizoru više nije bio dječak nego sadašnji Božo s ondašnjom znatiželjom. Možda bi

mogao, prije nego ga baka dođe probuditi, tiho izvući ispod kreveta Fabijanov kofer i otvoriti ga? Bilo bi nepravedno da mu sadržaj tog kofera ostane zauvijek nepoznat. Zaslužio je znati, ako ni zbog čega drugoga, onda zbog svih onih misli koje je posvetio čovjeku kojeg nikad nije upoznao.

Slike su se množile protiv njegove volje, a on ih nije imao snage poricati. Najradije bi bilo lagan od praznine, ali uvijek je nešto drugo bilo jače od onoga što je želio.

Prepuštanje mu ionako ide najbolje. Usavršava ga već četrdeset i pet godina.

44.

Nije znao koliko je vremena prošlo.

Jednostavno nije morao znati. Nije ni želio.

Vrijeme se vuklo bezvoljno, poput njega, a možda je i protjecalo daleko brže nego se njemu činilo, samo što on u tome nije sudjelovao.

Bilo mu je svejedno je li to ona ista ili neka nova praznina.

Poneki zvuk izvana, tu i tamo, podsjetio bi ga da netko drugi, nešto drugo, tamo negdje vani, živi. Da netko u nečemu sudjeluje. Vjerojatno to čine s lakoćom, oponašajući jedni druge. Možda katkad i s malo napora, koji samo pridonosi osjećaju života.

Bio je to svijet sa strane, koji s njim nije imao ništa zajedničkoga.

Ne sjeća se kad je prestao. Kad je prestao sve, pa čak i misliti. Uglavnom je spavao, a i kad je bio budan bilo je to više potajno.

Kroz maglu se sjeća kako je zvonio telefon. Zvonio je nekoliko dana uzastopce. Možda je to bilo prošli tjedan, a možda i prije mjesec dana – teško je reći. Sjeća se i zvona na vratima. Okretanje ključa u bravi nije čuo, ali mu se učinilo da čuje korake. Nakon tih koraka, koji su zvučali kao da ga se ne tiču, pored njega se stvorio Krešimir Novak. Sjeća se prijekora u njegovom držanju, i kako ga taj prijekor nije uznemirio. Donekle ga je uznemirila, nakratko, samo činjenica da je baš do te mjere izgubio osjećaj za vrijeme da je deset dana kasnio s plaćanjem stanarine. Sjeća se da je Novaku dao novac i da mu se ispričao. „Bio sam bolestan, jednostavno nisam mogao do banke“, objasnio mu je, ulažući silan trud da ostavi dojam čovjeka koji se od te bolesti uspješno oporavlja. Čini se da je njegov stanodavac prema tom oporavku bio nepovjerljiv, jer je djelovao zabrinuto i spominjao liječnike. „Jako ste smršavjeli, gospodine Belamarić“, rekao mu je kad je već bio na odlasku.

Sad ga muči što se ne sjeća kad se to dogodilo. Zamara ga to s vremenom. Ne bi na njega više trošio ni sekundu svog mišljenja kad ne bi postojala opasnost da će opet zakasniti sa stanarinom. No ne može sad misliti o tome. Mislit će kad ustane, kad izađe, kad sazna koji je uopće dan i datum, kad osjeti da se doista odmorio.

Od pomisli na ustajanje obuzimala ga je mučnina. Gravitacija nepomičnosti vukla ga je u mirovanje koje bi netko drugi, možda, nazvao odustajanjem.

Siguran je da mu se dan ne bi svidio – sve i da se potruđi u njemu sudjelovati. Nije ni prije računao na sreću, a sad više ne računa čak ni na buđenje.

Može se pritajiti. Kao slijepi putnik koji nije kupio kartu za život pa ga mora cijelog provesti u potpalublju, skriven iza hućećeg motora koji pokreće sve sudbine osim njegove.

Mir je svilenkast, ako je mir to što ga je preplavilo.

Nisu se razrijedile samo misli, nego i život sam.

Nepomično je.

Ne njišu se čak ni zavjese u stanu. Nema kazaljki, nema dokaza o tome da vrijeme prolazi.

Možda je sve doista stalo, i možda je on jedini svjedok tog zastoja, ostavljen na svijetu da načelo života pronađe u smrti.

A možda jednostavno treba otići dalje. Početi negdje drugdje, ispočetka. Sve iznova, kao da ono prije nije postojalo.

Ovaj put će drukčije. Opreznije s prošlošću i pametnije s budućnošću.

Može ponijeti svoj novi kofer, i stvari koje je ovdje kupio.

A može i bez kofera.

Vidio je svog sina kako ga čeka na kolodvoru. Nije ponio violinu, da bi mogao ponijeti očev kofer.

Nije znao da će njegov otac doći bez kofera. Bez tereta svega što je, tamo negdje, ostavio.

Marina Vujčić

Rođena 1966. u Trogiru. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala kroatistiku.

Roman *A onda je Božo krenuo ispočetka* godine 2015. ušao je u uži izbor od četiri hrvatska naslova nominirana za Europsku nagradu za književnost. Za dramu *Umri ženski* 2014. godine dobila je nagradu „Marin Držić“, a za dramu *Podmornica* istu nagradu 2017. te za dramu *Plodna voda* 2021. godine. Roman *Susjed* osvojio je 2015. nagradu V.B.Z.-a i Tisak medije za najbolji neobjavljeni roman. Roman *Pedeset cigareta za Elenu* osvojio je 2021. nagradu BOOKtiga za najčitaniju knjigu u istarskim knjižnicama.

Objavila: *Tuđi život* (roman, 2010), *Umri ženski* (drame, 2014), *A onda je Božo krenuo ispočetka* (roman, 2014), *Mogla sam to biti ja* (roman, 2015), *Susjed* (roman, 2015), *Otpusno pismo* (u suradnji s Ivicom Ivaniševićem, roman, 2016), *Pitanje anatomije* (roman, 2017), *Pedeset cigareta za Elenu* (roman, 2019), *Stolareva kći : dnevnički zapisi* (prozni zapisi, 2021).

Biblioteka Online

knjiga 232

Marina Vujčić

A ONDA JE BOŽO KRENUO ISPOČETKA

© 2023 Marina Vujčić

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2023

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

suju-foto / Pixabay.com

Objavljeno

10. rujna 2023.

ISBN 978-953-374-137-6 (HTML)

ISBN 978-953-374-138-3 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-139-0 (PDF)

ISBN 978-953-374-140-6 (MOBI)

Prvo izdanje

Hena com, Zagreb, 2014.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**